

**KIRSAL KALKINMA İÇİN BURSA İLİNDE
TARIMSAL ÖRGÜTLENME MODELİ**

Songül ACIKÖSE

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KIRSAL KALKINMA İÇİN BURSA İLİNDE TARIMSAL ÖRGÜTLENME
MODELİ**

Songül ACIKÖSE

Orcid no: 0000-0002-2639-9422

Dr. Öğr. Üyesi İ. Bülent GÜRBÜZ

Orcid no: 0000-0001-5340-3725

(Danışman)

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

BURSA-2019

TEZ ONAYI

Songül ACIKÖSE tarafından hazırlanan “KIRSAL KALKINMA İÇİN BURSA İLİNDE TARIMSAL ÖRGÜTLENME MODELİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İ. Bülent GÜRBÜZ

Başkan: Dr. Öğr Üyesi İ. Bülent GÜRBÜZ
BUÜ Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Orcid no: 0000-0001-5340-3725

İmza

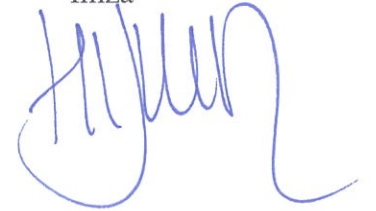
Üye: Doç. Dr. Tolga TİPİ
BUÜ Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Orcid no: 0000-0002-1090-3639

İmza

Üye: Doç. Dr. Hilal YILDIRIR KESER
BTU İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
Orcid no: 0000-0001-8924-6354

İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel EREN

Enstitü Müdürü

.../.../2019

B.U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
 - atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
 - kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
 - bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı
- beyan ederim.**

13/09/2019

Songül ACIKÖSE

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KIRSAL KALKINMA İÇİN BURSA İLİNDE TARIMSAL ÖRGÜTLENME MODELİ

Songül ACIKÖSE

Bursa Uludağ Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İ. Bülent GÜRBÜZ

Bu araştırmada Bursa ilinde mevcut olan tarımsal örgütlenmelerinin sayısal verilerini, kırsal kalkınma kooperatiflerinin ortaklık ilişkilerini ve demografik özelliklerini ortaya koymak için çalışmalar yürütülmüştür. Bursa ilinde kurulu 1 163 Sayılı Kanuna göre faaliyetlerini yürüten 54 adet sulama, 19 adet su ürünleri ve 305 adet tarımsal kalkınma kooperatifi olmak üzere toplam 378 adet faal durumda tarımsal amaçlı kooperatif ve 3 adet tarımsal amaçlı kooperatif birliği vardır.

Bursa'da 5 996 Sayılı Kanunu'na göre faaliyetlerini sürdüren arı, damızlık sığır, koyun keçi ve manda olmak üzere 4 adet yetiştirici birliği mevcuttur. 5 200 Sayılı Kanununa göre faaliyetlerini sürdüren 23 adet üretici birliği vardır. Bursa'da bu tarımsal örgütlenmelere kayıtlı 55 549 üretici vardır. Bu çalışmada ortakların; demografik yapısını, ortak-kooperatif ilişkilerini ve kooperatif bilinç düzeylerini saptamak amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Anket 408 kooperatif ortağı ile gerçekleştirilmiş ve statiksel analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır. Bulgulara göre; Kadın ortaklar %15,8'dir. Ortakların yaş ortalaması 49,5'tur. Ortakların %62'si ilçe mahallesinde yaşamaktadır. Ortakların %41,2'si ilkokul, %14,7'si üniversite mezunudur. Ortakların %39,8'inin geliri asgari ücretin altındadır. Ortaklardan %34,4'ü, 4 kişilik ailelerden oluşmaktadır. Ortaklardan %69'u anasözleşmeyi okuduğunu, %95'i ortaklığı devam ettireceğini söylemiştir. Genel kurullara katılım düzeyi %75, kooperatife katıldıktan sonra gelir artışı %28'dir. Kooperatif kanalıyla en çok yapılan faaliyet kredi teminidir(%32). Eğitimlere katılım %70,4'tür. Ortaklar en çok kooperatifçilik eğitimi almışlardır. Eğitimlerin faydalı olduğunu düşünenler %78'dir. Risturn tanımını bilenler % 46'dır. Ankette 5'li Likert Ölçek kullanılmıştır. Likert Ölçeklerinin alfa analizleri "Yüksek güvenilirlik" (0,90-1,00) seviyesindedir. Faktör analizini yapılmış ve sonuçlar uygun çıkmıştır. Kolmogorow-Smirnow testine göre sonuçlar normaldir. Buna göre T testi ve Anova testi yapılmıştır. Anlamlı farklılıkların kaynağı için Post-Hoc analizi uygulanmıştır. Likert ölçeğinin sonuçlarına göre; ortakların yönetim, karar alma, katılım ve yönetim ile iletişim konularında "Kararsız" olduğu görülmektedir. Ortakların genel memnuniyete ilişkin yargıları "Kesinlikle katılıyorum." şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Bursa, kooperatifçilik, Likert Ölçek, tarımsal örgütlenme, spss, 2018, xi + 127 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

AGRICULTURAL ORGANIZATION MODEL FOR RURAL DEVELOPMENT IN BURSA PROVINCE

Songül ACIKÖSE

Bursa Uludağ University

Uludağ University Graduate School of Natural and Applied

Sciences Department of Agricultural Economics

Supervisor: Asst. Prof. Dr. İ. Bülent GÜRBÜZ

In this research it is performed studies to reveal both numerical datas of existing agricultural organizations in Bursa Province and membership relations of rural development cooperatives, demographic characteristics. There are, established in Bursa Province, 54 irrigation, 19 fishery cooperative and 305 agricultural development. All these cooperatives operate according to Law No. 1 163.

There are 4 breeding associations, sheep goat breeding association, buffalo breeding association, cow breeding association and bee breeding association in Bursa and it operates according to Law No. 4 996. According to law 5 200, there are 23 producer associations that continue their activities. There are 55 549 producers registered in agricultural organizations in Bursa. In this study, a survey was conducted to determine demographic structure, member-cooperative relations and cooperative awareness levels. The survey was conducted with 408 cooperative partners. and the obtained data were analyzed by using statistical analysis methods. According to findings; female members are 15.8%. The average age of the members is 49,5 and 62% of the members live in the village. 41.2% of the members are primary school graduates and 14,7% are university graduates. The income of the members is below the minimum wage (39,8%). 34,4% of the members are composed of 4 people. 69% of the members said they read the contract and 95% will continue to be a member. Participation rate in congresses is 75% and after joining the cooperative, the income is 28%. Members used the most loans (32%). Participation in trainings is 70,4%. Members were mostly trained in "cooperative knowledge". Members who think that the education provided is beneficial; 78%. Members who know Risturn definition are 46%. This survey was conducted on a 5-point Likert scale. The results of alpha analysis of Likert Scales are "High Reliability" (0,90-1,00). BME analysis and Bartlett test were conducted, and the universality and adequacy of the questionnaire were determined. It is suitable for factor analysis. According to Kolmogorov-Smirnov test, it is normal. Accordingly, T test and Anova test were performed. Post-Hoc analysis was performed for the source of differences containing meaning According to the results of the Likert scale; It is seen that the partners are "Undecided" about management, decision making, participation and management and communication. The statements of the general satisfaction of the members are in the form of "I strongly agree".

Key Words: Agricultural organization, Bursa, cooperatives, Likert scale, spss

2019, xi + 127 pages.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca bilgi birikimini ve akademik tecrübelerini benimle paylaşan, çalışmanın her aşamasında yardım ve desteklerini yanımda hissettiğim danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. İ. Bülent GÜRBÜZ' e, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim süresince mesleki disiplin ve akademik bakış açısından daima etkilenip feyz aldığım saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Tolga TİPİ ve Doç. Dr. Şule TURHAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde desteklerini esirgemeyen 27 yıldır çalıştığım kurumum Tarım ve Orman Bakanlığına ve 14 yıldır görev yaptığım Bursa İl Müdürlüğüne teşekkürlerimi sunarım

Hayatımın her döneminde yanımda olan yanımda olan eşim Aydın ACIKÖSE' ve oğlum Özgür ACIKÖSE' ye, toprağın, suyun, ağacın azizliğine inanmış ve beni de inandırmış, toprak sevdalıları rahmetli annem Zeynep SAĞDIÇ' a ve rahmetli babam Arif SAĞDIÇ' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Songül ACIKÖSE

13/09/2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	5
2.1. Küresel Düzeyde Tarımsal Örgütlenme Ve Kooperatifçiliğin Durumu	11
2.2. ABD ve Avrupa’da Tarımsal Örgütlenme Ve Kooperatifçiliğin Durumu.....	16
2.3. Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme ve Kooperatifçiliğin Durumu	17
2.4. Bursa İlinde Tarımsal Örgütlenme Durumu	22
2.4.1 Kooperatifler	22
2.4.2. Kooperatif Birlikleri.....	23
2.4.3. Yetiştirici Birlikleri.....	23
2.4.4. Üretici Birlikleri.....	24
2.4.5. Bursa’da 2018-2019 Yılları İçinde Kurulan Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	25
2.5. Bursada Tarımsal Örgütlenme ve Kooperatifçiliğin Kırsal Kalkınma Açısından Önemi.....	26
2.6. Bursa İlinde Tarımsal Örgütlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri.....	31
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın amacı.....	34
3.2. Materyal	35
3.3. Ölçme Aracının Geliştirilmesi	36
3.4. Verilerin Analizi	38
3.4.1. Normallik testi	38
3.4.2. Güvenirlilik ve küresellik testi	39
3.4.3. T testi	41
3.4.4. Anova testi (One Way Anova) (Tek yönlü varyans analizi).....	42
3.4.5. Pearson korelasyon	42
3.4.6. Ölçeklerle ilgili analiz ve testler	42
3.4.7. Faktör analizine uygunluk.....	43
4. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	44
4.1. Kooperatif Ortaklarının Demografik Özellikleri	44
4.1.1. Ortakların cinsiyet bilgileri	44
4.1.2. Ortakların medeni durum bilgileri	45

4.1.3. Ortakların yaş bilgileri	45
4.1.4. Ortakların yaşam yeri bilgileri	46
4.1.5. Ortakların eğitim bilgileri	46
4.1.6. Ortakların çiftçilik deneyim bilgileri	48
4.1.7. Ortakların aylık gıda harcaması bilgileri	48
4.1.8. Ortakların hane halkı bilgileri	49
4.2. Kooperatif-Ortak İlişkileri	50
4.2.1. Ortakların ortaklık süresi bilgileri.....	50
4.2.2. Ana sözleşme okuma	51
4.2.3. Ortaklığı devam ettirme niyeti	51
4.2.4. Kooperatif Ortaklarının diğer tarımsal örgütlere ortaklık durumu.....	52
4.2.5. Ortak olunan diğer tarımsal örgütlenmeler	53
4.2.6. Kooperatif ortaklarının kooperatif ortaklığı dışında kurullarda görev almaları.....	53
4.2.7. Kooperatif ortaklarının genel kurullara katılım düzeyi.....	54
4.2.8. Ortaklarının kooperatif kanalıyla önceki yıllara göre ekonomik durumlarındaki değişim	55
4.2.9. Kooperatif ortaklarının kooperatif kanalıyla yaptığı faaliyetler	55
4.2.10. Kooperatif ortaklarının düzenlenen eğitimlere katılım düzeyi	56
4.2.11. Kooperatif ortaklarının katıldığı eğitimler	57
4.2.12. Kooperatif Ortaklarının Eğitimler Hakkındaki Düşünceleri.....	57
4.2.13. Kooperatif Ortaklarının Risturn Tanımını Bilme Durumu	58
4.3. Açık Uçlu sorular	58
4.3.1. Ortakların beklentileri	59
4.3.2. Ortakların önerileri.....	60
4.4. Likert Ölçek	61
4.4.1. Faktör analiz sonuçları	61
4.5. Kooperatif Ortaklarının Kooperatifte Yaşanabilecek Temel Sorunlara İlişkin Yargıları	66
4.6. Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Yönetim Şekli İle İlgili Yargıları	68
4.7. Kooperatif Ortaklarının Yönetim İle İlişkiler Hakkındaki Yargıları	69
4.8. Kooperatif Ortaklarının Genel Memnuniyet Hakkındaki Yargıları.....	70
4.9. T testi sonuçları.....	71
4.10. Anova Sonuçları.....	74
4.11. Pearson Analizi Sonuçları.....	94
4.11.1. Bivariate yöntemi.....	95
4.12. Bursa İlinde Tarımsal Örgütlerin Swot Analizi	106
4.12.1. Güçlü Yönler.....	106
4.12.2. Zayıf Yönler.....	107
4.12.3. Fırsatlar	107
4.12.4. Tehditler.....	108

5. SONUÇ.....	109
EKLER.....	120
EK 1 Anket Formu (Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Ortak Farkındalık Analizi Anket Çalışması)	120
ÖZGEÇMİŞ.....	127

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler	Açıklama
μ	Aritmetik ortalama (Evren parametresi)
N	Gözlem sayısı (Örneklem parametresi)
s^2	Varyans (Evren parametresi)
D	Örneklem hatası
J	Korelasyon (Evren parametresi)
N	Gözlem sayısı (Evren parametresi)
M	Ortalama
P	Evrendeki X' in gözlenme oranı
Q	Oran (maksimum örnek hacmine ulaşmak amacıyla $p= 0.5$ alınmıştır.)
$Q (1-P)$	X' in gözlenmeme oranı
R	Korelasyon (Örneklem parametresi)
S	Standart sapma (Örneklem parametresi)
S	Standart sapma (Evren parametresi)
σ	Evren standart sapması
$Sd.$	sd serbestlik dereceli t dağılımı kritik değerleridir ($sd=n-1$) $t_{\alpha, sd}$ kritik değerleri $sd= n-1 \rightarrow 5000$ olduğunda Z_{α} değerlerine eşit alınabilir.
X	Aritmetik ortalama (Örneklem parametresi)
\bar{x}	Örneklem ortalaması
Z_{α}	$\alpha= 0.05, 0.01, 0.001$ için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri
Kısaltmalar	Açıklama
ABD	Amerika birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma/Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
TB	Ticaret Bakanlığı
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
SK	Sayı Kanun
SPSS	Statistics Package For The Social Sciences-Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi
SS	Standart Sapma (Std. Deviation)
TKK	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
WCM	World Cooperative Monitor (Kooperatif Raporları)
KMO	Kaiser-Meyer-Olkin

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 4.1. Scree plot	63

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 2. 1. Uluslararası Kooperatifler Birliğinin (ICA) 2018 Yılı Global 300 Raporunda yeralan ilk beş kooperatif (Anonim 2018a)	13
Çizelge 2. 2. Dünyada tarım ve gıda sektöründe 10 büyük üretici kooperatif (Anonim 2018a)	14
Çizelge 2.3. Birim kooperatifler tarımsal örgütlenme durumu	18
Çizelge 2. 6. Üretici merkez birlikleri tarımsal örgütlenme durumu	20
Çizelge 2. 8. Tarımsal amaçlı diğer örgütler.....	21
Çizelge 2.9. Faaliyet alanlarına göre kooperatiflerin dağılımı.....	22
Çizelge 2.10. Bursa ilindeki tarımsal amaçlı kooperatif birlikleri	23
Çizelge 2. 11. Bursa ilindeki tarımsal amaçlı yetiştirici birlikleri	23
Çizelge 2. 12. Bursa ilinde 5200 Sayılı Kanuna göre faaliyet gösteren üretici birlikleri.....	24
Çizelge 2.13. Bursa’da 2018-2019 yılları içinde kurulan tarımsal amaçlı kooperatifler	25
Çizelge 3. 1. KMO Değerleri ve yorumları	43
Çizelge 4.1. Kolmogorov-Smirnov normallik testi.....	44
Çizelge 4.2. Ortakların cinsiyet durumu	45
Çizelge 4.3. Ortakların medeni durumuna ait bilgiler.....	45
Çizelge 4.4. Ortakların yaş bilgileri	46
Çizelge 4.5. Ortakların yaşam yeri bilgisi.....	46
Çizelge 4.6. Ortakların eğitim durumu	47
Çizelge 4.7. Ortakların çiftçilik deneyimleri yıl bazında.....	48
Çizelge 4.8. Aylık gıda harcaması	49
Çizelge 4.9. Hane halkı.....	49
Çizelge 4.10. Ortaklık süresi.....	50
Çizelge 4.11. Anasözleşme okunması.....	51
Çizelge 4.13. Diğer tarımsal örgütlere ortaklık durumu	52
Çizelge 4.14. Ortak olunan diğer tarımsal örgütlenmeler	53
Çizelge 4.15. Ortaklık dışı görev alma	54
Çizelge 4.16. Genel kurula düzenli katılım.....	55
Çizelge 4.17. Ortak olduktan sonra gelir artışı	55
Çizelge 4.19. Kooperatif kanalıyla yapılan faaliyetler.....	56
Çizelge 4.20. Eğitim faaliyetlerine katılım	57
Çizelge 4.21. Düzenlenen eğitimler	57
Çizelge 4.22. Düzenlenen eğitimler hakkındaki düşünceler	58
Çizelge 4.23. Risturn tanımlama durumu	58
Çizelge 4.24. Ortakların beklentileri.....	59
Çizelge 4.25. Ortakların önerileri	61

Çizelge 4.26. KMO and Barlett testi.....	62
Çizelge 4.2.7. Açıklanabilir toplam varyans.....	63
Çizelge 4.28. Ortak varyans.....	64
Çizelge 4.29. Bileşen matrisi	65
Çizelge 4.30. Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlara ilişkin yargıları	67
Çizelge 4.31. Kooperatif ortaklarının kooperatifte yönetim şekli ile ilgili yargıları.....	68
Çizelge 4.32. Kooperatif ortaklarının yönetim ile ilişkiler hakkındaki yargıları	69
Çizelge 4.33. Kooperatif ortaklarının genel memnuniyet hakkındaki yargıları.....	70
Çizelge 4.34. Cinsiyet ve yargıların T testi.....	71
Çizelge 4.35. Cinsiyet ve faktörlerin T testi (Independent Samples Test).....	72
Çizelge 4.36. Medeni durum ile ve faktörlerin T testi	73
Çizelge 4.37. Medeni durum ile ve yargıların T testi (Independent Samples Test).....	74
Çizelge 4.38. Yaş ve yargıların analizi (Anova).....	76
Çizelge 4.39. Yaş ve kooperatifte yaşanacak temel sorunlar ortalaması (Post Hoc).....	78
Çizelge 4.40. Yaş ve kooperatif yönetim şekli (Post Hoc)	79
Çizelge 4.40. Yaş ve kooperatif yönetim şekli (Post Hoc) (Devamı).....	80
Çizelge 4.41. Yaş ve ortakların yönetimle ilişkileri (Post Hoc).....	81
Çizelge 4.42. Yaş ve ortakların genel memnuniyeti (Post Hoc).....	82
Çizelge 4.42. Yaş ve ortakların genel memnuniyeti (Post Hoc) (Devamı).....	83
Çizelge 4.43. Yaş ve tanımlayıcı veriler	83
Çizelge 4.44. Yaş ve tanımlayıcı veriler	84
Çizelge 4.45. Yaş ve tanımlayıcı veriler	84
Çizelge 4.46. Yaş ve tanımlayıcı veriler	85
Çizelge 4.47. Eğitim ve yargıların analizi (Anova)	85
Çizelge 4.48. Eğitim ve kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargılarının ortalaması	86
(Post Hoc)	86
Çizelge 4.48. Eğitim ve kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargılarının ortalaması	87
(Post Hoc) (Devamı)	87
Çizelge 4.49. Eğitim ve kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması (Post Hoc)	88
Çizelge 4.49. Eğitim ve kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması (Post Hoc) (Devamı)	89
Çizelge 4.50. Eğitim ve ortakların yönetimle ilişkileri ortalaması (Post Hoc)	90
Çizelge 4.51. Eğitim ve ortakların genel memnuniyet yargı ortalaması (Post Hoc).....	91
Çizelge 4.51. Eğitim ve ortakların genel memnuniyet yargı ortalaması (Post Hoc) (Devamı)	92
Çizelge 4.52. Eğitim tanımlayıcı veriler	93
Çizelge 4.53. Eğitim tanımlayıcı veriler	93
Çizelge 4.54. Eğitim tanımlayıcı veriler	94
Çizelge 4.55. Eğitim tanımlayıcı veriler	94
Çizelge 4.56. Eğitim seviyesi gıda harcaması yaş arasında ilişki	95
Çizelge 4.57. Eğitim seviyesi genel kurula düzenli katılım rüştürn tanımını bilme arasındaki	

ilişki.	97
Çizelge 4.58. Kooperatife ortak olduktan sonra gelir artışı ve kooperatifte ortaklıktan başka görev alınması arasında ilişki.....	97
Çizelge 4.59. Medeni durum ve genel kurula düzenli katılım arasında ilişki.....	98
Çizelge 4.60. Eğitime katılım ve risturn tanımını bilme arasındaki ilişki.....	98
Çizelge 4.61. Değişkenler arası ilişki.....	99
Çizelge 4.62. Cinsiyet/eğitim/yaş/çiftçilik deneyimi ve temel sorun yargıları arasındaki ilişki	101
Çizelge 4.63. Cinsiyet/eğitim/yaş/çiftçilik deneyimi ve ortakların yönetim şekli hakkında ifadeler arasında ilişki.	102
Çizelge 4.64. Cinsiyet /eğitim/yaş/çiftçilik deneyimi ve ortakların yönetim ile ilişkiler hakkındaki ifadeleri arasındaki ilişki.	103
Çizelge 4.65. Cinsiyet /eğitim/yaş /çiftçilik deneyimi ve genel memnuniyete ilişkin ifadeler arasındaki ilişki.....	105

1.GİRİŞ

Türk tarımında örgütlenmeyi, kamu ve üretici örgütlenmesi olarak iki kısımda incelemek mümkündür. Kamu örgütlenmesi, devletin tarım sektöründe örgütlenmesi olarak ifade edilebilir. Bu konu, tez çalışmasının temel amacını oluşturmamaktadır. Bu nedenle ilerleyen bölümlerde kısaca bahsedilecektir. Üretici örgütlenmesini ise, mesleki ve ekonomik örgütlenmeler olarak iki kısımda incelemek mümkündür. Mesleki örgütlenmeler, ziraat odaları, çiftçi birlik ve dernekleri ile sendikaları bünyesinde bulundurmaktadır.

Örgütlenmedeki dağınık yapı; örgütleri zaman içinde birbirleriyle rekabet eden kurumlar haline getirmekte ve bu sorunlara kimi zaman neden olmaktadır. Bu nedenle aynı alanda faaliyette bulunan örgütlerin birlikte hareket etmeleri ve işbirliği sağlamaları gerekmektedir. Çalışmanın asıl konusunu oluşturan tarımsal ekonomik örgütlenmeler; tarımsal kooperatifler (tarımsal kalkınma, sulama, su ürünleri), kooperatif birlikleri, yetiştirici birlikleri ve üretici örgütlerinden oluşmaktadır. Kooperatifler şirketler gibi ticaret yapabilen tüzel kişiliklerdir.

Kooperatifler kırsal kalkınma için örnek model sunmaktadır. Bu nedenle çalışma modelinin temel amacını açıklamak için tarımsal örgütlenmelerden biri olan kooperatifler üzerinde durulacaktır.

Aydın (1988), Ergun ve Polatoğlu (1992) örgütlenmeyi “öncelikle mal ve hizmet üretimi gibi fiziksel etkinliklerle, işin departmanlar biçiminde bölünmesi ve birey - toplum ilişkileri ile ilgilidir” ifade etmektedir. Aydın (1988)’e göre örgütlenme; ortak bir çabayı gerektiren bir amacın gerçekleştirilebilmesi için gerekli yapının oluşturulması eylemleridir.

Rehber (2013)’e göre örgütlenme; kurumsallaşma, ortak çalışma, birlikte yaşama ve hareket etme olarak tanımlanabilir. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile etkili örgütlenme doğru orantılıdır. Bu durum siyasi ve ekonomik yapıya da yansımaktadır. Bir toplumda örgütlenme yapısının güçlü ve yaygın olması gelişmişlik düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Kızılaslan ve Doğan (2013); “tüketici fiyatları ve dolayısıyla çiftçi gelirlerinde istikrarsızlık yaşanmasını engelleyebilmek ancak bir örgütlenme modeli ile mümkün olmaktadır”. Bu nedenle kooperatifler çiftçi gelirlerinin istikrarı açısından da önemlidir.

Son yıllarda örgüt kültürü, bilimsel ve akademik araştırmaların ilgi alanına giren ortak temalardan biri haline gelmiştir. Her organizasyonun kendine özgü kültürel kimliği vardır (Ferreira ve ark.2015).

Tarımsal örgütlenmeler ise çiftçiler tarafından kurulmuş ve çiftçi menfaatlerini karşılıklı yardımlaşma yoluyla koruyan ekonomik örgütler; kooperatifler, üretici birlikleri ve yetiştirici birlikleri olarak tasnif edilebilir(Tan ve Karaönder 2013).

Kooperatif; insanların, güçlkle karşıladığı ihtiyaçlarını temininde maddi ve manevi güçlerini birleştirip dayanışmayı kuvvetlendiren mükemmel bir araçtır.

3476 Sayılı Kanunla değişik 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun 1. Maddesine göre kooperatif şu şekilde tanımlanmıştır:

“Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarıyla belirli ekonomik menfaatlerini, dayanışma, kefalet ve karşılıklı yardım suretiyle sağlayıp muhafaza etmek amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileriyle, belediyeler, özel idareler, köyler, dernekler ve cemiyetler tarafından kurulan değişir sermayeli ve değişir ortaklı teşekküllerdir.”.

Kooperatifleşmenin asıl amacında; iş başarma, dayanışma duygusu ve yardım, gibi kavramlar da yer alır. Bu nedenle insanlar, farklı isimler altında güçlükleri birlikte aşmak için bir araya gelmişlerdir. Küresel pazarlama anlayışı yerel değerleri erozyona uğratmaktadır. Kooperatiflerin varlığı ile, nispeten bu tehdid azaltılabilir. Yeni ve sürdürülebilir ekonomik anlayışlar kooperatif düşüncesini ve varlığını güçlendirip, mevcut tüketim odaklı ekonominin karşısında kooperatifleşme davranışı olarak varlık gösterebilir.

Kooperatifçilik bugünün şartlarında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde toplumlar tarafından ekonomik ve sosyal hareketin önemli platformlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu devletler tarafından küresel olarak barışın, çevrenin ve demokrasinin korunması, kaynakları harekete geçirme ve yatırım oluşturma iş sahası yaratmanın yanında kooperatifçiliğin, ekonomiye ve sürdürülebilir kalkınmaya, yoksullukla mücadeleye katkıları üzerinde durulmakta, ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınma ve gelişmelerinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (Haseki 2007).

Uluslararası Kooperatifler Birliğince (ICA) 1995'te kabul gören kooperatifçilik ilkelerine göre; kooperatifler ortak olmanın sorumluluğunu almayı kabullenen, gönüllü

katılım gerektiren ve ilgi tüm paydaşların katılımına açık kuruluşlardır. Sosyal statü, ırk, cinsiyet, dini ve politik ayırım gözetmeden, kooperatifler herkese açık tüzel kişiliklerdir. Gönüllülük ve serbest giriş esastır. Kooperatifler ortakları tarafından yönetilir. Her ortak eşit oy hakkına sahiptir. Yöneticiler seçimle iş başına gelir. Demokratik bir yönetim mevcuttur. Ortaklar kooperatife girerken sınırlı bir pay ödeyip kooperatifin ortağı olur. Alınan bu paylar hem kooperatifin sermayesini oluşturur hem de ortak çıkarlar için harcanır. Her ortak daima sermaye payını ödediği kooperatifin kasasını ana sözleşme hükümleri izin verdiği ölçüde kontrol etme hakkına sahiptir ve böylece ortağın ekonomik katılımı sağlanmış olur. Diğer kuruluşlar (şirketler, dernekler) ve kooperatifler arasında yapılan anlaşmalarda kooperatifler özerk yapılarını daima muhafaza ederler. Kooperatifler ortaklarının ailelerinin ve çalışanlarının mesleki, sosyal ve kültürel gelişmelerine yardım etmek amacıyla bilgilendirme ve eğitim işlevine sahip organizasyonlardır. Eğitimin geliştirilmesi, öğretim ve bilgilendirme kooperatiflerin temel ilkelerindedir. Kooperatifler hem birim kooperatiflerle hem de kooperatif birlikleriyle verimliliği artırmak için iş birliği yaparlar, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası birlikler kurarlar. Kooperatifler yürüttükleri faaliyetlerde toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket eden organizasyonlardır.

Genel olarak ülkemizde Avrupa Birliği Ülkelerine bakıldığında tarımsal çiftçi örgütlenmelerinde örgütlenme düzeyi çok düşüktür. Ülkemizde çok sayıda tarım ve üretici örgütü bulunmasına rağmen tarımda örgütlenme henüz yeterli seviyede değildir (İnan ve ark. 2005). Özellikle mevzuattan kaynaklanan sorunlar (çok sayıda ve birbiriyle çelişen mevzuatın bulunması), mali sorunlar, örgütlenme bilincinin tam olarak yerleşmemesi ve tarım kesiminde eğitim düzeyinin düşük oluşu (İnan ve ark. 2005) nedeniyle mevcut tarımsal örgütlerin kurumsal yapılanmalarının, örgütlenme ve insan kaynakları açısından da yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Türkiye koşulları incelendiğinde Bursa ilinde tarımsal örgütlenmelerin durumu sayısal olarak iyimser bir tablo sergilemektedir. Üretici örgütlerinin ve üreticilerin ekonomik menfaatlerinin korunması açısından; mevzuat, denetim, finansman, üst örgütlenme, eğitim-araştırma gibi temel sorunlarda çözüm yolları bulunmalıdır.

Bursa İlinde tarımsal örgütlenmenin düzeyini ve ortakların kooperatif farkındalığını konu edinen benzer bir çalışmanın yapılamamış olması, yapılan bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın amacı Bursa ilinde faaliyet gösteren bir

tarımsal örgütlenme (kooperatifleşme) modeli sunmaktır. Kırsal kalkınma ve kırsal ekonomide sürdürülebilirlik açısından kooperatifleşme çıkış noktası olabilir. Aynı zamanda önerilen model çerçevesinde çiftçilerin mevcut sistem içindeki sorunları irdelenip, düşünceleri belirlenecek ve sorunları ve çözüm yolları bu tez kapsamında tespit edilmeye çalışılacaktır.

2. KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI

Youde 1977'de "Agricultural Cooperatives And The Public İnterest" adlı toplantıda sunduğu bildirisinde; ortakların kooperatif ilişkileri ve ilgili politikaların, kooperatiflerin pazar gücüne etkili olduğu görüşünü savunmuştur.(Youde 1977)

Black ve Koutson (1984) yaptıkları " Attidues and Options of Texas Agricultural Members" adlı çalışmalarında Texas'ta toplam kooperatiflerin %5'ini oluşturan tarım kooperatiflerine dönük bir anket çalışması yürütmüşlerdir. Bu çalışmada kooperatif otaklarının kooperatiflerine karşı tutumları ve mevcut varlık ve olanakları araştırılmıştır.

Kaya ve Esengün'ün (1996) yaptıkları araştırmada Tokat İlinin Kazova yöresinde kooperatife ortak olanların sosyal ve ekonomik durumları, kooperatiflerden faydalanma durumları ve ortakların kooperatifçilik eğilimleri incelenmiştir. Çalışmanın neticesinde, ortakların kooperatifle ilgili bilgilerden yoksun oldukları, kooperatiflerin ortaklara tarımsal girdi temininde etkin oldukları buna karşın ortakların kooperatifle ilgilerinin zayıf olduğunu belirlenmiştir.

Bayraktar'ın (1997) yapmış olduğu araştırmada Tekirdağ'ın Malkara ilçesi köylerinde Trakyabirlik Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifinin ortakları ve üreticilerin uygulanan tarımsal yayım faaliyetleri yönünden Trakyabirlik ile olan ilişkileri araştırılmıştır. Ortakların % 84'ünün en az ilkokul mezunu, % 53,1' inin orta yaşta olduğu ve % 42,3'ünün 101 da ve daha çok tarım arazisine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ortaklar tarımsal yayım bilgilerini üçüncü sırada Trakyabirlik kanalıyla almakta, % 74,8'i Trakyabirlik'e bilgi edinmek için gitmemektedir. Trakyabirlik bünyesinde tarımsal yayım bilgilerini verebilecek personelin olmadığı araştırma neticesinde bulunmuştur.

Özdemir ve Mülayim (1997) Tekirdağ İlinde yaptıkları araştırmada, üç tip kooperatifte (tarım satış kooperatifi, tarım kredi kooperatifi ve tarımsal kalkınma kooperatifi) ortak – kooperatif ilişkilerinin inceleyip sosyal ve ekonomik ilişkiler bakımından diğer iki kooperatife göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin, daha iyidir. Bununla birlikte, ortak ve kooperatif ilişkileri yönünden de tarımsal kalkınma kooperatifinin diğer iki tip kooperatife göre daha iyi olduğu vurgulanmaktadır.

Erol (2007) muhasebe meslek mensuplarının mükelleflerine sundukları hizmetlerden mükelleflerin memnuniyet düzeylerinin tespitini yapmaya yönelik bir çalışma

yapmıştır. Çalışmada, Çanakkale'nin Biga ilçesinde amaca yönelik anket 181 mükellef ile yapılmıştır. Bulgulara göre, mükelleflerin muhasebe meslek mensuplarından beklentileri; en fazla iletişim becerisi, sorumluluk üstlenmeleri, olumlu davranış ve bilgi bekledikleri tespit edilmiştir. (Bu çalışmanın metod ve yöntem kısmından anket çalışmasında yararlanılmıştır.)

Ertan ve Kaya'nın (2012) Isparta'nın Çünür Mahallesi Sulama Kooperatifinde yaptıkları çalışmada; sulama faaliyetleri, pazarlama, tarımsal girdi ihtiyacının karşılanması ve perakende satış gibi çeşitli faaliyetlerle birlikte kooperatif-ortak ilişkileri incelenmiştir. Bu kapsamda ortakların kooperatife bakışı, yönetimde bulunma istekleri, yönetime ilişkin düşünceleri, kooperatifçilik bilinç düzeyleri, kooperatifin mali yapısına ilgi düzeyleri, kooperatif ortak olmanın gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirme durumu, analiz edilip, ortakların eğitim seviyeleri, arazi genişlikleri içerir değişkenler ile kooperatif-ortak ilişkileri arasındaki ilişkiler tespit edilmiştir.

Gümüšoğlu'nun (2012) çalışmasında İzmir ilinin Kiraz ilçesi Yağlar Köyü'nde yaşamlarını sürdüren kadınların, yoksullaşma süreçlerini durdurabilmek için kooperatifleşme süreçleri incelenmiştir. 103 ortaklı Yağlar Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifini kuran köylü kadınlar, modern ahırlar yaptırarak ve süt toplama merkezi kurmuşlardır. Aldıkları eğitimler sonucu bilimsel yöntemlerle sağlıklı bir üretim yaparak büyük bir firmaya süt satışı yapılmaktadır. Sözlü tarih yöntemi kullanılarak kooperatif üyesi kadınlar ve eşleriyle görüşülmüştür. Türkiye'nin ilk kurulan kadın kooperatifi olan Yağlar Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi; köydeki kadınların hem sosyal alanda hem de ekonomik yaşamda güçlenmelerinin araçlarını örnek olarak sunmaktadır. Yağlar Köyü Kadınların sosyal alandaki gücü, üretime katılımdaki konumuyla ve bu konuma bağlı şekilde geliştirdikleri stratejilerle yakından ilgilidir. Bu bağlamda, kooperatif ortağı köylü kadınlar; devleti yönetenlerden yerel yöneticilere, bankalara değin çeşitli kişi ve kurumlarla bir araya gelip, kamuoyunun ve medyanın dikkatini çeken bireyler haline gelmiş, bireysel gelişmelerinde ve aile içindeki konumlarında dikkate değer bir gelişim ve değişim yaşamışlardır. Kendi deyimleriyle “güvenli olmuş” ve “dayanışmayı öğrenme” sonucuna varmışlardır.

Şahin ve ark.(2013) Türkiye'de Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde; Ortak –

Kooperatif İlişkileri adlı araştırma makalelerinde Türkiye’de Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ortak ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın ana materyalini 392 kooperatif ortağıyla yapılan anketler oluşturmaktadır. Bu çalışmanın Türkiye’nin genelini yansıtabilmesi için anketler yedi coğrafi bölgede yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerden verilerin analizi aşamasında yararlanılmıştır. Mevcut araştırmaya ait bulgulara göre tarımsal kalkınma kooperatif ortaklarının tarım işletmelerinde ortalama 62,1 da olarak tespit edilen arazinin %64,3’ünde sulu tarım yapılabilmektedir. Tarla ürünleri tarımsal işletmelerin ürün deseninin 40,0 dekarını oluşturmaktadır. Tarla bitkilerini peşi sıra 12,1 da ile yem bitkileri gelmektedir. Kooperatif ortaklarına ait işletmelerin %63,8’i süt sığırcılığı ve %71,2’si hayvancılık yapmaktadır. TKK ortaklarının %54,6’sı kooperatif kanalıyla girdi ihtiyacını karşılarken, %26,3’ü kooperatife satış amaçlı ürün teslimi yapmaktadır. Kooperatife kayıtlı ortaklarının %47,7’si sütünü kooperatife satarken, %12,2’si özel sektöre teslim etmeyi tercih etmektedir. Kooperatif ortakların %78,8’i risturn tanımını bilmemekle birlikte hali hazırda kooperatifler ekseriye ortaklarına risturn dağıtmayı tercih etmemektedir. Kooperatif ortaklarının %37,2’si yem temin ederken, %17,9’ gübre, % 12,2’si zirai ilaç temin etmektedir. Risturn dağıtması kooperatiflerin ürün pazarlaması ve girdi tedariki sağlaması sürdürülebilir örgütlenmeye katkı sağlayacağı yönünde görüş sunmaktadır.

Kaplanoğlu’nun (2014) yaptığı Mesleki Stresin Temel Nedenleri ve Muhtemel Sonuçları adlı çalışmada, Manisa İlindeki Mali müşavirler, Serbest Muhasebecilerle üzerine bir araştırma yapılmıştır. Muhasebe çalışanlarında, mesleki stresin ana sebepleri ve bunların mesleki stres sonuçları ile ilişkisi araştırılmıştır. Strese kaynak olarak aşırı rol yükü, rol çatışması, rol belirsizliği kariyer gelişimiyle alakalı kaygılarla stresin neticelerinden iş bırakma/değiştirme düşüncesi, işe bağlı gerginlik ve iş doyumunu ele alınmıştır. Araştırmada Likert ölçek yapısına göre hazırlanan bu anket Manisa Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası’na kayıtlı 319 serbest mali müşavire uygulanmıştır. Çalışmada temel istatistik analizlerinden faydalanılıp, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerin tespiti regresyon ve korelasyon analizleriyle yapılmıştır. (Bu çalışmanın sonuç kısmından anket çalışmasında yararlanılmıştır.)

Turan ve ark.(2014) yaptıkları çalışmada Likert ölçeği Rensis Likert tarafından 1932’de ortaya konulduğundan beri Likert-tipi sorular ve Likert Ölçeği’nin sosyal

bilimler, psikoloji, siyaset bilimi, eğitim ve pazarlama gibi birçok alanda en fazla kullanılan eğilim ve tutum ölçüm tekniği haline geldiğinden bahsedilmiştir. “Likert-tipi soru” ve “Likert Ölçeği” kavramlarının karıştırılması bahsi geçen ölçeklerden sağlanan verilerin yanlış analiz edilmesine buna bağlı olarak ta yanlış yorumlanmasına yol açabilmektedir. Ayrı bir tartışma konusu olan Likert ölçeği sorular kanalıyla sağlanan verilerin analizinde hangi testlerin(parametrik olmayan testlerin mi yoksa parametrik testlerin mi) uygulanacağı konusudur. Bu araştırmada literatürde “Likert-tipi Soru” ve “Likert Ölçeği” kavramları ve benzer ölçeklerde kullanılması muhtemel analiz türleriyle ilgili tartışmaları incelenmiştir. Konusu eğitim olan araştırmalarda bu yöntem ve kavramlardan tercihen hangilerinin kullanıldığı tespit edilip, sonunda bu tip ölçeklerden sağlanan verilerin istatistik yoluyla analizinde hangi testlerin uygulanmasının gerektiği örnek analizlerle ortaya koyulmuştur. Görüş birliği olmaksızın genellikle parametrik testlerin tercih edildiği tespit edilmiştir.

Türkiye’de Tarımsal kalkınma kooperatiflerinde Yöneticilerin Özellikleri konulu çalışmanın amacı Türkiye’de Tarımsal Kalkınma Kooperatifi yöneticilerinin özelliklerini belirlemektir. Araştırmanın temelini 84 tarımsal kalkınma kooperatifi yöneticisiyle yapılan anketlerden sağlanan veriler oluşturmuştur. Araştırma 7 coğrafi bölgede yapılarak Türkiye’yi temsil etmesi amaçlanmıştır. Anketlerden sağlanan önemli bulgular; kooperatif yönetiminde görev alan ortakların erkek ağırlıklı olduğu, kooperatif yöneticileri tarafından kooperatifçilik ilkelerinin, bilinmediği ve bilinenlerince önemli bir bölümünün uygulanmadığı yönündedir. Sürdürülebilir tarımsal örgütlenme açısından kooperatifler yönetiminde politik ve kişisel amaçlar güdülmemesi önemlidir (Şahin ve ark.2015).

Everest ve Yercan (2016) “Kooperatif Ortaklarının Kooperatifçilik İlkelerini Algılamaları Üzerine Bir Araştırma Tarım Kredi Kooperatifleri Örneği” çalışmasında ortakların kooperatifçilik ile ilgili bilinç düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Balıkesir Bölge Birliği’ne bağlı olan Tarım Kredi Kooperatiflerinden Bursa, Balıkesir ve Çanakkale illerinden 367 çiftçiyle görüşülmüştür. Bu araştırmanın verilerinin analizinde; Likert Ölçek, Bulanık Eşli Karşılaştırma, Güvenilirlik Analizi ve Lojistik Regresyon Yöntemleri kullanılmıştır. Bulgulara göre tarımsal eğitime katılma, eğitim seviyesi, kooperatif ilkelerini

bilme ve kooperatifin yönetiminde görev alma da etkin faktörlerdir. Üreticilerin kooperatif ortağı olmadaki birincil amaçları girdi teminidir. Çiftçilerin en az bildiği ilke “özerklik ve bağımsızlık” en iyi tanımladığı ilke “kooperatifler arası işbirliği” ilkesidir.

Solak ve Yürekli (2017) çalışmalarında mükelleflerin muhasebe meslek mensuplarından beklentileri araştırmışlardır. Çalışma kapsamında Denizli ilinde faaliyet gösteren hizmet ve üretim işletmelerinin, muhasebe meslek mensuplarından aldıkları muhasebe hizmetleri konusundaki memnuniyetlerini, hizmet türlerinin yeterliliğini ve bu işletmelerin muhasebe meslek mensuplarından beklentilerini ölçmüştür. Çalışma kapsamında Denizli ilinde faaliyet gösteren işletme yöneticilerine ve işletme sahiplerine anket uygulanarak sonuçlar irdelenmiştir. Elde edilen verilere göre mükellefler, meslek mensubunun ilk olarak güvenilir olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca mükellefler meslek mensuplarından aldıkları hizmetlerde sosyal sorumluluk kavramına uygun davranışlar sergilendiği, iş gereklerini önemli bir ölçüde yerine getirildiği ve işletmelerin faaliyet sürecine katkı sağladıklarını düşündükleri belirlenmiştir (Bu çalışmanın metod ve yöntem kısmından anket çalışmasında yararlanılmıştır.).

Bulut (2017) Aksaray ilinde yaptığı çalışmasında Hayvancılık Kooperatifi (Hay-Koop) birliğine bağlı 55 kooperatifin olduğunu ve bu kooperatiflere ortak 5 000 üretici, İlde Tarım kooperatifi (Tar- Koop) bölge birliğine bağlı 15 kooperatifin bulunduğunu bu kooperatiflere ortak 1 900 üretici olduğunu belirtmektedir. Aksarayda süt üretimi yoğun olarak yapılmaktadır. İlde 190 bin büyükbaş hayvan vardır ve yıllık 331 823 ton süt üretimi yapılmaktadır. Bu verilere göre T71 bölgesinde hayvan sayısı ve süt üretim miktarı açısından ilk sırada yer almaktadır. Ortakların sosyo-ekonomik analizi ve kooperatif ile ortaklık ilişkilerinin incelenmesi yapılmıştır. Sonuçlara göre ortakların büyük çoğunluğu ilkokul mezunu (%62,2) ve işletmelerin %63,3'ünün sadece süt sığırcılığı işletmesidir. Hay-Koop'ta üyeliği bulunan kooperatif ortaklarının %77,1'i sadece süt sığırcılığa yapmaktayken %52,4'ü süt sığırcılığı ile birlikte besicilik te tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, Edirne ilinde tarımsal amaçlı kooperatif ortaklarının özellikleri belirlenerek kooperatif çalışmalarının ortaklığa dâhil olma üzerine etkilerinin analizi yapılmıştır. Edirne ilinde 727 kooperatif mevcuttur. Bu kooperatiflerin 85 091 ortağı

bulunmaktadır. İl genelinde kurulmuş kooperatiflerin tarımsal amaçlı olanların oranı %40,90'dır. Tarımsal amaçlı kooperatiflerin ortak sayısı oranı il genelinde %75,06'dır. Bu çalışmanın ana materyali, tarımsal amaçlı kooperatif ortaklarına sorulan sorulardan (anket) sağlanmış verilerden oluşmuştur. Edirne ilinin 160 farklı yerleşim yerinde tarımsal alanda üretim yapan çok sayıda kişiyle görüşme yapılmış ancak bu çalışmanın hedef kitlesi nedeniyle 471 kooperatif ortağının değerlendirmeleri veri olarak kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde rakamsal büyüklük üzerinden yapılan çizelgeler oluşturulup ve değerlendirme yapılmıştır. Tarımsal amaçlı kooperatifler ana sözleşmelerinde yazan faaliyet alanlarına göre adlandırılmaktadır. Edirne ilinde de tarımsal amaçlı kooperatifler ana sözleşmeleri gereği tescil edilmiş isimleriyle faaliyetlerini devam ettirmektedirler. Araştırmada Edirne ilinde tarımsal amaçlı kooperatiflerin ortaklarının %86,29'unun asıl geçim kaynaklarının çiftçilik olduğu ve tarımsal faaliyetlerin oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kooperatif ortaklarının; 51 yaşın üzerinde olanların oranı %50,12'dir. Ortakların %73,65'inin birden çok kooperatife ortak olduğu ve %51,57'sininse ilkökul mezunu olduğu saptanmıştır. Edirne ilinde tarımsal amaçlı kooperatiflere ortak olanlar, kooperatiflerin ürün alış/satış ve girdi faaliyetlerinin etkin olduğunu düşünmektedirler. Ancak kooperatiften temin edilen girdi fiyatlarını yüksek bulurken, ürünlerini satarken fiyatın yüksek olmadığını belirtmektedirler. Kooperatif ortakları, kooperatifin yönetimi aşamalarındaki süreçlere katılımı konusunda etkin bulunmamıştır (Başaran ve Irmak 2018).

Tarımsal kooperatifçilik konusunda akademik çalışmalar oldukça yaygındır. Bazı çalışmaların konusu kooperatif ortaklarının ekonomik analiziyken (Yercan 1996, Acar ve Yıldırım (2000), Dedeoğlu ve Yıldırım (2006) bir bölümünün ise kooperatifin sosyo-ekonomik düzeydeki faaliyetleridir (Yıldırım ve Acar 1999, Karlı ve Çelik 2003, Özdemir 2005, Ünal ve Yercan 2006, Serinikli ve İnan 2007, Ünal ve ark. 2009).

2.1. Küresel Düzeyde Tarımsal Örgütlenme ve Kooperatifçiliğin Durumu

Bu bölümde dünyada tarımsal örgütlenmenin durumu genelden özele bir çizgi izlenip Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) ve Kooperatif İzleme Raporları (World Cooperative Monitor (WCM) 2016) verileri kullanılarak analizler yapılmıştır. Kooperatif İzleme Raporları 2018 yılında yayınlanmıştır. Gelişmiş ülkelerde genellikle kooperatifçilik ile ilgili çalışmalar da gelişmiş olup özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde kooperatif sektörü; ekonominin önemli bir alanı olarak kabul görmekte, tarım politikalarının hayata geçirilmesi özellikle kooperatifler kanalıyla yapılmaktadır. Örneğin Avrupa ülkelerinin 10 yıl içinde ne şekilde büyüyeceği konusunda AB-2020 strateji belgesinde kooperatif sektörüne önemli yükümlülükler verilmektedir:

Yeniliklerin araştırma ve geliştirme (AR-GE), istihdamın artırılması, enerji sorunlarının çözümü/iklim değişikliği, eğitiminin iyileştirilmesi ve dışlanmışlığın/yoksulluğun geriletilmesinde bu sektöre çok önemli roller verilip kooperatiflerin etkinliği günden güne artırılmaktadır.

Dünya'nın büyük ekonomilerinde kooperatif işletmelerine yer veren 96 ülkesinde, kooperatiflerin ortak sayısı bir miyara dayanmıştır. Çok uluslu şirketlere göre % 20 daha fazla istihdam yaratan kooperatiflerin istihdamını sağladığı kişi sayısı 100 milyonu geçmiştir. Dünyanın en büyük 300 kooperatifinin yıllık iş hacmi 1,6 trilyon ABD doları civarında olup dünyanın dokuzuncu büyük ekonomisine sahip İspanya'ya eşdeğer bir iş hacmine sahiptir (Anonim 2018a).

İnsanlar bireysel olarak ekonomilerini korumak güçlendirmek ve geliştirmek güdüsüyle kooperatif çatısı altında bir araya gelirken aynı zamanda içinde yaşadıkları toplum için de önemli sosyal ve ekonomik kazanımlar elde ederler.

Zaman içinde kooperatifler yalnızca ekonomik ve sosyal yönden zayıf kesimlerin dayanıştığı kuruluşlar olmaktan çıkıp ekonomik hayatta kendine has yapısıyla dinamik ve girişimde başarılı örnekler haline gelmiştir (Anonim 2012).

Günümüzde kooperatifler, çok küçük işletmeler olduğu gibi uluslararası boyutta milyarlık cirosu olan büyük işletmeler dâhil epey geniş bir yelpazede faaliyet

göstermektedir. Dünya genelinde Birleşmiş Milletlerin (BM) tahminine göre 750 binden fazla kooperatif vardır. Bu kooperatiflere 800 milyon kişi bu kooperatiflere ortaktır ve yaklaşık 100 milyon kişi çalışmaktadır. Geleneksel tarım dışında da çok farklı alanlarda alış satış ve üretim yapmaktadırlar. Bu alanlar; sigortacılık, bankacılık, olduğu gibi enerji sağlık konut yapım turizm sektörlerini de kapsamaktadır (Anonim 2012).

Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) ve diğer uluslararası kuruluşların yaptıkları araştırmaların sonuçlarına göre en çok kooperatif örgütü olan ve öne çıkan ilk beş ülke; Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya'dır. Bu ülkelere bakıldığında kooperatifçilik sistemi gelişen Batı ekonomileri içerisinde önemli bir paya sahiptir. Çoğu başarılı kooperatif gelişmiş pazar ekonomilerinde çoktan kendine sağlam bir yer edinmiştir.

Dünyada 1980'lerde derinleşen ekonomik krizler sonrasında toplumsal dışlanma, işsizliğin artması ve yoksulluğun yaygınlaşması gibi problemler yüzünden topluma yararlı olabilecek yeni çözümler arayışlarını üzerinde durulmaya başlanmıştır. Küresel gelişmeler, kamu sektörlerinin küçülmesi beraberinde gelen özelleştirmeler, kamu sektörlerinin mevcut yapısıyla artarak çoğalan sosyal sorunlara çözüm getirememesi, kapitalist anlayışın mantığı gereği sosyal sorunları sadece kar amacı güderek çözmeye çalışması "üçüncü sistem", "sosyal ekonomi" veya "üçüncü sektör" olan kooperatifçiliği yeni bir ekonomik, siyasal ve toplumsal yaklaşım şeklinde gündeme taşımıştır.

Devletler günümüzde faaliyetlerinin önemli bir bölümünü sivil toplum kuruluşlarına devretme eğiliminde olup ve "üçüncü sistem" olarak isimlendirilen kooperatifçilik sektörü, bu alanda yeni ve önemli görevler almaktadır. Örneğin; Amerika'da elektriği olmayan kırsal alanların elektriğe kavuşması kooperatifler sayesinde olmuştur. Hükümetin ve yerel yönetimlerin yeterince aktivite gösteremediği kırsal alanlar için kooperatifler çözüm olmuştur. Buna benzer enerji kooperatifleri, günümüzde Portekiz gibi ülkelerde de önemli gelişmeler

göstermektedir. Avrupa birliği genelinde ekonomik işletme olarak sayılabilecek kooperatif sayısı 250 bindir. Bu işletmeler yaklaşık 5,4 milyon insana iş olanağı sağlayarak 163 milyon insanın hayatını olumlu yönde etkileyip sosyal refahın devamında önemli görevler üstlenmektedir (Turan 2005).

Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin (ICA) 2018 Yılında yayımladığı Global 300 Raporunda kooperatiflerin 2016 yılı bilançolarındaki cirolar dikkate alınarak oluşturulmuş ilk beş listesine göre Çizelge 2.1'te görüldüğü Bankacılık ve Finansal Hizmetler sektöründe faaliyet gösteren Groupe Crédit Agricole 90,16 milyar doları bulan cirosu ile birinci, Groupe BPCE 67,78 milyar dolarlık cirosu ile ikinci, BVR 55,66 milyar cirosu ile üçüncü, Zenkyoren 54,62 milyar dolarlık cirosu ile dördüncü, Rewe Group'un 54,57 milyar dolarlık cirosu beşinci sırada yer almaktadır. Bu ilk beş kooperatifin toplamda yıllık cirosu 322,49 milyar dolar'dır (Anonim 2018a).

Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin yayımladığı Global-300 listesinin üst sıralarında yer alan kooperatiflerin birçoğu, 1955'ten beri ABD'de yayımlanan Fortune Dergisi tarafından her yıl iş dünyasına yönelik belirlenen Global-300 listelerinde de yer bulmaktadır. Bu liste incelendiğinde; en üst sırada Credit Agricole vardır. Finansal alanda faaliyet gösteren Fransız bankası başarılı bir kooperatif işletmesidir. Credit Agricole Fortune Dergisi listesinde kendine 58. Sırada yer bulmuştur ve cirosu 90.16 milyar Dolar'lık cirosuyla iş dünyasında etkin bir yere sahiptir.

Çizelge 2. 1. Uluslararası Kooperatifler Birliğinin (ICA) 2018 Yılı Global 300 Raporunda yer alan ilk beş kooperatif (Anonim 2018a)

2016	2015	Kuruluş/ Organizasyon	Ülke	Sektör/Alan	(Milyar \$)	Kaynak
1	1	Groupe Crédit Agricole	Fransa	Bankacılık ve finansal hizmetleri	90,16	Euricse
2	6	Groupe BPCE	Fransa	Bankacılık ve finansal hizmetleri	67,78	Euricse
3	4	BVR	Almanya	Bankacılık ve finansal hizmetleri	55,36	Euricse
4	5	Zenkyoren	Japonya	Sigortacılık	54,62	WCM questionnaire
5	7	REWE Group	Almanya	Toptan ve perakende ticareti	54,57	Euricse

Tarım kooperatifleri dünyadaki hemen hemen her ülkede bulunmaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde çok iyi temsil edilmektedir. Kooperatifler, gıda güvenliği ve tarımsal gelişme için bir dayanaktır. Tarımsal kooperatifler kaynakları birleştirip, pazara ulaşımı kolaylaştırır. Verimliliği artırıp, üretimi çeşitlendirerek, ürünlerden daha yüksek gelir elde etmek yoluyla sürdürülebilirliği sağlarlar. Gıdaları işleyerek katma değer yaratıp, piyasa gücü ve finansal derinlik oluşturarak kırsal yoksulluğun azaltılmasında önemli katkılar sunmaktadır (Bayaner 2014).Dünyanın farklı bölgelerinde gıda güvenliği ve yoksulluğun azaltılmasına önemli katkılar sunmaktadır. Dünyada tarımsal örgütlenmeler çiftçilere, ekonomik yetkilendirme kaynaklarını bir araya getirerek gelirlerini artırmaya dönük avantajlar sunar.

Çizelge 2. 2. Dünyada tarım ve gıda sektöründe 10 büyük üretici kooperatif (Anonim 2018a)

2016 Sıralama	Organizasyon/ Kuruluş	Ülkeler	Ciro 2016 (Milyar Uluslar arası \$)	Kaynak
1	Zen-noh	Japonya	46,06	WCM questionnaire
2	NH Nonghyup	Kore Cumhuriyeti	36,45	WCM questionnaire
3	CHS Inc.	Amerika Birleşik Devletleri	30,35	NCB
4	Bay Wa	Almanya	17,06	Eikon
5	Hokuren	Japonya	14,06	Orbis
6	Dairy Farmers of America	Amerika Birleşik Devletleri	13,50	NCB
7	Fonterra	Yeni Zelanda	13,40	NZ.COOP
8	Land O'Lakes, Inc.	Amerika Birleşik Devletleri	13,20	NCB
9	FrieslandCampina	Hollanda	12,18	NCR
10	Arla Food	Danimarka	10,83	Orbis

Çizelge 2.2 incelendiğinde World Cooperative Monitor'un (WCM) 2018 raporunda tarım sektörünün yayımladığı ilk 10 listesi genel olarak incelendiğinde ilk sırada 46,06 cirouyla Japonya kuruluşu Zen-noh bulunmaktadır. 1972'de kurulan ve Ağustos 2015 itibariyle 1000'i geçkin kooperatif birliğini bünyesinde bulunduran Zen-Noh

(Ulusal Tarım Kooperatifleri Federasyonu), Japonya'nın tamamına ulaşmıştır (Zen-Noh 2016). İkinci sırada 36,45 cirouyla Kore Cumhuriyeti kuruluşu NH Nonghyup ve üçüncü sırada 30,35 cirouyla Amerika Birleşik Devletleri Kuruluşu CHS Inc. kooperatiflerinin yer aldığı görülmektedir.

Rapor, küresel olarak kooperatif faaliyetlerinin ölçeği ve gücü hakkında fikir verebilir. İlk 300'ün sıralamasını ve 2016 finansal verilerini temel alan sektörsel analizini sağlarken, dünyanın en büyük kooperatif ve ortak kuruluşları hakkında sağlıklı veriler sunar. Rapora göre, ilk 300 kooperatif ve ortak toplamda iki trilyon doların üzerinde bir ciro elde etmiştir. Dünyanın en büyük 300 kooperatif kuruluşu farklı sektörlerde faaliyet göstermektedir: sigorta (% 32), tarım (% 35), toptan ve perakende ticaret (% 19), bankacılık ve finansal hizmetler (% 8), sanayi ve kamu hizmetleri (% 2), sağlık eğitim ve sosyal bakım (% 2) ve diğer hizmetlerdir (% 2) (Anonim 2018b).

Görüldüğü gibi kooperatifler büyük bir oranda tarım sektöründe faaliyet göstermektedir. Tarımsal amaçlı kooperatifler ise bünyelerinde hayvancılık, seracılık, depolama, pazarlama, nakliye, üreticiye girdi temini gibi önemli tarımsal faaliyetleri bulundurmaları nedeniyle çiftçi gelirine direkt etki edecek olan oluşumlardır. Diğer taraftan üreticiler organizasyonları aracılığıyla sosyo-ekonomik politikaların oluşmasına katkıda bulunmakta ve uygulamalara bu organizasyonları aracılığı ile katılmaktadır (Çıkın 1992).

Kooperatifler, sürdürülebilir kalkınmada da önemli roller üstlenmektedir. Sürdürülebilir kalkınma genel olarak üç özellekle karakterize edilir; ekonomik, sosyal ve çevresel. Kooperatifler ise genellikle bu üç unsuru birleştirirler. Bu noktada kooperatifler, bu amaca en uygun kurumsal seçenek olarak öne çıkmaktadır (Gertler 2001).

2.2. ABD ve Avrupa’da Tarımsal Örgütlenme ve Kooperatifçiliğin Durumu

Türkiye’nin de içinde bulunduğu Avrupa’daki 37 ülkede 160 bin adet kooperatife ortak 123 milyon kişinin varlığı söz konusudur. Bu kooperatif örgütleri 5,4 milyon insana istihdam sağlamaktadırlar (ICA, 2010). Kooperatif sayısı bakımından ilk üç ülke İtalya (41 552), Fransa (21 000) ve İspanyadır (24 276) (Anonim 2018c).

Fransa, 23 milyondan fazla ortağı ile kooperatif alanında Avrupa’nın lokomotif ülkesidir. Onu Almanya (20,5 milyon) ve İtalya (13,1 milyon) izlemektedir. Bu üç ülke, aynı zamanda, kooperatif sektöründe yarattıkları istihdam yönünden de farklılık göstermektedirler. Almanya’da 830 bin, Fransa’da bir milyona yakın İtalya’da bir milyondan fazla insan kooperatifler tarafından istihdam edilmektedirler. Avrupa’daki kooperatif ortakların ve kooperatiflerde çalışanların yarısından fazlası Almanya Fransa ve İtalya’da bulunmaktadır.

ICA-Avrupa Bölümü 2012’de Avrupa 2020 stratejisine dayanan politik bir program yayınlamıştır ve politikacılarla varılan mutabakat sonrasında kooperatiflere çözümler sunmaktadır. Ana temasının Avrupa için kooperatiflerin anlamının birlikte ilerleme anlamına geldiği bu belge, model kooperatif özelliklerinin yanı sıra Avrupa kooperatiflerin sosyal ve ekonomik ağırlıklarına ve sürdürülebilir bir ekonominin katkılarına açıklık getirmektedir.

2.3. Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme ve Kooperatifçiliğin Durumu

Dünya’da kooperatifçilik, 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış ve ilk kez 1844 yılında 28 ortakla tüketim kooperatifi kurulmuştur (Ünal ve Yercan 2006). Osmanlı’da ise “memleket sandıkları” ile yasal bir zemin bulmuştur (Anonim 2018d).

Memleket sandıklarının ardından bazı girişimler başlamış ve farklı meslek mensupları birlik fikrini benimsemiştir. Beraberinde çeşitli yasa tasarıları gündeme gelmekle birlikte; ancak tam anlamıyla hayata geçirilememiştir. Türk toplumunda kooperatifçilik, lonca, imece ve ahilik gibi isimlerle yüzyıllardır bulunan işbirliği ve yardımlaşmayı amaç edinen, ortaklaşa iş yapmayı ve birlikte çalışmayı ifade eden bir kavramdır (Başaran ve ark. 2015).

Türkiye’de ve diğer ülkelerde benzer uygulamaların tarihi geçmişe dayanıyor olsa da, günümüzdeki kooperatifçilik anlayışının devlet eliyle dikkate alınması görece yenidir ve kooperatifçilik Türkiye’de, ancak Cumhuriyet döneminde hak ettiği ilgiyle karşılaşılabilmektedir (Örki 2016).

Türkiye’de faaliyet gösteren kooperatifler Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı’nın sorumluluğundadır. Kooperatiflerden hangi bakanlıkların sorumluluğunda kanunlarla düzenlenmiştir.

Türkiye’de bu üç bakanlığın çalışma sorumluluk ve görev alanında 2016 yılı sonunda 53 bin 259 kooperatif ve 7 milyon 422 bin 994 kooperatif ortağı bulunmaktadır (Anonim 2018g).

1163 Sayılı Kanun kapsamında tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatifler Tarım ve Orman Bakanlığının yetki ve görev alanındaki tarımsal amaçlı kooperatifleri; tarım kredi kooperatifleri, pancar ekicileri kooperatifleri, sulama kooperatifleri, su ürünleri tarımsal kalkınma kooperatifleridir. Tarım satış kooperatifleri ile yaş sebze ve meyve pazarlama kooperatiflerinin hem ticari hem tarımsal yönüyle Ticaret Bakanlığının görev

alanında bulunan kooperatifleridir. Kooperatiflerin tamamı birlikte dikkate alındığında Türkiye’de 2016 yılı sonunda kooperatif mevcudunun %23’ü, ortak mevcudunun %52,3’ü, tarımsal amaçlı kooperatiflerdedir. Tarımsal kalkınma kooperatifleri, tarımsal amaçlı kooperatifler arasında en fazla sayıdaki (7 201) kooperatiflerdir (Anonim 2017a).

Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine göre Türkiye’de 120 bin kişinin kooperatif sektörü tarafından istihdam edildiği tahmin edilmektedir.

Çizelge 2. 3’te Tarım ve Orman Bakanlığının sorumluluğunda bulunan tarımsal amaçlı örgütlenmelerden tarımsal kalkınma kooperatifleri (TKK) mevcut 7256 sayısı ile birim kooperatiflerde birinci sırayı alırken, 1 448 171 ortak sayısı ile pancar ekicileri kooperatifleri birinci sırayı almaktadır. Toplamda 12 404 birim kooperatife 4 124 809 ortak kayıtlıdır (Anonim 2018e).

Çizelge 2.3. Birim kooperatifler tarımsal örgütlenme durumu

Tabi olduğu kanun	Birim Kooperatifler				
	Türü	Sayısı	%	Ortak Sayısı	%
1163, 3476 S.K.	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7256	56,38%	782140	18,86%
1163, 3476 S.K.	Sulama Kooperatifi	2541	19,75%	304046	7,33%
1163, 3476 S.K.	Su Ürünleri Kooperatifi	552	4,29%	30817	0,74%
1163, 3476 S.K.	Pancar Ekicileri Kooperatifi	31	0,24%	1448171	34,92%
1581, 5330 S.K.	Tarım Kredi Kooperatifi	1625	12,63%	1026179	24,75%
1196,4572 S.K.	Tarım Satış Kooperatifi	399	3,10%	533456	12,86%
1163 S.K.	Üretim Pazarlama Kooperatifi	428	3,33%	18845	0,45%
1163 S.K.	Yaş Meyve ve Sebze Kooperatifi	37	0,29%	3142	0,08%
Genel Toplam		12869	100,00%	4146796	100,00%

Çizelge 2. 4’te (Anonim 2018e) Türkiye’de toplam 8 kooperatif merkez birliği olup, Hayvancılık Merkez Birliği 35 ortakla ilk sırada yer almaktadır. Ortak kooperatif sayısı bakımından ilk sırayı ormancılık kooperatifleri almaktadır. Türkiye’de toplam 144 kooperatif bölge birliği ve birliklere bağlı 9 326 kooperatifin 1 874 430 ortağı vardır.

Çizelge 2. 4. Kooperatif merkez birlikleri ve bölge birlikleri tarımsal örgütlenme durumu

Kooperatif Merkez Birliğinin Adı	Merkez Birliği Sayısı	Ortak Kooperatif Birliği	Ortak Kooperatif Sayısı	%	Ortak Sayısı	%
Köy-Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Koop.Birlikleri Merkez Birliği	1	17	1.532	16,43%	184.281	9,83%
Tarım-Koop. Merkez Birliği	1	15	899	9,64%	115.451	6,16%
Hay-Koop. Merkez Birliği	1	35	1.928	20,67%	200.381	10,69%
Ormancılık Koop. Merkez Birliği	1	28	2.459	26,37%	288.668	15,40%
Çay Koop. Birlikleri Merkez Birliği	1	5	41	0,44%	66.516	3,55%
Sulama Koop. Merkez Birliği	1	13	647	6,94%	100.316	5,35%
Su Ürünleri Koop. Merkez Birliği	1	14	195	2,09%	11.584	0,62%
Tarım Kredi Koop.Merkez Birliği	1	17	1.625	17,42%	907.233	48,40%
Toplam	8	144	9.326	100,00%	1.874.430	100,00%

Üretici birlikleri 5200 Sayılı Kanuna tabidir. Çizelge 2. 5'te (Anonim 2018e) görüldüğü gibi ürün ve ürün grupları alanı hayvansal üretim olan 566 birlik, 321 273 ortakla ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'de toplam 883 birlik olup toplam üye sayısı 348 937'dir.

Çizelge 2. 5. Üretici birlikleri tarımsal örgütlenme durumu

Tabi Olduğu Kanun	Üretici Birlikleri			Üye Çiftçi Sayısı	
	Ürün /Ürün Grupları	Birlik Sayısı	%	Sayısı	%
5200 S.K.	Hayvansal Üretim	566	64,10%	321.273	92,07%
5200 S.K.	Meyve	139	15,74%	12.389	3,55%
5200 S.K.	Sebze ve Süs Bitkileri	60	6,80%	6.348	1,82%
5200 S.K.	Tarla Bitkileri	58	6,57%	5.314	1,52%
5200 S.K.	Su Ürünleri	31	3,51%	1.214	0,35%
5200 S.K.	Organik Ürünler	29	3,28%	2.399	0,69%
Toplam		883	100,00%	348937	100,00%

Çizelge 2. 6'da (Anonim 2018e) Türkiye'de üretici merkez birliklerinden birer tane bulunmaktadır. 296 süt birliği 296 193 ortak sayısı ile en büyük merkez birliği olup onu ikinci sırada kırmızı et birliği takip etmektedir.

Şüphesiz üretici birliklerinin hem mevzuat hem işlerlik açısından etkin hale getirilmesi piyasada et fiyatlarının kontrolü açısından son derece önemlidir.

Çizelge 2. 6. Üretici merkez birlikleri tarımsal örgütlenme durumu

Tabi Olduğu Kanun	Üretici Merkez Birlikleri		Üye Birlik Sayısı	%	Üye Çiftçi Sayısı	%
	Ürün /Ürün Grupları	Sayısı				
5200 S.K.	Süt	1	296	57,70%	266193	83,03%
5200 S.K.	Kırmızı Et	1	112	21,83%	48600	15,16%
5200 S.K.	Yumurta	1	12	2,34%	365	0,11%
5200 S.K.	Bal	1	58	11,31%	2201	0,69%
5200 S.K.	Meyve	1	15	2,92%	2566	0,80%
5200 S.K.	Su Ürünleri Yetiştiricileri	1	12	2,34%	490	0,15%
5200 S.K.	Deniz Ürünleri Avcıları	1	8	1,56%	166	0,05%
Toplam		8	513	100,00%	320581	100,00%

Çizelge 2. 7'de (Anonim 2018e) Türkiye'de 5996 Sayılı Kanuna tabi ıslah amaçlı yetiştirici birliklerinden 276 tane bulunmaktadır ve toplam üye sayısı 572 380'dir. Damızlık Sığır 81 birlik ile en fazla ıslah amaçlı yetiştirici birliğidir. Üye sayısı toplamına bakılacak olunursa Damızlık Koyun Keçi 248 943 üye ile en fazla üye sayısına sahip yetiştirici birliğidir.

Bilginturan ve Ayhan'a (2009) göre Türkiye'nin doğal yapısı ve çevresel dikkate alındığında küçükbaş hayvancılık için oldukça elverişlidir. Bursa ilinde 2017 verilerine göre 472 467 koyun/ keçi mevcuttur (Anonim 2017b) Buna göre dikkate değer üye sayısına sahip birlik Bursa ili için önemlidir.

Çizelge 2. 7. Islah amaçlı yetiştirici birlikleri

Tabi Olduğu Kanun	Yetiştirici Birliğinin Türü	Birlik Sayısı	%	Üye Sayısı	%
5996 Sayılı Kanun (6589 Sayılı Kanunla Değişik)	Damızlık Sığır	81	29,35%	241.782	42,24%
5996 Sayılı Kanun (6589 Sayılı Kanunla Değişik)	Damızlık Manda	29	10,51%	8.735	1,53%
5996 Sayılı Kanun (6589 Sayılı Kanunla Değişik)	Damızlık Koyun – Keçi	80	28,99%	248.943	43,49%
5996 Sayılı Kanun (6589 Sayılı Kanunla Değişik)	Tavuk	6	2,17%	759	0,13%
5996 Sayılı Kanun (6589 Sayılı Kanunla Değişik)	Arı	80	28,99%	72.161	12,61%
Toplam		276	100,00%	572.380	100,00%

Çizelge 2. 8’de (Anonim 2018e) görüldüğü üzere Türkiye’de yine tarımsal amaçlar taşıyan farklı bakanlık ve mevzuatlara bağlı toplam 1677 örgütün 6 563 940 üyesi mevcuttur. Bu sivil toplum kuruluşlarının da kooperatif ve birlik örgütlenmeleriyle koordineli bir çalışma yürütmesi başarı ve sürdürülebilirlik açısından son derece önemlidir.

Çizelge 2. 8. Tarımsal amaçlı diğer örgütler

Tabi Olduğu Kanun	Adı	Sayıları	%	Üye sayısı	%
6964 S.K	Ziraat Odaları	763	45,50%	5691027	86,70%
5553 S.K.	Tohumculuk ve Alt Birlikleri	7	0,42%	31913	0,49%
61.72 S.K.	Sulama Birlikleri	368	21,94%	611000	9,31%
5223 S.K.	Çiftçi Dernekleri	525	31,31%	227500	3,47%
2762 S.K.	Tarımsal Vakıflar	14	0,83%	2500	0,04%
Toplam		1677	100,00%	6563940	100,00%

2. 4. Bursa İlinde Tarımsal Örgütlenme Durumu

2.4.1 Kooperatifler

Bursa ilinde kuruluşu tamamlanmış ve 3476 Sayılı Kanunla Değişik 1163 Sayılı Kanuna göre intibakları yapılmış 313 adet tarımsal kalkınma, 59 adet sulama ve 19 adet su ürünleri kooperatifi olmak üzere toplam 391 adet faal durumda tarımsal amaçlı kooperatif mevcut olup Çizelge 2. 9’de (Anonim 2018f) gösterilmiştir. Sayısal olarak tarımsal kalkınma kooperatiflerinin %17,57’si, sulama kooperatiflerinin %%27,12’si İnegöl ilçesinde bulunmaktadır. Su ürünlerinde kooperatifleşme en fazla (%26,32) Karacabey ilçesindedir. Uluabat gölünün Karacabey sınırları içinde bulunması ve göle kıyısı olan yerlerde su ürünleri kooperatiflerinin kurulması gölün bu yapılanmaya etkisini düşündürebilir.

Çizelge 2.9. Faaliyet alanlarına göre kooperatiflerin dağılımı

İlçesi	Tarımsal Kalkınma Koop.	%	Sulama Koop.	%	Su Ürünleri Koop.	%	Toplam	%
Büyükorhan	5	1,60%	0	0,00%	0	0,00%	5	1,28%
Gemlik	17	5,43%	3	5,08%	3	15,79%	23	5,88%
Gürsu	8	2,56%	0	0,00%	0	0,00%	8	2,05%
Harmancık	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
İnegöl	55	17,57%	16	27,12%	0	0,00%	71	18,16%
İznik	24	7,67%	11	18,64%	3	15,79%	38	9,72%
Karacabey	21	6,71%	3	5,08%	5	26,32%	29	7,42%
Keles	14	4,47%	1	1,69%	0	0,00%	15	3,84%
Kestel	20	6,39%	2	3,39%	0	0,00%	22	5,63%
M.Kemalpaşa	34	10,86%	6	10,17%	1	5,26%	41	10,49%
Mudanya	20	6,39%	4	6,78%	4	21,05%	28	7,16%
Nilüfer	2	0,64%	2	3,39%	1	5,26%	5	1,28%
Orhaneli	11	3,51%	4	6,78%	0	0,00%	15	3,84%
Orhangazi	14	4,47%	0	0,00%	2	10,53%	16	4,09%
Osmangazi	21	6,71%	2	3,39%	0	0,00%	23	5,88%
Yenişehir	38	12,14%	5	8,47%	0	0,00%	43	11,00%
Yıldırım	9	2,88%	0	0,00%	0	0,00%	9	2,30%
Toplam	313	100,00%	59	100,00%	19	100,00%	391	100,00%

2.4.2. Kooperatif Birlikleri

Tarım ve Orman Bakanlığının sorumluluğunda bulunan ve 1163 Sayılı Kanunla Değişik 3476 Sayılı Kooperatifler Kanununa tabi Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri ve (Çizelge 2. 10) (Anonim 2018f)'de gösterilmiştir. Buna göre Bursa Bölgesi Ormancılık Kooperatifi Birliği kendisine bağlı 110 kooperatifle en büyük birliktir ve birliğe bağlı kooperatiflerin %47,41'i bu birliktedir. Toplam 232 kooperatif birliklere bağlıdır.

Çizelge 2.10. Bursa ilindeki tarımsal amaçlı kooperatif birlikleri

No	Kooperatif Birliğinin Adı	Biriğe Bağlı Toplam Kooperatif Sayısı	%
1	Bursa Bölgesi Hayvancılık Kooperatifleri Birliği	34	14,66%
2	Bursa Bölgesi Ormancılık Kooperatifleri Birliği	110	47,41%
3	Bursa Bölgesi Tarım Kooperatifleri Birliği	88	37,93%
	Toplam	232	100,00%

2.4.3. Yetiştirici Birlikleri

Bursa'da 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'na göre faaliyetlerini sürdüren ve ilimizde bulunan yetiştirici birlikleri ve üye sayılarına göre (Çizelge 2.11) (Anonim 2018f) Buna göre Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği 4 150 ortakla birinci sırada yer almaktadır. Yetiştirici birliklerine üye toplam ortak sayısının %58,81'i Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliğindedir. Yetiştirici birliklerine toplamda 7 057 kişi üyedir.

Çizelge 2. 11. Bursa ilindeki tarımsal amaçlı yetiştirici birlikleri

No	Birliğin Adı	Üye Sayısı	%
1	Arı Yetiştiricileri Birliği	1022	14,48%
2	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	1849	26,20%
3	Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği	4150	58,81%
4	Damızlık Manda Yetiştiricileri Birliği	36	0,51%
	Toplam	7057	100,00%

2.4.4. Üretici Birlikleri

5200 Sayılı Üretici Birlikleri Kanununa göre faaliyetlerini sürdüren ve ilimizde bulunan Üretici Birlikleri ve üye sayıları (Çizelge 2.12)) (Anonim 2018f)'de gösterilmiştir. Buna göre Mustafakemalpaşa Süt Üretici Birliği 1888 üye sayısı ile birinci sıradadır ve birliklere üye toplam üye sayısının % 25,70'i bu birliktedir. Toplamda 23 adet üretici birliklerine 7 247 kişi üyedir.

Çizelge 2. 12. Bursa ilinde 5200 Sayılı Kanuna göre faaliyet gösteren üretici birlikleri

No	İlçe	Birliğin adı	Üye Sayısı	%
1	Büyükorhan	Süt Üreticileri Birliği	487	6,63%
2	Gemlik	Zeytin Üreticileri Birliği	39	0,53%
3	Gürsu	Meyve Üreticileri Birliği	92	1,25%
4	Harmanlık	Süt Üreticileri Birliği	209	2,84%
5	İnegöl	Süt Üreticileri Birliği	419	5,70%
6	İnegöl	Meyve Üreticileri Birliği	109	1,48%
7	Merkez İlçeleri (Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım, Mudanya, Gemlik Gürsu, Kestel) İnegöl, Keles, Harmanlık, Büyükorhan, Orhangazi	Kırmızı Et Üreticileri Birliği	143	1,95%
8	Karacabey	Çeltik Üreticileri Birliği	27	0,37%
9	Karacabey	Kırmızı Et Üreticileri Birliği	108	1,47%
10	Karacabey	Süt Üreticileri Birliği	573	7,80%
11	Keles	Süt Üreticileri Birliği	434	5,91%
12	M.Kemalpaşa	Süt Üreticileri Birliği	1888	25,70%
13	M.Kemalpaşa	Meyve Üreticileri Birliği	46	0,63%
14	M.Kemalpaşa	Kırmızı Et Üreticileri Birliği	376	5,12%
15	Mudanya	Meyve Üreticileri Birliği	800	10,89%
16	Orhaneli	Kırmızı Et Üreticileri Birliği	46	0,63%
17	Orhaneli	Süt Üreticileri Birliği	513	6,98%
18	Orhangazi	Meyve Fidanı Üreticileri Birliği	26	0,35%
19	Merkez	Bursa İli Merkez İlçeleri Süt Üreticileri Birliği	289	3,93%
20	Osmangazi	İncir Üreticileri Birliği	172	2,34%
21	Yenişehir-İznik	Süt Üreticileri Birliği	410	5,58%
22	Yenişehir-İznik	Kanatlı Hayvan Eti Üreticileri Birliği	20	0,27%
23	Yenişehir	Kırmızı Et Üreticileri Birliği	121	1,65%
Toplam			7347	100,00%

2.4.5. Bursa’da 2018-2019 Yılları İçinde Kurulan Tarımsal Amaçlı Kooperatifler

Bursa ilinin farklı ilçelerinde 2018-2019 yılları içinde 12 adet tarımsal kalkınma kooperatifi kurulmuştur. Kurulan kooperatiflerin tamamı tarımsal kalkınma kooperatifidir (Çizelge 2.13) (Anonim 2019c) .

Kurulan bu kooperatifler tüzükleri gereğince bir ay içerisinde olağan genel kurullarını yapmakla yükümlü olduklarından yükümlülüklerini yerine getirmişlerdir. Tüm kooperatiflerin Haziran ayı sonuna kadar olağan genel kurullarını yapma zorunluluğu vardır. Genel kurullarını bu süre zarfında yapmayan kooperatiflerin ihbarını yapmak Tarım ve Orman Bakanlığı il müdürlüklerinin görev ve sorumluluğundadır.

Bu durum tarımsal kalkınma kooperatiflerine ilgi artışı ve tarımsal örgütlenme konusunda bilincin arttığı yönünde değerlendirilebilir.

Çizelge 2.13. Bursa’da 2018-2019 yılları içinde kurulan tarımsal amaçlı kooperatifler

	Kooperatifin adı	İçesi	Merkezi	Çalışma bölgesi	Onay tarihi
1.	S.S. Ocaklı Mahallesi TKK	M.Kemalpaşa	Ocaklı	Ocaklı	03.01.2018
2.	S.S. Balaban Mahallesi TKK	Büyükorhan	Balaban	Balaban	03.01.2018
3.	S.S. Uluçam Mahallesi TKK	Osmangazi	Uluçam	Uluçam	08.02.2018
4.	S.S. Dağakça Mahallesi TKK	Osmangazi	Dağakça	Dağakça	05.03.2018
5.	S.S. Nilüfer TKK	Nilüfer	Çatalağıl	Çatalağıl	24.04.2018
6.	S.S.Aydınlar Mahallesi TKK	İznik	Aydınlar	Aydınlar	16.05.2018
7.	S.S. Sarısu Kırkharman TKK	İznik	Hacıosman	Hacıosman	20.07.2018
8.	S.S.Yamanlı Mahallesi TKK	Mustafakemalpaşa	Yamanlı	Yamanlı	22.10.2018
9.	S.S. Haydar Mahallesi TKK	Keles	Haydar	Haydar	12.11.2018
10.	S.S.Karacabey Dağkadı Üreten Kadınlar TKK	Karacabey	Dağkadı	Dağkadı	06.02.2019
11.	S.S.Büyükumla Mahallesi TKK	Gemlik	Büyükumla	Büyükumla	27.02.2019
12.	S.S.Yeşil Ormankadı Mahallesi TKK	M.Kemalpaşa	Ormankadı	Ormankadı	13.03.2019

2.5. Bursada Tarımsal Örgütlenme ve Kooperatifçiliğin Kırsal Kalkınma Açısından Önemi

Bursa ilinde kurulu 1 163 Sayılı Kanuna göre faaliyetlerini yürüten toplamda 313 adet faal durumda tarımsal amaçlı kooperatif ve 3 adet tarımsal amaçlı kooperatif birliği vardır. Bursa'da 5 996 Sayılı Kanunu'na göre faaliyetlerini sürdüren 4 adet yetiştirici birliği mevcuttur. 5 200 Sayılı Kanununa göre faaliyetlerini sürdüren 23 adet üretici birliği vardır. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin toplam 33 334 ortağı, sulama kooperatiflerinin 6 434 ve su ürünleri kooperatiflerinin 1 047 ortağı vardır. Bursa ilinde toplamda 40815 kişi kooperatif ortağıdır. Kooperatif birliklerine bağlı 226 kooperatif mevcuttur. Üretici birliklerinin 7 850 üyesi, yetiştirici birliklerinin 6 874 üyesi vardır. Bursa ilinde toplamda tarımsal bu tarımsal örgütlenmelere kayıtlı 55 549 üretici mevcuttur. Tarımsal örgütlenme biçimlerinden kooperatifler; hem sayıca hem de kayıtlı ortak bakımından fazladır (Anonim 2018e).

Bu sebeple bu araştırmada ağırlıklı olarak Bursa ilinde bulunan ve Tarım ve Orman Bakanlığının yetkisinde bulunan kooperatifler incelenmiştir. Tarımsal örgütlenmeler mevzuatları gereği kırsal alanda kurulmuşlardır. Yerel (kırsal) ekonomik kalkınma, kamu ve özel paydaşlarının bölgenin ekonomik kaynaklarının ve rekabet avantajının kullanılmasıyla ortak bir kalkınma stratejisi uygulanan bir süreçtir (Boekel ve Logtestijn 2004).

Aynı zamanda milli ekonomik kalkınmanın başarıya ulaşmasında oldukça etkindir. Bu nedenle dar olan tepeden aşağıya doğru değil, çok daha geniş olan aşağıdan tepeye doğru bir kalkınmanın oluşumundan söz etmektedir. Boekel ve Logtestijn'e göre (2004) yerel ekonomik kalkınma politikaları söz konusu olduğunda yerel yönetimlerden ticaret odalarına, araştırma merkezlerinden üniversitelere, kalkınma ajanslarından sivil toplum kuruluşlarına kadar farklı aktörlere değişik görevler vermek mümkündür. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarından kooperatifler; çiftçilik faaliyetleri ve balıkçılık gibi kırsalda yapılabilen iş kolları da, kırsal yerleşimlerin sürdürülebilir bir yaşam alanı olmasına olanak sağlamaktadır.

Orki'ye göre (2016) tümü birlikte ele alındığında, kırsal alandan bölgeye, bölgeden ülkeye, ekonomik yaşamın olumlu yönde değiştirileceği varsayımı kabul edilmektedir. Bu nedenle de tarımsal örgütlenmelerden kooperatifler kırsal ekonomik kalkınma için önem arz etmektedir.

Kooperatifçilik ilkesel olarak kırsal kesimde yaşayan üreticilerin geleneksel normlarına yakın değerler taşır. Kırsal kesimde yaşayanlar kendi aralarında geleneksel olarak var olan imece kültürüyle benzerlikler taşıdığı için kooperatiflere uzak yaklaşımlar sergilemezler. Nitekim Bursa ilinde kurulu kooperatifler bunun canlı örneğidir.

Kooperatif kavramı her ne kadar yabancı bir sözcük olsa da, aslında Anadolu'da tarihsel süreç içinde ortaya çıkmış "lonca", "ahilik" ve "imece" gibi yardımlaşma kavramlarıyla benzerlikler göstermektedir, dolayısıyla kooperatif kuruluşlar Türk toplumu için yeni bir oluşum değildir (Hoşcan 2018).

Piyasada bulunan ürün miktarları, fiyatları, desteklemeleri konularında yapılan araştırmalardan ve evrensel uygulamalardan elde edilen sonuçlara göre, girdi veya alım destekleri, tarımsal alt yapı yatırımlarını ve gelir dağılımını düzelterek dengeleyecek uygulamalar, yayım araştırma ve denetim benzeri destekleme politikaları ne denli başarılı uygulanırsa uygulansın üreticiler kooperatif çatısı altında örgütlenmedikçe bir dönem sonra kırsal kesimin fakirleşmesinin ve durağanlaşmasının önüne geçilemediği görülmektedir. Desteklemelerden kaynaklı artan verimliliğe bağlı olarak piyasada ürün miktarı artarken ürün fiyatları düşmektedir. Ayrıca tekellerin oluşmasıyla girdi fiyatları hızla artmakta ve ürünlerin giderek daha çok işleme prosesine girmesi sonucu katma değer artışı üreticinin değil sanayi ve ticaret kesimin elinde kalmaktadır. Ancak ve ancak kooperatifleşme ile katma değer artışları çiftçinin elinde kalabilmektedir. Aslında üreticilerin kooperatifleşmesinin temel nedeni budur (Albayrak 2017).

Ürün temelli destekleme ve hibe söz konusu olduğunda, fiyatların yüksek olduğunda veya az üretildiği senelerde akabinde ki yıl bazı ürünlerin arzı artmaktadır. Bu durum fiyat düşüşlerine sebep olmaktadır. Bu döngü kendini tekrarlamaktadır.

Üretim her ne kadar girdiler açısından zahmetli ve sorunlu görünse de üreticinin asıl sorunu ürettiği ürünlerini pazarlamada sıkıntı yaşamamasından kaynaklanmaktadır.

Kooperatifler küresel piyasalarda olduğu gibi işte bu aşamada devrede olup piyasadaki ekonomik baskıyı azaltma rolünü üstlenmelidir. Böylece piyasanın gizli tekel oluşturmasının önüne geçilmesi ve kartel oluşumunun engellenmesi mümkündür. Ürünlerin kooperatif kanalıyla pazarlanması hem aracıları etkisiz kılacağı hem de üretimin ekonomiye dönüştürülmesi sürdürülebilirliğini devam ettirmesi açısından son derece önemlidir. Bursanın tarım ve sanayi potansiyeli dikkate alındığında tarımsal örgütlenmenin faaliyetlerinin artırılıp, iyileştirilmesinin sunacağı ekonomik ve sosyal katkının önemi daha iyi anlaşılabilir.

Türkiye'nin Güney Marmara bölgesinde bulunan Bursa ili ve civarı uygulanan polikültür tarım sistemi ile önde gelen tarımsal üretim merkezlerindedir (Turhan ve ark. 2013).

Bursa ilinde tarımsal potansiyelin kırsalda kooperatifler kanalıyla daha da etkin hale getirmek mümkün olabilir. Bursa'da tarımsal örgütlenmelerden kooperatiflerin çoğu her ne kadar türlü nedenlerden (mali durum, yönetsel sorunlar) aktif bir rol üstlenmese de başarılı örnekleri görmek mümkündür. Kırsal alanda büyük sorun olan göçün engellenmesine istihdam yaratarak katkı sunan SS Kulaca Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, SS Ağaköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve SS Katırlı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi başarılı örneklerdendir. SS Kulaca Tarımsal Kalkınma kooperatifi özellikle salça üretimi ve pazarlaması konusunda özelleşmiş durumdadır. 231 ortaklı kooperatif, yıllık 700 ton salça üretmektedir ve yurtdışına özellikle Hollanda'ya ihracat yapmaktadır. Yine Bursa ili Gürsu ilçesinde bulunan 1958 yılında kurulan, 224 ortağı bulunan SS Ağaköy Tarımsal Kalkınma Kooperatifine Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sağlanan soğuk hava deposu projesi (4000 Ton/Yıl Soğuk Hava Deposu Projesi) Gürsu ilçesi için hem başarılı bir projedir hem de Bursa meyveciliği açısından önem arz etmektedir. Kooperatif Ağaköy'de yapılan ekonomik sosyal kültürel ve siyasal her türlü etkinlikte aktif rol oynamaktadır (Yavuz ve ark. 2011).

Acar ve Yıldırım'a (2000) göre çiftçilerin ekonomik haklarını korumak tarımsal kooperatiflerin en önemli görevidir. Çiftçilere sağlanan ekonomik yararlar yanında yerel ve bölgesel kalkınma da önemlidir.

Türkiye'de kadınların sahibi olduğu ve işlettiği kooperatiflerin sayısı son on yıl içinde 3 katına çıkmıştır (Duguid ve ark. 2015). Bursa'da da tarımsal kooperatiflere kadınların ilgisi artmış, 2013 yılına kadar hiç olmayan kadın tarımsal kalkınma kooperatifleri son 5 yılda 4 sayısına ulaşmıştır. Dezavantajlı gruplar içerisinde çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, göçmenler, azınlıklar, eski hükümlüler, kadınlar, tek ebeveynli aileler ve yoksullar yer almaktadır (Es ve Menteşe 2018).

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de dezavantajlı gruba dâhil olan kadınlar, Bursa'da 2013-2016 yılları arasında tamamı kadınlardan kurulu 3 adet kadın kooperatifi kurmuşlardır. Bunlar; 23 ortaklı SS Merkez Tirilye Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (TKK), 40 ortaklı SS Zeyniler Çalıkuşu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (TKK) ve 145 ortaklı SS Oylat Boğazı Kadınları Tarımsal Kalkınma Kooperatifidir (TKK). Ayrıca Karacabey İlçesi Dağkadı Mahallesinde faaliyet gösteren Dağkadı Üreten Kadınlar Derneği Bursa'da faaliyet gösteren diğer kadın kooperatiflerinin çalışmalarını örnek olarak ve dernek statüsünün faaliyetlerine yeterli gelmeyeceği düşüncesiyle kooperatifleşme kararı almışlardır. İl Müdürlüğü Kırsal Kalkınma Örgütlenme Şubesi kooperatif kuruluş etüdü olumlu değerlendirilmiş ve kooperatif kuruluşuna Tarım ve Orman Bursa İl Müdürlüğü'nce olur verilmiştir. Kadın kooperatifleri geleneksel ürünlerin üretimi ve pazarlaması alanında faaliyet göstermektedir. Kooperatif olgusu kadınlara ekonomik anlamda yarar sağlamanın yanı sıra sosyal statü kazandırması bakımından da önemlidir. Kadınların toplum içinde güçlenmesi, üretimdeki statüsü ve bu statüye bağlı olarak geliştirmiş olduğu stratejiler ile oldukça ilintilidir (Gümüšoğlu 2012).

Türkiye'de kooperatifçilik hareketleri kırsal alanlarda yaşayan kadınlar açısından kadınların sosyal, ekonomik ve politik faaliyetlere erkekler ile eşit seviyede katılımını sağlayacak kadın örgütlenmelerinin yaygınlaştırılmasını ve geliştirilmesini desteklemesi bakımından önemlidir (Kocabaş 2010).

Kırsal kalkınmada kooperatifler sadece ekonomik yönden değil sosyo-kültürel gelişim açısından da oldukça önemlidir. Kooperatifler demokratik anlayışın uygulanabilirliğinin yüksek düzeyde olduğu tüzel kişiliklerdir.

Kooperatiflerin gerek istihdam yaratması, gerekse toplumsal gelişim ve refah artışı açısından yadsınamaz rolleri olan kooperatifler; kırsal kalkınma ve toplumsal gelişim için önemli araçlardır (Fairbairn ve ark. 1991).

Kooperatif kaynakları ciddi bir kitleye toplumsal amaçlar doğrultusunda, toplumsal dayanışmalara olanak sağladıkları; iktisadi alanda ise gelişme ve kalkınma konularında başta olmak üzere ekonomik ilişkilerin ve organizasyonların yapılanmasında öncülük ettikleri görülmektedir (Özer 2008).

Bu bakımdan sosyal, kültürel ve ekonomik hayatın her noktasına temas eden, toplumun çeşitli ihtiyaçlarını başarıyla karşılayabilen kooperatifçilik modeli, kamu ile özel sektör arasında üçüncü bir sektör olarak değerlendirilmektedir (Anonim 2017a).

Kırsal kesimin ekonomik yönden gelişirken sosyo-kültürel yönden de gelişmesi için kooperatiflere önemli görevler düşmekle birlikte kooperatiflerin bunu yaparken yerel yönetimler, özel sektör, diğer sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve üniversitelerle işbirliği içerisinde olmalı ve bu kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenmelidir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), kooperatifçilikle ilgili konularda çalışmalar yapan ve tavsiye niteliğinde karar alan uluslararası kuruluşlara arasında yer almaktadır. ILO, sosyal sorumlulukları gereği yoksullukla mücadelede önemi nedeniyle kooperatiflerin desteklenmesi hakkında kararlar üretilip hükümetlere tavsiyede bulunmaktadır (Anonim 2017a).

2.6. Bursa İlinde Tarımsal Örgütlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri

Bursa İlinde çiftçilerin örgütlenme seviyesinin oldukça iyi seviyede olmasının yanı sıra var olan çiftçi örgütlerinin kurumsal yapılanmalarının, örgütlenme ve insan kaynakları açısından yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

Genel olarak bu sayısal olarak artışa rağmen tarımsal kooperatifçilik, ülke tarımının ekonomik ve sosyal gelişmesine, sanayileşmesine ve demokratikleşmesine önemli katkı sağlayamamaktadır. Bunun nedenleri finansman, üst örgütlenme, eğitim ve araştırma, yönetim, mevzuat ve denetim gibi temel sorunlardır (Mülayim 1995).

Üretici örgütlerimizin ve üreticilerimizin ekonomik menfaatlerinin korunması açısından; mevzuat, denetim, finansman, üst örgütlenme, eğitim-araştırma gibi temel sorunlarda çözüm yolları bulunmalıdır.

Tan ve Karaönder (2013)'e göre Türkiye'de tarımsal örgütlenmeye yönelik mevzuat karmaşık ve dağınık bir yapıya sahiptir. Mevzuat çeşitliliğinin ortadan kalkmasıyla örgütler standart bir yapıya kavuşturulmalıdır. Tarımsal amaçlı kooperatif ve diğer örgütlerin yasal yönden farklı bakanlık mevzuatlarına tabi olmasından dolayı iş ve işlemlerin yürütülmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu açıdan öncelikle tarımsal örgütlenmeler ilgili yasalar 1163 Sayılı yasa çerçevesinde birleştirilmeli ve tarımla ilgili kooperatif ve örgütlerin tamamı Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı hale getirilmelidir. 5200 Sayılı yasaya tabi üretici birliklerinin ticaret vasfı bulunmamaktadır. Bu durum üreticiler açısından sıkıntı yaratmakta beklentilerini karşılamaktan uzak bir durum sergilemektedir. Tarımsal alanda faaliyet gösteren tarımsal örgütlenmelerin mevzuatının ve yasasının tek çatı altında birleşmesi çok başlılık sorunu çözüm bulup sisteme işlerlik kazandırılabilir. Kooperatiflerin kuruluşlarının kolay gerçekleşmesi, birçok kooperatifin kurulmasına sebep olmakta fakat yukarıda sayılan nedenlerden ötürü faaliyetlerini yürütemedikleri görülmektedir. Faal olmayan bu kooperatiflerin kapanma sürecinin hızlandırılması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Kooperatif kuruluş masraflarının azaltılması amacıyla noter tasdiki yapılacak ana sözleşme sayısının yapı kooperatiflerinde olduğu gibi 3 (üç) adet olması yeterli olacağı düşünülmektedir.

Kuruluş etüt raporu tekrar ele alınarak güncel hale getirilmelidir. Kurulacak olan kooperatifle ilgili tarımsal potansiyeli detaylı ve tarımsal ekonomik anlamda sürdürülebilirliği sağlayıp sağlayamayacağı derinlemesine incelenmelidir.

Kooperatiflerin şikayetlerine istinaden yapılan denetimlerde, İl Müdürlüğünce yapılan ön inceleme ile bakanlıktan kontrolör talebinde bulunmaktadır. Ancak sayı yetersizliği nedeni ile Tarım ve Orman Bakanlığında zamanında kontrolör gönderilememektedir. Bu amaçla denetim hizmeti yapabilecek meslek mensubu kişilerin il müdürlüklerinde ihtiyaç sayısı kadar istihdam edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tarımsal amaçlı kooperatiflere kullanılacak krediler ilişkin yönetmelik hükümleri çerçevesinde kullanılan ve çeşitli sebeplerle ödeme güçlüğü yaşayan kooperatif ve ortaklarının kredi borçlarının ertelenmesi veya kredilerin yeniden yapılandırılması ile ilgili hazırlanan kanunlar sürekli bir beklenti yaratıp ödemelerde sorunlar yaşanmaktadır.

Kooperatif yönetim kurulunun ana sözleşmeye hâkimiyet azlığından ve eğitim seviyelerinin istenen düzeyde olmamasından kaynaklı, çoğu zaman muhasebe ve mali müşavir güdümünde hareket ettikleri gözlenmiştir. Bu durum genel kurul sürelerini kaçırmalarına sebep olmakta yönetim kurulları soruşturmalara ve yasal yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Kırsal kalkınmanın ve sürdürülebilirliğin anahtarı konumunda bulunan tarımsal örgütlenmelerin kaynaklarını ve güçlerini birleştirerek etkin ve verimli kullandığında toplumsal refahın baş aktörü olması muhtemeldir. Üreticiyle tüketicinin doğrudan alışverişi piyasada fiyat kontrolünü sağlaması tekel ve kartelleşmenin önüne geçmesi açısından son derece önemlidir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün dediği gibi ""Kanaatim odur ki, muhakkak surette birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, zekâ ve maharetleri birleştirmektir. Yoksa bir zayıf ile bir kuvvetlinin birleşmesinden bahsetmiyorum. Birleşmenin böylesi zayıf olanın kuvvetliye esir olması demektir. Ege iktisat mıntikasındaki bütün insanların hasıllarını ve gayretlerini birleştirmesi muhakkak feyizli neticeler verecektir. Türkiye'nin say, hayat

ve mevcudiyetini mütalaa edince birleşmeden mütevellit fayda ve menfaatlerin çok büyük olacağı kanaatine varacağınızdan şüphe etmiyorum. Müstahsillerin birleşmesinden şahsi menfaatlerinin haleldar olacağını düşünenler tabii şikâyet edeceklerdir."

3.MATERYAL ve YÖNTEM

Bu Araştırma 2018 Yılı Ocak-Mayıs ayları arasında Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı Yüksek lisans tez araştırması amacı ile Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım ve Orman Bakanlığı Bursa İl Müdürlüğü arşiv-mesai-arazi görev çalışmaları vasıtası ile yürütülmüştür.

3.1.Araştırmanın amacı

Çalışma tarımsal örgütlenmenin tarihsel sürecini de irdeleyerek genelden özele bir bakış açısıyla Dünyadaki genel durumundan başlayarak Bursa ilinin örgütlenme durumunun sayısal niteliklerini, il genelinde faaliyet alanlarını ortaya koymaktır. Ayrıca yapılan anket çalışmasıyla kooperatif faaliyetlerinin amaçları doğrultusunda Bursa ilinde faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının:

- Ortak ilişkilerine etki eden faktörlerin ortaya konması
- Ortakların demografik yapılarının ortaya konması
- Ortakların kooperatif- ortak ilişkilerinin ortaya konması
- Ortakların kooperatifçilik algı ve bilgi düzeylerinin ortaya konması
- Ortakların kooperatife aidiyet durumlarının ortaya konması
- Ortakların düzenlenen eğitimlere bakış açılarının ve katılım düzeylerinin ortaya konması
- Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlara ilişkin yargılarının ortaya konması
- Kooperatif ortaklarının kooperatifte yönetim şekli ile ilgili yargılarının ortaya konması
- Kooperatif ortaklarının yönetim ile ilişkiler hakkındaki yargılarının ortaya konması
- Kooperatif ortaklarının genel memnuniyet hakkındaki yargılarının ortaya konması

Ortakların kooperatife karşı tutum ve davranışları kooperatifin başarısını doğrudan ya da dolaylı etkilediğinden söz edilebilir. Kooperatifi var eden ortaklarıdır. Kooperatif ortakları kooperatiflerin hem müşterisi hem sahibi konumundadır. Bu sebeple kooperatifin amaçlarıyla ortakların amaçları birbiriyle uyum içinde olmalıdır. Bu durum mevcut değilse kooperatiflerin başarısından söz etmek güçleşmektedir. Bu durum dikkate alındığında ülkemizde tarımsal örgütlenmenin özellikle de tarımsal kalkınma kooperatiflerinin gelişerek sürdürülebilirliğinin sağlanması için kooperatif-ortak ilişkilerinin sağlıklı ve tutarlı olması gerekmektedir. Bu da ortakların kooperatif yönetimine etkin bir biçimde katılmasının sağlanmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu etkinlik gerçekleşmiyor ise bu durumun nedenlerinin irdelenmesinin kooperatiflerin başarısının artmasında oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye’de tarımsal kalkınma kooperatiflerine yönelik kooperatif-ortak ilişkilerinin analizine dayanarak kooperatifçilik sorunlarının tespit edildiği ve uygun çözüm önerileri sunulan çalışmaların sayısı azdır. Bu nedenle bu çalışma Bursa ilinde tarımsal kalkınma kooperatifleri-ortak ilişkilerinin düzeyini ve bu düzeye etki eden faktörlerin ortaya konulması açısından oldukça önemlidir. Bursa ili için daha önce bu alanda benzer bir çalışma yapılmamıştır. Bursa ilinde bulunan tarımsal örgütlenmelerin ve ortakların genel durumu araştırılıp birlikte değerlendirilmesi Bursa tarımsal kooperatifliği açısından da önemlidir. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının beklenti ve önerileri bu alanda faaliyet gösteren paydaşlar açısından da yol haritası niteliği taşıyabilir.

3.2. Materyal

Bu araştırma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm literatür taramasından oluşmaktadır. Literatür taramasında ikincil veriler Bursa ilinde Tarımsal Örgütler bunların bağlı olduğu bakanlıklar ve tabi oldukları kanunlar incelenmiş, sayısal veriler derlenerek istatistiksel çizelgeler oluşturulmuştur. Tarım ve Orman Bakanlığının ikincil verileri kullanılarak analizleri yapılmıştır. Tarımsal amaçlı örgütlenmeler tabi oldukları kanunlara ve faaliyet alanlarına göre gruplandırılmış Tarım ve Orman Bakanlığının ilgili verileri detaylı şekilde incelenip tablolara işlenmiştir.

İkinci bölümü ise birincil verilerin toplandığı saha çalışması oluşturmaktadır. Birincil veriler anket yapılarak toplanmıştır. Anket Çalışması için faaliyet alanlarının genişliği ve ortak sayısının fazla oluşu nedeniyle Tarımsal kalkınma kooperatif ortakları tercih edilmiştir. Amaçlı olarak seçilen 313 kooperatifin ortakları (33 334) arasından Basit Tesadüfi Örnekleme Yöntemine göre belirlenen 408 kişi ile yüz yüze anket yapılmıştır. Bursa İlinde Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Ortakların Farkındalık Anket Çalışması olarak son şeklini almıştır.

3.3. Ölçme Aracının Geliştirilmesi

Örnekleme büyüklüğünü saptamak için kullanılan bazı formüller şunlardır (Özdamar 2003):

σ = Evren standart sapması,

n: Örnekleme büyüklüğü,

N: Evren birim sayısı,

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı, Q (1-P): X'in gözlenmeme oranı

Z_{α} : $\alpha= 0.05, 0.01, 0.001$ için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri

d= Örnekleme hatası,

sd= n-1 → 5000 olduğunda Z_{α} değerlerine eşit alınabilir.

$t_{\alpha, sd}$ = sd serbestlik dereceli t dağılımı kritik değerleridir (sd=n-1). $t_{\alpha, sd}$ kritik değerleri

$$n = \frac{N.P.Q.Z^2}{[(N-1).d^2] + P.Q.Z^2}$$

Yukarıdaki formüllerden de anlaşılacağı gibi örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında bazı istatistik bilgilerine sahip olmak gerekmektedir.

Bu çalışmada Bursa gibi Türkiye'nin 4. büyük ilinde yapılıyor olması nedeniyle ve örnek büyüklüğü de göz önüne alınarak yapılması gereken anket sayısı 384 bulunmuş olmasına rağmen 408 anket yapılmıştır.

Ölçme aracının geliştirilmesinde öncelikle ilgili literatür taranmış, bununla birlikte tarımsal kalkınma kooperatiflerine kayıtlı 30 kişilik bir gruptan kooperatif ilişkileri, katılım, genel memnuniyet konusunda düşüncelerini kağıda dökmeleri istenmiştir. Sonrasında her iki kaynaktan elde edilen verilerden yararlanılarak 2'si açık uçlu olmak üzere 25 soru içeren bir taslak ölçek formu oluşturulmuştur. Hazırlanan ölçek maddeleri Tarım ve Orman Bakanlığı Bursa İl Müdürlüğü Kırsal Kalkınma ve Örgütlenme Şubesi Tarımsal Örgütlenme Biriminde görevli olup şubede 10 yıldan fazla hizmeti bulunan: 5 ziraat mühendisi, 2 tekniker ve 1 araştırmacının görüşlerine sunulmuştur. Sahada görev yapan bu kişilerden elde edilen geri bildirimler değerlendirilerek taslak formu üzerinde düzenlemeler yapılmıştır. Düzenlenen ölçek maddelerine alanında uzman bir akademisyenin görüşü de alınarak ölçeğin son şekli verilmiştir. İfadelerin yanıtlayıcılar tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek için 40 kişilik tarımsal kalkınma kooperatiflerine kayıtlı ortak grubuna uygulanmış, alınan bildirimler doğrultusunda yeniden düzenleme yapılmıştır. Bu süreç sonunda kesinleşen ölçek formu 8'i demografik (cinsiyet, medeni durum, yaş, ikamet, eğitim durumu, çiftçilik deneyimleri, aylık gıda harcaması, hane halkı sayısı) 2'si açık uçlu olmak üzere 13 soru grubu ve 4 ana grubu temsil eden 40 maddelik 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Anket toplamda 25 sorudan oluşmaktadır.

Doğa bilimleri sosyal bilimlere göre daha kesin ve net sonuçlar verir. Bunun nedeni inceleme ve araştırma konusunun insan oluşudur. Bundan dolayı insana has özelliklerin ölçülmesi ve gözlemlenmesi daha güçtür. Bilimsel bir faaliyetin konusu gözlem araçlarını yani kullanılacak veri toplama ölçekleri/araçlarını belirler (Neuman 2006).

Tavşancıl'a (2005) göre madde analizinin Likert ölçeğinde kullanılmasının nedeni, Likert ölçek yönteminin "tek boyutluluk" özelliğini sağlamaktır

- Bunlardan hangilerinin kullanılacağıyla ilgili olarak şunlar sıralanabilir:
- Soru (madde) istatistiklerine bakılıp, eğer varyanslar homojense yani birbirine eşit ise alfa katsayısıyla, paralel yöntemden sağlanan güvenilirlik katsayıları ölçeğin güvenilirlik katsayısı şeklinde kullanılır.
- Soruların ortalamaları benzer ve varyansları homojense, Kesin Paralel Yöntem ile sağlanan güvenilirlik katsayılarının kullanılması gerekir.

Likert 1932 de yazmış olduğu makalesinde kendi tekniği olan “simpler method” ile Thurstone tipi ölçekleme ve puanlama tekniğini karşılaştırmış ve özetle şunları söylemiştir (Likert 1932); Sunulmuş olan (Likert’in kendine ait geliştirdiği metod) puanlama ve ölçekleme tekniği, diğer davranış ölçeklerinin sahip olduğu avantajlara sahip olmakla birlikte birçok ek avantajı da barındırır. Puanlama yapılırken hüküm verenlerden ve uzmanlardan kaynaklanması muhtemel bütün yanılgıları devre dışı bırakmıştır. Çok daha kısa bir zamanda bir ölçek kurulup geliştirilebilir. Benzerlerine göre daha kolay yollar ile güvenilir sonuçlar elde etmek mümkündür. Bu yöntem diğer ölçekleme teknikleriyle sağlanan sonuçlar ile yüksek seviyede korelasyon gösterir.

Bu çalışmada Çizelge 8.2.2’de kullanılan Likert ölçekleme modeli tepki türü Onaylama Düzeyi (Beş düzeyli cevap kategorisi) ve 1-5 arası skor artışıdır.

Hiç katılmıyorum(1), katılmıyorum(2), kararsızım(3), katılıyorum(4), kesinlikle katılıyorum (5) şeklindedir.

3.4. Verilerin Analizi

Nicel verilerde kullanılan ilişkişel araştırma metodu, çoğunlukla oran ya da aralık ölçeklerinden sağlanan verilerin analiz edildiği bir yöntem olmasından dolayı veri toplanırken kullanılması düşünölen ölçek, test, anket veya diğer araçların güvenilirliği ve geçerliliği uygun yöntemler ile incelenmesi gerekir (Metin 2014).

3.4.1. Normallik testi

Verilerin normal dağılımı yansıtıp yansıtmadığını tespit etmek için farklı normallik testlerinden faydalanmak mümkündür. Normallik testleri içinde en çok kullanılanları Ki-Kare, Lilliefors , Shapiro – Wilk ve Kolmogorow-Smirnov normallik testleridir. Bu testlerde hipotezle mevcut verilerin normal dağılımlı bir ana kütlede gelmiş olduğu ifade edilirken, hipotez ile ana kütlede dağılımının normale uymadığını ileri sürölmektedir. Z değeri ve buna bağlı anlamlılık düzeyi (asyp. Sig.) $p < .05$ düzeyinde anlamlı ise hipotezi reddedilir; dağılımın normal olmadığını kararı verilir. Eğer $p > .05$ değeri elde edilmiş ise bu hipotez kabul edilerek dağılımın normal dağılımdan anlamlı bir farklılık sergilemediğini yorumu yapılır.

Örnekleme büyüklüğünün 35'den büyük olması durumunda Kolmogorov-Smirnov (K-S) testi (McKillup 2012), uygulanır. Bu testlerde “puanların dağılımının normal dağılımdan anlamlı bir şekilde farklılık göstermediği” şeklinde kurulan yokluk hipotezi test edilmektedir. Test sonucuna göre bulunan p değerinin $\alpha=.05$ 'den büyük olması, bu anlamlılık seviyelerinde puanların normal dağılımı temsil ettiğinin kanıtı olarak değerlendirilmektedir (Mertler ve Vannatta 2005).

3.4.2. Güvenilirlik ve küresellik testi

Güvenilirlik; mevcut ölçme aracında bulunan tüm soruların birbiriyle tutarlı oluşu ve hedeflenen oluşumun ölçülmesindeki türdeşliği ortaya koymaktadır (Özdamar 1999).

Güvenilirlik testinin ankete uygulanmasında amaç; Likert ölçekte elde edilen verilerin ölçülen olguyu kararlı bir şekilde yansıtip yansıtmayacağını ortaya koymaktır.

Somut olarak bir karşılığı bulunmayan kavramsal özellikler (davranış, tutum, vs.) ölçülürken güvenilirliğin sağlanmış olması gerekmektedir (Tavşancıl 2005).

Bu nedenle Bursa ilinde faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının kooperatif farkındalık düzeylerini belirlemek için uygulanan anket formunun güvenilirliğini test etmek amacıyla “güvenilirlik analizi” uygulanmıştır. Güvenilirlik Analizi ile ilgili bu bölümde kısa bir bilgi verilecektir. Ortakların yönetsel konular, kooperatif ortak ilişkileri, genel memnuniyet gibi kooperatif hakkındaki yargıları Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis) testine tabi tutulmuştur. Güvenilirlik analizi yapılan çalışmaların kararlılığı hakkında bilgi verir.

Güvenilirlik analizi testi; anket, soru vs. yani ölçme aracının ölçtüğü özelliği ne düzeyde bir kararlılık içinde ölçtüğünün göstergesidir (Tavşancıl 2005).

Güvenilirlik hem bu araçlarla elde edilen ölçümlerin kalitesi hem de kullandığımız ölçme araçlarıyla ilgili kullanmak mümkündür. Bir anket çalışmasında yer alan soruların birbirleriyle ne kadar tutarlı olduğunu ve kullanılan ölçeğin ilgilenilen sorunun ne kadarını yansıttığını ortaya koyar. Güvenilirlik kavramı, ölçümlerin tekrar edilebilirliği ve tutarlı oluşuyla birlikte homojenliğiyle de ilgilidir. Cronbach Alfa (a) alfa analizi

(Cronbach Alfa Coefficient) bilimsel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir ve diğer yöntemlerin temelini oluşturur.

- Bu yöntem ölçekte yer alan k sorunun homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırır. Alfa katsayısı ölçekte yer alan k sorunun varyanslar toplamının genel varyansa oranlanmasıyla bulunan bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır (Özdamar 1999).
- Cronbach Alfa katsayısı 0 ile 1 arasında değişim gösterir. Eğer sorular standart hale getirilmiş iseler Cronbach alfa anket sorularının ortalama kovaryansı ya da korelasyonu temel alınarak hesaplanır (Akgül ve Çevik 2005).
- Cronbach Alfa katsayı birimine ait toplam skorun, ölçekte bulunan her soruya ait puanların toplanmasıyla sağlanan ölçeklerde, soruların birbirine benzeyip benzemediğini ya da yakınlığını ortaya koyan bir katsayıdır (Kayış 2005).
- Cronbach Alfa katsayısının istatistik temelleri tutarlı ve tüm soruları dikkate alarak hesaplandığından genel güvenilirlik yapısını en iyi yansıtan katsayıdır (Özdamar 2002).

Cronbach Alfa katsayısı şu şekilde değerlendirmek mümkündür: 0-0.4 güvenilir değil, 0.4-0.6 düşük güvenilirlik, 0.6-0.8 oldukça güvenilir, 0.8-1.0 yüksek güvenilirlik (Alpar 2003).

Güvenilirlik Analizi, toplam puanlar üzerine kurulan ölçeklere (Q-Tipi Ölçek, Likert Ölçeği) dayalı araçların güvenilirliğini ortaya koyan katsayıları hesaplar.

Güvenilirlik analizini oluşturan temel varsayımlar (Akgül ve Çevik 2005);

- Her soru toplam skorun bir doğrusal bileşenini vermelidir.
- Güvenilirlik analizinde **n** birim ve **k** soru vardır.
- Güvenilirlik analizleri yapılırken n ve k' ya ait iki temel koşulun dikkate alınması gerekmektedir;
n>50 olmalıdır
- Yani ölçmeyi sağlayan araçlar çok sayıda rastgele (random) seçilmiş deneklere uygulanmalıdır.

k>30 olması gerekir.

- Yani ölçmeyi sağlayan araçlar, bireysel özelliklerin (sosyo-ekonomik, demografik,) sorgulandığı sorular dışında, birbirleriyle ilişkili ve çok sayıda soru içermelidir.

Ölçek aracında bulunan soruların tipi bir oluşumun açıklamasına yardımcı olacak nitelikte olması gerekir. Bu durum soruların birbiri ile yüksek korelasyon göstermeleriyle mümkün hale gelmektedir. Bu kovaryanslardan ya da korelasyonlardan yola çıkılarak güvenilirlik ölçütleri geliştirilmiştir (Özdamar 1999).

Ölçeğin toplanabilirlik özelliğine göre Soru Analizinde (Item Analysis) değerler 0,25'ten büyük olmalıdır.

Elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını saptamak için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı hesaplanılarak, Barlett Spehericity ölçütüne tabi tutulmuştur. KMO değerinin 0,70'den yüksek olması ve Bartlett Küresellik Ölçütünün anlamlı olması gerektiği ifade edilmektedir. Kaiser-Meyer-Olkin testine ilişkin kullanılan ölçüt değerleri, 0,90-1,00 arası mükemmel, 0,80- 0,89 arası çok iyi, 0,70-0,79 arası iyi, 0,60-0,69 arası orta, 0,50-0,59 arası zayıf, $\leq 0,50$ olması durumunda kabul edilemez olarak belirtilmektedir (Şekercioğlu ve Büyüköztürk 2012).

3.4.3. T testi

T testi uygulanması için mukayese edilecek grupların birbirinden bağımsız olmaları (örneğin; erkekler, spor yapanlar, spor yapmayanlar gibi), gruplardan elde edilen ölçümlerin asgari düzeyde eşit aralıklarla ölçülmüş olmaları ve her bir grupta ölçümlerin normal dağılım gösteriyor olması gerekir. Bu varsayımlara ek olarak SPSS'te bağımsız gruplar t testi uygulamasına tabi tutulurken varyansların homojenliği varsayımının da karşılanmış olması da koşuldur.

T Testi, hipotez testlerinin yaygın şekilde kullanılan türüdür.. T Testiyle iki grubun ortalamalarının mukayese edilerek, mevcut farkın, istatistiksel mi yoksa rastlantısal bir şekilde anlamlı olduğuna karar verilir. 3 tip T – Testinden söz etmek mümkündür. Bunlar; one-sample test (tek grup t testi), independent samples t test (bağımsız iki grup arasındaki farkların t testi) ve paired-samples t test (eşleştirilmiş iki grup arasındaki farklılıkların incelenmesine yönelik t testi)'tir (Altunışık ve ark. 2005).

3.4.4. Anova testi (One Way Anova) (Tek yönlü varyans analizi)

ANOVA ölçülen grupların birbirlerinden farklı olup-olmadığını test etmekle birlikte, teste edilen grupların hangisinin birbirinden farklı olduğu bilgisini vermemektedir.

Grupların birbirinden farkını bulmak için Post-hoc karşılaştırmalar ile yaparak sonuç almak mümkündür.

Varyans analizlerinden (ANOVA) sonra yapılacak olan çoklu karşılaştırma ya da çoklu aralık testlerinden birinin (Post-hoc) doğru seçimi, farkın kaynağını tespit etmede daha sağlıklı bir yöntem olduğu söylenebilir (Efe ve ark.2000).

3.4.5. Pearson korelasyon

İki sayısal ölçüm arasındaki doğrusal bir ilişki varlığını ve bu ilişkinin şiddetini ve yönünü belirlemek amacı ile kullanılan istatistiksel yöntemdir. Verilerin normal dağılıma sahip olması durumunda tercih edilir. Bir korelasyon katsayısının yorumlanabilmesi için p değerinin 0.05 veya önem seviyesine göre 0.01 den daha küçük olması gerekir.

Eğer sonuçlarda çıkan korelasyon katsayısı negatif ise iki değişken arasında ters yönlü bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Diğer bir deyişle "değişkenlerden biri artarken diğeri azalmaktadır". Korelasyon katsayısının pozitif olduğu durumlarda ise "değişkenlerden biri artarken diğeri de artmaktadır" yorumu yapılır. $r < 0,2$ ise çok zayıf ilişki ya da korelasyon yok, 0,2-0,4 arasında ise zayıf korelasyon, 0,4-0,6 arasında ise orta şiddette korelasyon, 0,6-0,8 arasında ise yüksek korelasyon, $0,8 >$ ise çok yüksek korelasyon olduğu yorumu yapılır.

3.4.6. Ölçeklerle ilgili analiz ve testler

Bu çalışmada güvenilirlik analizinde kullanılan yöntemlerden alfa yöntemi, küresellik analizinde kullanılan Kaiser-Meyer-Olkin testi, Barlett ölçütü kullanılmıştır.

Normallik için Kolmogorow-Smirnov testi uygulanmıştır. Likert Ölçek faktör analizine uygun olup olmadığı araştırılmıştır.

3.4.7. Faktör analizine uygunluk

Değerlendirmeler sonucunda son şeklini alan ölçek formun uygulanması sonucunda elde edilen veriler üzerinden ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Veriler IBM-SPSS 24 veri analizi programına aktarılmıştır. Öncelikle Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ve madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Dört grupta toplanan Likert Ölçeklerinin toplam tek tek ve bütünsel olarak Cronbach's Alpha değerleri 0,932'den yüksek olup bu değer 0,90-1.00 değerleri arasında olduğundan "yüksek güvenilirlik" şeklinde yorumlanabilir (Çizelge 3.1). Sonucu etkileyecek yapıda eksi değerli maddeler yoktur. 0.30'un altında değere sahip maddeler sonucu etkilemeyecek düzeyde olduğundan çıkartılmamıştır. Bunun yanında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem uygunluğu testi ve Bartlett's testi yapılmıştır. Sonuçlar ilgili bölümde verilmiştir.

Çizelge 3. 1. KMO Değerleri ve yorumları

KMO Değeri	Yorum
0,90-1.00	Mükemmel
0,80-0,89	Çok İyi
0,70-0,79	İyi
0,60-0,69	Orta
0,50-0,59	Zayıf
$\geq 0,50$	Kabul edilemez

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde tarımsal kalkınma kooperatif ortaklarına yöneltilen sorular; ortakların demografik özelliklerine ilişkin sorular, ortak- kooperatif ilişkileri irdeleyen sorular ve ucu açık sorulardır. Likert Ölçeğinde 4 ana grupta yer alanlar ise ortakların yönetsel, aidiyet, kooperatifi algılayış, konularındaki yargılarına yöneliktir.

4.1.Kooperatif Ortaklarının Demografik Özellikleri

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının demografik özelliklerine ilişkin; cinsiyet, medeni durum, yaşanılan yer, eğitim durumu, çiftçilik tecrübesi, aylık gıda harcaması, hane halkı sayısı ile ilgili 408 kişiye yüz yüze anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Anketten elde edilen veriler belirli bir kodlama planıyla bilgisayara girilerek amaca uygun şekilde istatistiksel analizler de yapılmıştır. Verilerin güvenilirliği test edilmiş Cronbach's Alpha seviyesi 0,976 olduğu görülmüştür. Verilerin normalliği örneklemin 35 den büyük olması nedeniyle Kolmogorov-Smirnov ile test edilmiş $p(\text{Sig})=0,170$ olduğu görülmüştür. Tespit edilen $p > 0,05$ değeri, dağılımın normal dağılımdan anlamlı farklılık sergilemediği anlamını taşımaktadır. Dağılım normaldir (Çizelge4.1).

Çizelge 4.1. Kolmogorov-Smirnov normallik testi

Tests of Normality			
Kolmogorov-Smirnov ^a			
	Statistic	df	Sig.
Değişkenlerin ortalaması	,038	408	,170

4.1.1. Ortakların cinsiyet bilgileri

Türkiye’de kadınların (15-64 yaş) istihdama katılım oranı 2017 yılında %37,6, 2018 yılında %38,3’tür. Erkeklerin istihdamına bakıldığında aynı yaş grubu için 2017 yılında %78,2 2018 yılında %78,6’dır (TUİK, 2019). Tarımsal kalkınma kooperatiflerinde de benzer şekilde erkek ortak sayısı kadınlara göre daha fazladır. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının cinsiyet durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 4.2’de verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 344’ü erklerden, 64’ü, kadınlardan oluşmaktadır. Oransal olarak erkekler % 84’2, kadınlar %15,8’dir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.2. Ortakların cinsiyet durumu

Cinsiyet	Frekans	%	Ss	Varyans
Erkek	340	83,3		
Kadın	68	16,7	,373	,139
Toplam	408	100,0		

4.1.2. Ortakların medeni durum bilgileri

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının medeni durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 4.3'te verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 335'i evlidir. Oransal olarak evliler % 82,1, bekârlar % 17,9'dur. Bu soruya 400 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.3. Ortakların medeni durumuna ait bilgiler

Medeni durum	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evli	335	82,1		
Bekâr	73	17,9	,384	,147
Toplam	408	100,0		

4.1.3. Ortakların yaş bilgileri

Başaran ve Irmak (2018) araştırmalarında kooperatif ortakları ortalama yaşı 52,16 yıldır. Yaş aralığı dağılımında; 18-30 yaş arasında olanların %8,28, 31-50 yaş arasında olanların %41,59, 51 ve yukarı yaşta olanların %50,12 oranında olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının yaşlarına ilişkin bilgiler Çizelge 4.4'te verilmiştir.

Buna göre ankete katılan ortakların en genci 18 en yaşlısı 65 yaş ve üzerindedir. Grubun yaş ortalaması en sık tekrarlanmış (138) frekans olan 45-54 yaş diliminde 49,5 yaş ortalamasıdır ve grubun %33,8'sini oluşturmaktadır. Gençler 18-24 dilimle %5,8'la en az azdır. Buna göre "Edirne ilinde kooperatif ortaklarının yaş ortalaması Bursa ilinden yüksektir" denilebilir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.4. Ortakların yaş bilgileri

Yaş Aralıkları	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
18-24	24	5,8		
25-34	69	16,9		
35-44	60	14,7		
45-54	138	33,8	1,298	1,684
55-64	77	19		
65 ve daha büyük	40	9,8		
Toplam	408	100		

4.1.4. Ortakların yaşam yeri bilgileri

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının yaşam yerine ilişkin bilgiler Çizelge 4.5’te verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 256’sı ilçe mahallesinde (köy),12’si ilçe mahallesinde ve aynı zamanda şehirde oturmaktadır. İlçe mahallesinde oturanlar %62,8 ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Kooperatif ortaklarının çoğunluğunun kırsal alanda ikamet ettiği sonucuna varılabilir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.5. Ortakların yaşam yeri bilgisi

Oturulan yer	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
İlçeye bağlı mahalle	256	62,8		
İlçe merkezi	92	22,5		
İl merkezi	48	11,8	,813	,661
İlçeye bağlı mahalle+ İlçe merkezi	12	2,9		
Toplam	408	100		

4.1.5. Ortakların eğitim bilgileri

TUİK 2017 sonuçlarına göre Bursa ilinin lise veya dengi mezunu toplamda % 24,86 (erkek: %28,97, kadın%20,99), Yüksekokul veya fakülte mezunu oranı % 15,24 (erkek:%16,45, kadın%14,04)’tür. (Anonim 2019a).

Alçıçek ve Karlı’nın (2016) yaptığı çalışmada ilkokul mezunu %58,78, ortaokul mezunu %18,32, lise mezunu %19,8 lisans mezunu %3,82’dir. Başaran ve Irmak (2018) yapmış oldukları araştırmada tarımsal kalkınma kooperatif ortaklarının okur-yazar %

0,37, ilkokul mezunu % 51,57 ortaokul mezunu %19,6, lise mezunu %21,93, üniversite mezunu %7,6 olduğunu tespit etmişlerdir.

Bulut (2017) Aksaray ilinde yaptığı araştırmada eğitim seviyesini ilkokul (%52,4) daha az olmakla birlikte ilk sırada, ortaokul (%23,8), lise (%21,4) ve üniversite (%2,4) olarak tespit etmiştir. Tarımsal kalkınma kooperatif birliğine ortak olanların havyacılık kooperatif birliğine ortak olanlardan eğitim seviyelerinin görece daha yüksek olduğu; yine de genel olarak ortakların eğitim seviyelerinin düşük olduğu belirtmiştir. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının eğitim durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 4.6'da verilmiştir. Bu göre ankete katılan ortakların en sık tekrarlanan frekansla 168'si ilkokul, en az tekrarlanan frekansla 3' ü yüksek lisans mezunudur. Kooperatif ortaklarından ilkokul mezunları %41,2, ortaokul mezunları %19,9, lise mezunları %16,7, ön lisans mezunları %3,9, lisans mezunları %14,7, yüksek lisans mezunları %0,7'dir. Doktora mezunu yoktur. Bu bilgiler ışığında Bursa ilinde Tarımsal kalkınma kooperatif ortaklarının üniversite eğitim düzeyi bulguları Burdur ve Edirne ve Aksaray illerinde yapılan benzer çalışmaya göre daha yüksektir. Ortakların % 41 gibi önemli bir bölümü ilkokul mezunudur. Her konuda olduğu gibi örgütlenmede de başarının temel koşulu "eğitim" dir. Tarımsal örgütlerdeki insan kaynaklarının eğitilmesi beşeri sermayenin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca örgüt faaliyetlerini etkin bir şekilde gerçekleştirmek ve sorunlarına çözüm bulabilmek için bu alanda "eğitim ve araştırma" yürütmek gereklidir. Gelişen teknolojiye tarımın entegre olması ve sisteme dâhil olanların verilerinin sağlıklı bir şekilde toplanması bu alandaki verimliliği artıracaktır. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.6. Ortakların eğitim durumu

Eğitim durumu	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Okuryazar	12	2,9		
İlkokul	168	41,2		
Ortaokul	81	19,9		
Lise	68	16,7		
Ön lisans	16	3,9	1,497	2,240
Lisans	60	14,7		
Lisansüstü	3	,7		
Doktora	0	0		
Toplam	408	100		

4.1.6. Ortakların çiftçilik deneyim bilgileri

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının çiftçilik deneyimlerine ilişkin bilgiler Çizelge 4.7’ de verilmiştir. Buna göre ankete katılımcıların en sık tekrarlanan frekansla 110’u 26 yıl ve üzeri deneyimlidir ve en az tekrarlanan frekansla 36’sı 6-10yıl deneyimlidir. 26 yıl ve üzeri deneyimli olanlar %26,8, 6-10 deneyim sahibi olanlar %8,9’dur. Kızılaslan (2010) yapmış olduğu araştırmasında çiftçilikle uğraşma yılını ortalama 32 olarak belirtmiştir. Akçaöz ve ark. (2005)’e göre çiftçilikte ortalama deneyim süresi ise 24,5 yıldır. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.7. Ortakların çiftçilik deneyimleri yıl bazında

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
1-5	76	18,7		
6-10	36	8,9		
11-15	102	24,9		
16-20	44	10,8	1,819	3,345
21-25	40	9,9		
26 ve üzeri	110	26,8		
Toplam	408	100		

4.1.7. Ortakların aylık gıda harcaması bilgileri

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının aylık gıda harcamalarına ilişkin bilgiler Çizelge 4.8’ de verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların en sık tekrarlanan frekansla 160 kişi 500 lira ve altında gıda harcaması yapmaktadır. Bu grubun %39,8 ini oluşturmaktadır. En fazla harcamayı 3001 lira ve üzeri harcamayla 4 kişi yapmaktadır ve bu grup en az %1’dir. TÜİK (2017) verilerine göre gıda ve alkolsüz içecek harcamaları %19,7’dir.(<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, 2019). Diğer bir deyişle gelirin %20’lik dilimi gıda harcamalarına ayrıldığını varsayarsak ortakların %39,8’inin geliri asgari ücretin altındadır. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.8. Aylık gıda harcaması

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
500 ve altı	160	39,8		
501-1000	120	29,2		
1001-1500	70	17		
1501-2000	36	9	,863	,744
2001-2500	10	2		
2501-3000	8	2		
3001 ve üstü	4	1		
Toplam	408	100		

4.1.8. Ortakların hane halkı bilgileri

TÜİK 2018 yılı verilerine göre Türkiye’de bir hanede yaşayan ortalama kişi sayısı 3,41’dir. Bursa ili hane halkı büyüklüğü ise ortalama 3,29’dur (Anonim 2019a).

Kılıç ve ark. (2015) tarafından Samsun ilinde yapılan araştırmada hane halkı sayısı ortalama 6,22 Özüdoğru’nun (2004) Kırklareli ilindeki araştırmada hane halkı sayısı 3,56 Karlı ve Çelik (2003) tarafından GAP Bölgesinde yapılan araştırmadaysa hane halkı sayısı 6,6 olarak bulunmuştur.

Şahin ve ark. (2013) tarafından yapılan araştırmada kooperatif ortağı olan aileler ortalama 4,6 kişiden oluştuğu ve çekirdek aile yapısında olduğu tespit edilmiştir.

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının hanede yaşayan sayısına ilişkin bilgiler Çizelge 4.9’ da verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların en sık tekrarlanan frekansla 140’ı, 4 kişi ve en az tekrarlanan frekansla 32’ si 1 kişidir. Hanesinde 1 kişi bulunduğunu belirtenler %7,8, 4 kişi olduğunu belirtenler %34,4’tür. Kooperatif ortaklarının ortalama hane halkı sayısı 3,43’tür. TÜİK verileri dikkate alındığında veriler örtüşmektedir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.9. Hane halkı

Hane halkı	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
1	32	7,8		
2	60	14,7		
3	96	23,5		
4	140	34,4	1,183	1,400
5 ve daha fazla	80	19,6		
Toplam	408	100		

4.2. Kooperatif-Ortak İlişkileri

Çalışmanın bu bölümünde Bursa İlinde bulunan tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarına (408) ortaklık süreleri, ortağı olduğu kooperatifin ana sözleşmesini okuma, ortaklığını devam ettirme niyeti, diğer tarımsal örgütlere ortaklık durumu, eğer ortaklık durumu var ise hangi tarımsal örgütlere ortak oldukları, genel kurula katılım düzeyleri, ortaklık dışında kooperatifte başka görevlerde bulunma durumları, ortak olmadan önceki ve sonraki gelir durumlarındaki değişim, ortakların kooperatif kanalıyla yaptığı faaliyetler, düzenlenen eğitimlere katılım düzeyleri ve katılım sağladıkları eğitimler, ortakların düzenlenen eğitimler hakkındaki düşünceleri ve ortakların risturn tanımını bilme durumu konularında sorular sorularak kooperatifleriyle organik bağlarının tespitinin yapılması amaçlanmıştır.

4.2.1. Ortakların ortaklık süresi bilgileri

Şahin ve ark. (2013) tarafından tarımsal kooperatif ortaklarına yönelik Türkiye genelinde yapılan bir araştırmada ortaklık süresini ortalama 13 yıl olarak belirtilmiştir. Başaran ve Irmak (2018) yapmış oldukları araştırmada ortaklık sürelerini ortalama 15,6 yıl olarak belirlemişlerdir.

Çizelge 4.10' da ortaklık sürelerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların en sık tekrarlanan frekansla 162'si, 11-15 yıl ortaklığı vardır ve oransal olarak %39,7 olup ortalama 12,5 yıldır. En az tekrarlanan frekansla 15' i, 21-25 yıl ortaklığı vardır ve oransal olarak %3,7'dir. Ortakların ortalama ortaklık süreleri 15,1'dir. İncelenen çalışmalarla benzerlik durumu söz konusudur. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.10. Ortaklık süresi

Ortaklık süresi	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
1-5	103	25,2		
6-10	57	14,0		
11-15	162	39,7		
16-20	18	4,4	1,580	2,497
21-25	15	3,7		
26 ve üzeri	53	13,0		
Toplam	408	100,0		

4.2.2.Ana sözleşme okuma

Kooperatifin ana sözleşmesi ortaklar ile kooperatifin karşılıklı hak ve sorumluluklarını düzenleyen bir anlaşmadır. Bu sebeple ortaklar ana sözleşmeyi okuyarak anlamalarının ortakların lehine olduğu sonucuna varmak mümkündür. Kooperatif ortağı hak ve sorumluluklarının bilincinde olması; kooperatifin, çalışma amacına uygun çalışıp çalışmadığını kontrol edebilmesi ve ortakların kendi haklarını savunabilmeleri açısından önem taşımaktadır. Kooperatif ortaklarının mevzuatı iyi bilmeleri, bir taraftan haklarını aramalarını sağlarken, diğer taraftan üretici örgütüne karşı sorumluluklarının ne olduğunu bilmelerine yani kooperatif veya birliklerine sahip çıkma arzu ve iradelerini sağlayacaktır (Karlı ve Çelik 2003).

Alçıçek ve Karlı (2016) Burdur ilinde yaptıkları çalışmada ana sözleşmeyi okuyanların oranını %19,8 olarak belirtmişlerdir.

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının ana sözleşme okuma bilgisi Çizelge 4.11’ de verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 282’i ana sözleşmeyi okuduğunu, 126’sı okumadığını bildirmiştir. Oransal olarak ana sözleşmeyi okuyanlar %69,1, okumayanlar %30,9’dur. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.11.Ana sözleşme okunması

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evet	282	69,1		
Hayır	126	30,9	,463	,214
Toplam	408	100,0		

4.2.3.Ortaklığı devam ettirme niyeti

Gönüllü ve serbest giriş kooperatifçilik temel ilkeleri arasındadır. Aynı şekilde dileyen ortak kooperatiften ayrılabilir. Özalap (2017) doktora çalışmasında ‘İsteyen ortak kooperatiften ayrılabilir’ yargısına kooperatif yöneticilerin %40’ı “kesinlikle katılıyorum”, %44’ü “katılıyorum”, kararsızlarla birlikte %16’sı “katılmıyorum” şeklinde görüş bildirdiklerini belirtmiştir.

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının ortaklığı devam ettirmeye ilişkin bilgiler Çizelge 4.12’ de verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 386’sı ortaklığı devam ettirmeyi, 22’si sonlandırmayı tercih edeceğini belirtilmiştir. Oransal olarak ortaklığı devam ettirmeyi düşünenler % 94,6 ortaklığı sonlandırmayı düşünenler %5,4’tür. Veriler dikkate alındığında ortaklığı devam ettirme niyetinde olanların oranı oldukça yüksektir ve ortakların Likert Ölçekte bulunan genel memnuniyet yargılarıyla örtüşmektedir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.12.Ortaklığı devam ettirme niyeti

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evet	386	94,6		
Hayır	22	5,4	,226	,051
Toplam	408	100,0		

4.2.4. Kooperatif Ortaklarının diğer tarımsal örgütlere ortaklık durumu

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının başka kooperatif üyeliğine ilişkin bilgiler Çizelge 4.13’te verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 135’inin başka kooperatif ortaklığı vardır ve 273’ünün yoktur. Oransal olarak başka kooperatiflere üye ortak olanlar% 33,1, olmayanlar % 66,9’dur. Başaran ve Irmak (2018) yapmış oldukları araştırmada başka kooperatife üyelik durumunu %73,65 olarak tespit etmişlerdir. Bursa Tarımsal kalkınma kooperatiflerinde bu oran düşüktür. Girdi temininin ve sulama faaliyetlerini mevcut kooperatifleriyle yaptıkları göz önüne alındığında bu durum açıklanabilir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.13. Diğer tarımsal örgütlere ortaklık durumu

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evet	135	33,1		
Hayır	273	66,9	,471	,222
Toplam	408	100,0		

4.2.5. Ortak olunan diğer tarımsal örgütlenmeler

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının başka kooperatif üye olma durumuna ilişkin bilgiler Çizelge 4.14'te verilmiştir. Buna göre başka kooperatifte ortaklığı bulunanların en çoğu Marmarabirlik' e de ortaktır. Marmarabirlik'e ortak olanların sayısı 60 oransal olarak %44'tür. İkinci sırada tarım kredi kooperatiflerine ortak olanlar yer almaktadır. Oransal olarak %29'dir.

GAP Bölgesinde, Karlı ve Çelik (2003) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre üreticilerin %1,7'si ise dört üretici örgütüne, %5,2'si üç üretici örgütüne, %35,1'i iki üretici örgütüne ve % 58'i bir üretici örgütüne üye oldukları tespit edilmiştir. Alççek ve Karlı'nın (2016) çalışmasında ortaklardan % 75,57'si tarım kredi kooperatifi, % 50,58'i başka tarımsal kalkınma kooperatifi,% 25,95 sulama kooperatifine de ortaktır. Bu sonuçlara göre Bursa ilinde tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ortaklarının tarım kredi kooperatifine ortak olmalarının oransal azlığı girdi teminlerinin kendi kooperatiflerince sağlandığı sonucuna varmak mümkündür. Kooperatif ortaklarından 408'inden 136'sının bir başka kooperatife ortaklığı mevcuttur.

Çizelge 4.14. Ortak olunan diğer tarımsal örgütlenmeler

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Tarım Kredi Kooperatifi	40	29		
Başka Tarımsal Kalkınma Koooperatifi	20	15		
Esnaf Kefaret Kredi Kooperatifi	10	7	1,380	2,140
Marmara birlik	60	44		
Tarım satış kooperatifi	6	5		
Toplam	136	100		

4.2. 6. Kooperatif ortaklarının kooperatif ortaklığı dışında kurullarda görev almaları

Tarımsal kalkınma kooperatifinde genel kurul dışında yönetim ve denetim olmak üzere iki kurul vardır. Ortak talep edip seçilirse bu kurullarda görev alabilir. Bu kurulların yetki ve sorumlulukları kooperatif ortağına göre daha fazladır (Anonim 2019b).

Bu durum hem tercih hem cayma sebebi olabilmektedir. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının ortaklık dışı görev almaya ilişkin bilgiler Çizelge 4.15'te verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 112'sinin başka kooperatifte ortaklık dışında görevi vardır (yönetim ve denetim kurulları) vardır ve 288'inin yoktur. Oransal olarak görevi bulunanlar % 28,4 olmayanlar %71,6'dır. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.15. Ortaklık dışı görev alma

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evet	116	28,4		
Hayır	292	71,6	,452	,204
Toplam	408	100,0		

4.2.7. Kooperatif ortaklarının genel kurullara katılım düzeyi

Genel kurul tarımsal kalkınma kooperatifinin en önemli organıdır. Yıllık mali durumun görüşüldüğü, hesapların müzakere edildiği, kooperatif faaliyetlerinin gündeme alınıp görüşüldüğü, yönetimin huzur haklarının, yetki ve sorumluluklarının belirlendiği kuruldur. Yeni tip ana sözleşmeye göre ¼ çoğunlukla toplanır. Bu sebeple ortakların genel kurula katılmaları hem kooperatif faaliyetleri açısından önemlidir hem de ortak sorumluluğu gereğidir. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ana sözleşmesinin 21. Maddesi e bendine göre 3 genel kurula peş peşe katılmayan ortak, ortaklıktan çıkarılır (Anonim 2019b).

Özdemir (1996) Tekirdağ ilinde yaptığı çalışmada Genel kurul toplantılarının tamamına katılanların oranı tarımsal kalkınma kooperatifleri ortaklarında % 60,86 olarak belirtmiştir.

Topuz ve Bozoğlu (2015) yaptıkları çalışmada genel kurula katılma oranını % 90 olarak belirtmişlerdir. Şahin ve ark. (2013) tarafından tarımsal kooperatif ortaklarına yönelik Türkiye genelinde yapılan bir araştırmadaysa kooperatif ortakların son genel kurula katılma oranları %80,9'dur. Bu oran oldukça yüksektir. Bu çalışmada (Çizelge 4.16) ankete katılan ortakların 314' ü düzenli katıldığını, 94'ü düzenli katılmadığını söylemiştir. Oransal olarak genel kurula düzenli katılanlar %77 katılmayanlar

%23'tür. Kıyaslanan araştırmalarda genel kurula katılım düzeyi Bursa ilinden yüksektir. Genel kurulun hazirunun ¼ ile toplanabildiği göz önüne alındığında bu oran görece iyi olduğu söylenebilir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.16. Genel kurula düzenli katılım

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evet	314	77,0		
Hayır	94	23,0	,422	,178
Toplam	408	100,0		

4.2.8. Ortaklarının kooperatif kanalıyla önceki yıllara göre ekonomik durumlarındaki değişim

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının kooperatife ortak olduktan sonra gelir artışına ilişkin bilgiler Çizelge 4.17'de verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 160'ı gelirinin artmadığını, 112'i arttığını, 160 kişi kısmen arttığını belirtmiştir. Oransal olarak geliri artanlar %27,7, artmayanlar %40,2, kısmen artanlar %32,1'dir. Alçiçek ve Karlı (2016) yaptıkları çalışmada kooperatife ortak olduktan sonra gelir artışına evet diyen ortaklar % 28,24, hayır diyen ortaklar %39,69 fikrim yok diyen ortaklar %32,6'dır. Sonuçlar irdelendiğinde bu soruya verilen yanıt yaklaşık olarak benzerlik göstermektedir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.17. Ortak olduktan sonra gelir artışı

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evet	113	27,7		
Hayır	164	40,2	,438	,192
Kısmen	131	32,1		
Toplam	408	100,0		

4.2.9. Kooperatif ortaklarının kooperatif kanalıyla yaptığı faaliyetler

Başaran ve Irmak (2018)'e göre kooperatif çalışmalarının ortakların beklentilerini karşılama seviyesi, kooperatife ortaklığın devam etmesinde veya sürekliliğinin

sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının kooperatif kanalıyla yaptığı faaliyetlerine ilişkin bilgileri Çizelge 4.19' da verilmiştir. Buna göre en çok yapılan faaliyet % 32 ile kredi temini tercihi olmuştur. Eğitim çalışmaları ikinci sırada yer almaktadır.

Çizelge 4.19. Kooperatif kanalıyla yapılan faaliyetler

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Kredi temininde kolaylık	128	32		
Ürün girdisi sağlama	30	7		
Üretim aşamasında yardım	21	5		
Ürün işleminde yardım	13	3		
Ürün pazarlamasında yardım	68	17	2,140	1,780
Eğitim çalışmaları	95	23		
Devlet yardımları	48	12		
Diğer	5	1		
Toplam	408	100		

4.2.10. Kooperatif ortaklarının düzenlenen eğitimlere katılım düzeyi

Tarımsal kalkınma kooperatifi ana sözleşmesinde 105 ve 109.Maddelere vurgu yapılmıştır (Anonim 2019b).

Alçıçek ve Karlı (2016) yaptıkları çalışmada tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının eğitim faaliyetlerine katılımını % 75 olarak belirtmişlerdir. Ortaklarının eğitim faaliyetlerine katılımı ile ilişkin bilgileri Çizelge 4.20'de verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 303'ü eğitim faaliyetlerine katıldığını, 105'i katılmadığını belirtmiştir. Oransal olarak katılanlar %74,3, katılmayanlar %25,7'dir. Veriler dikkate alındığında; eğitime katılım oranının iyi seviyede olduğu söylemek mümkündür. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.20. Eğitim faaliyetlerine katılım

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evet	303	74,3		
Hayır	105	25,7	,530	,281
Toplam	408	100,0		

4.2.11. Kooperatif ortaklarının katıldığı eğitimler

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarına yönelik düzenlenen eğitimlere ilişkin bilgileri Çizelge 4.21’ de verilmiştir. Bu soruda birden çok seçeneği seçebilecekleri söylenmiştir. Çünkü ortakların birden çok eğitime katılması olasıdır. Buna göre ankete katılan ortaklar birinci sırada “Genel Kooperatifçilik”, ikinci sırada “Yeni Üretim Teknikleri”, üçüncü sırada ise “Kişisel Gelişim, Ürün İşleme” eğitimlerine katıldıklarını bildirmiştir.

Çizelge 4.21.Düzenlenen eğitimler

	Frekans	Sıralama
Genel Kooperatifçilik	59	1
Yeni Üretim Teknikleri	44	2
Ürün İşleme	37	3
Kişisel gelişim	37	3
Sulama	27	4
Bitkisel üretim	24	5
Hayvan yetiştirme	7	6
Eğitim düzenlemiyor	7	6
Pazarlama	5	7
Diğer	0	-

4.2 12. Kooperatif Ortaklarının Eğitimler Hakkındaki Düşünceleri

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarına yönelik düzenlenen eğitimlere ilişkin düşünceleri Çizelge 4.22’de verilmiştir. Ortaklardan 319’u düzenlenen eğitimleri faydalı bulmuştur ve oransal olarak %78’dir. Eşit sayıda ortak “eğitim zamanı iyi ayarlanmıyor” ve “faydalı değil” demiştir. Gereksiz konularda eğitim yapıldığını düşünen ortak sayısı oransal olarak %3’tür.

Çizelge 4.22. Düzenlenen eğitimler hakkındaki düşünceler

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Faydalı oluyor	319	78		
Gereksiz konularda eğitim yapılıyor	10	3		
Eğitimin zamanı iyi ayarlanmıyor	30	7		
Faydalı değil	30	7	,438	,192
Fikrim yok	17	4		
Diğer	2	1		
Toplam	408	100		

4.2.13.Kooperatif Ortaklarının Risturn Tanımını Bilme Durumu

Alçıçek ve Karlı (2016) yaptıkları çalışmada risturn kavramını bilme durumunu % 23,66 olarak saptamışlardır. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının risturn tanımlama ilişkin bilgiler Çizelge 4.23'te verilmiştir. Buna göre ankete katılan ortakların 188'i bildiğini, 164'ü bilmediğini, 56'sı kısmen bildiğini belirtmiştir. Oransal olarak bilenler % 46, bilmeyenler % 40, kısmen bilenler % 14'tür. Bursa ilinde bu kavramı bilme durumu Burdur ilinin yaklaşık 2 katıdır. Bu durumun ana sözleşme okumanın oransal olarak yüksek olmasıyla ilgi olduğu sonucuna varılabilir. Bu soruya 408 kişi yanıt vermiştir.

Çizelge 4.23. Risturn tanımlama durumu

	Frekans	%	Standart sapma	Varyans
Evet	188	46		
Hayır	164	40		
Kısmen	56	14	,720	,519
Toplam	400	100		

4.3.Açık Uçlu sorular

Açık uçlu sorular birden çok seçeneğin olabileceği sorular için son derece uygundur. Ayrıca katılımcıya kendini ifade etme olanağı sağlar. Açık Uçlu sorularda ortaklara beklentileri ve kooperatifçilik ve kooperatif faaliyetlerine ilişkin önerileri sorulmuştur. Özgün ifadelerine bağlı kalmıştır.408 katılımcının ve 30 yanıtın varlığı dikkate alınırsa açık uçlu sorulara ankete katılan ortakların büyük çoğunluğu çekimser kalmışlardır.

4.3.1. Ortakların beklentileri

Tarımsal Kalkınma kooperatifi ortaklarına yapılan ankette beklentileri olup olmadığı sorulmuş ve ortaklardan bazıları bu konuda fikirlerini yazmışlardır. Çizelge 4.24'te 16 maddeden oluşan ifadeler ortakların kendi ifadeleridir. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarından beklentilere yönelik açık uçlu soruların beklentilerle ilgili kısmının 16 maddenin 11'i kadın ortaklar tarafından dile getirilmiştir. Kadın ortakların teknik gezi talepleri, yerel yönetimler kamu kuruluşlarından daha fazla destek talepleri, yerel ve kamu kuruluşlarıyla işbirliği beklentiler arasındadır. Devletten reklam ve tanıtım desteği, kooperatiflerine ulaşım sağlanması, eğitimlerin çeşitlendirilmesi de beklentiler arasında sıralanmıştır.

Çizelge 4.24. Ortakların beklentileri

1.	Tarım İl müdürlüğünden teknik gezi bekliyoruz.
2.	Kooperatifimize soğuk hava deposu yapılsın.
3.	Daha aktif ve etken rol almalıdır, ürün pazarlamada aktif olmalı.
4.	Kadın kooperatifleri yerel yönetimler kamu kuruluşları ve üniversiteler tarafından daha çok desteklenmeli.
5.	Kadın dayanışmasını artırmak, kaynak yaratma, proje geliştirme ve fon kaynaklarına ulaşma konusunda bilgi alışverişinde bulunması, kadın örgütleri arasındaki iletişim kopukluğunu gidermek, Bölgesel işbirliği yapmak ve toplantılar düzenlenmesi, yapılan faaliyetler ve çalışmalar hakkında bilgi alışveriş toplantıları düzenlenmesi, projelerin nerelere ve nasıl sunulduyuyla ilgili bilgilendirme, başarılı kooperatifleri tanımak ve çalışmaları hakkında bilgilendirilmesi, bakanlığın konuyla ilgili ülke çapında çalıştaylar düzenlenmesi.
6.	Kadın örgütleri arasında iletişim kopukluğunun giderilmesi, bölgesel işbirlikleri, bölgesel toplantıların düzenlenmesi, neyi nasıl üretebiliriz ve pazarlayabiliriz, projelerle ilgili bilgilendirme, kendimizi tanıtmak, sesimizi duyurmak.
7.	Ağzımızın tadı bozulmasın, daha iyi olalım müşterimiz çok olsun.
8.	Resmi işlerde yaşanan zorluklar azalsın, biz de etkinliklerin takibi ve katılma konusunda bilgileneelim, bu olanakları büyüklerimiz bize de sunsun, güzel çalışmalarımız oluyor. Reklamlarımızı yapsınlar ve köyümüze araç gelsin. Herkes faydalansın. Taksi ve araba olmayınca insanlar gelemiyor.
9.	Bizim için en önemlisi araç konusu, belediyenin toplu aracı köyümüze de gelmeli, işyerimiz büyümeli, konuklar geri dönmeli. Kış aylarında yerimiz dar geliyor, gönüllü olarak herkes çalışmalara katılmalı, vergiler düşürülmeli.
10.	Ben oldukça memnunum. Allah razı olsun güzel imkan sağlandı. Gücümüz yerinde olsun çalışalım.
11.	Kooperatifimizin daha çok güçlenmesini istiyoruz.
12.	Daha fazla eğitim istiyoruz.
13.	Eğitim konusu yetersiz. Desteklemelerden zamanında haber alınmıyor ve daha aktif ve işin ehli bir yönetim istiyorum.
14.	Kooperatifimiz daha çok güçlensin.
15.	2018 yılının kooperatiflere daha fazla gelir sağlamasını temenni ederim. Saygılarımla. Hayırlı olsun.
16.	Kooperatifimizin faaliyetlerinin devamını dilerim.

4.3.2. Ortakların önerileri

Tarımsal Kalkınma kooperatifi ortaklarına yapılan ankette önerileri olup olmadığı sorulmuş ve ortaklardan bazıları bu konuda fikirlerini yazmışlardır. Çizelge 4.25’’te 14 maddeden oluşan İfadeler ortakların kendi ifadeleridir. Açık uçlu soruları yanıtlayanların daha çok kadın ortaklardır.

Öneriler kısmında kooperatif ilkelerine atıflar söz konusudur. Dayanışma ve işbirliği vurgusunun öne çıktığı gözlenmiş, eğitim ve mali konularda yetkin yönetim talepleri dile getirilmiştir.

Yine kooperatiflerin tanıtımlarının yapılmasının pazarlama olanaklarını artıracakını belirtmişlerdir. Pazar olanaklarının artırılması yine öneriler arasındadır. Kadın kooperatifleri desteklenmesi pozitif ayrımcılık anlayışının kooperatifler içinde geçerli olması önerisi mevcuttur. Kooperatifler arası ve kooperatiflerin diğer sektörlerle işbirliği, kooperatif marka ve patent konularında kaynak yaratılması gerektiği önerisi dile getirilmiştir.

Kooperatiflerde gençlere olanak sağlanması önerilmiştir. Genel kurullara katılım sağlanması öneri şeklinde sunulmuştur. Ayrıca tarım kredi kooperatiflerinde olduğu gibi kooperatiflerin devlet eliyle yürütülmesi, kooperatiflere alanında uzman bir ziraat mühendisinin atanmasının iyi olacağı aksi durumda ortaklarla başarının sağlanamayacağı, akrabalık ilişkilerinin de süreci olumsuz etkilediği dile getirilmiştir.

Kooperatif bilincinin oluşturulması ve bu konuda farkındalığın artırılması amacıyla Bursa ilinde her yıl “kooperatif şöleni” yapılması önerilmiştir. Ortakların beklenti ve önerilere ilişkin ifadeleri kooperatifin temel fonksiyonlarıyla örtüşecek niteliktedir.

Çizelge 4.25. Ortakların önerileri

1	Bütün kadın kooperatifleri güçlerini birleştirmeli.
2.	Kooperatif yönetimi üyelerine bilgilendirme yapmalı.
3.	Yerel yönetimler kamu kuruluşları ve üniversitelerle ile birlikte ortak projeler geliştirilebilir.
4.	Eğitim şart, yöneticilerin eğitim düzeyleri yüksek olmalı, para pul işlerinden anlamalılar, bu işlerden anlayan adamlar başa gelmeli, oturup kalkmasını bilen bizi iyi temsil eden kişiler olmalı.
5.	Kooperatif resmi işlemleri konusunda bilgi alışverişi ve kadın örgütlenmesi konusunda deneyim alışverişi yapılmalıdır. Ürünlerin pazarlanması konusunda, kurumlar ve kooperatifler arasında işbirliği geliştirilmeli ve ortak pazar alanları oluşturulmalıdır. Kooperatifler arası iletişim kopukluğunun giderilmesi sağlanmalı; diğer kooperatifler ile birlikte ürün geliştirme, yeni ürünleri birlikte öğrenme ve öğretme, diğer sektörlerle işbirliğini güçlendirme, patent ruhsatı için kaynak yaratılması ve ilgili masrafların azaltılması, danışma merkezlerinin kurulması, kadın kooperatifleri üst birliğinin kurulması ve benzeri konuların üzerinde durulmalıdır.
6.	Etkinlik ve çalışmaların duyurulması, donanım, proje yazma, kooperatif kuruluş işlemleri ve işleyişi ile ilgili eğitim desteği ve başarılarımız yayınlanmalı.
7.	Bütün üyeler çalışmalara destek versin, kadınlar desteklensin güzel işler yapıyoruz. Başka kooperatifler bir araya gelinsin, yapılan çalışmalar paylaşılın.
8.	Yerel ürünler olmalı, pazarlar çoğaltılmalı kadınları devlet desteklemeli
9.	Diğer sektörlerle işbirliği yapılmalı, ortak projeler geliştirmeli, daha iyisi için destek olacak kurumlar olmalı, diğer kooperatiflerin toplantı vs. duyurulması hepimize yapılmalı, eşitlik olmalı bu organizasyonlarda.
10.	Şu an her şey güzel gidiyor Allah sağlık versin güzel işler yapmaya devam edelim.
11.	Kadın kooperatifleri her yönüyle desteklenmeli.
12.	Kooperatif üyelerinin genel kurullara katılımını sağlayacak yollara gidilmeli. Eğitime ve tarım ve hayvancılıkta değişen dünyaya adapte olunacak yöntemlere başvurulmalı. İstikrar sağlanmalı. Kooperatiflerde gençlere yer verilmeli, şeffaflık sağlanmalı,
13.	Kooperatiflerin mevzuatla ilgili sıkıntıları var. Tarım kredi kooperatiflerinde olduğu gibi profesyonel biri de devlet tarafından atanmalı yönetimde en az bir kişi devlet tarafından atanmalı ve bu kişi bu alanda uzman ziraat mühendislerinden olmalı köydeki vatandaşlardan oluşmuş yönetimlerle bu işler yürümez klan ilişkileri olduğu için başka kişilerin seçilmesine de izin verilmiyor.
14.	Kooperatifçilik konusuna dikkat çekmek ve bu konuda bilinci artırmak için bütün kooperatiflerin katılımıyla Bursa'da her yıl kooperatif şöleni yapılmalı.

4.4. Likert Ölçek

Anket çalışmasının bir parçası olan Likert Ölçek 40 maddelik sorulardan oluşmaktadır. Sorular kendi aralarında ilişkili olduğu varsayımı ile 4'lü gruplara ayrılmıştır. Likert Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla Faktör Analizi uygulanmıştır.

4.4.1. Faktör analiz sonuçları

Faktör analizi Likert Ölçek yapı geçerliliğini test etmek amacı uygulanan analizdir.40 maddelik yargılardan oluşan Likert Ölçek, 4 faktörlü olarak düzenlenmiştir. Faktörlerin doğru belirlenip belirlenmediği soruların anlaşılır ve geçerli olup olmadığı test edilmek

amacıyla maddeler ve bu maddeler verilen yanıtlar SPSS 'e girilmiştir. Maddeler IBM-SPSS 24'te daha kolay işlem yapılabilmesi için kodlanmıştır.

Maddelerin Cronbach's Alpha katsayısı 0,943 Standardize edilmiş Cronbach's Alpha katsayısı 0,944 'tür. Bu değer teste göre 0.90-1,00 arasında olduğu için "Yüksek güvenilirlik" kabul edilmektedir. Cronbach's Alpha katsayısı ölçekte yer alan maddelerin varyansları toplamının genel varyansa bölünmesiyle elde edilen bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır. Cronbach Alpha katsayısının bir iç tutarlılık ölçüsüdür ve mevcut katsayıların büyüklüğüne bakıldığında, ölçek maddelerinin kendi içinde tutarlı ölçümlere sahip olduğu ve iç tutarlılık anlamında güvenilir oldukları ifade edilebilir. Bulunan sonuç, (Koçyiğit 2002), (Tezbaşaran 2004) ve (Sünbül 2006)'nın çalışmalarının sonuçlarıyla uyumludur.

KMO testi örneklem büyüklüğünün yeterli büyüklükte olup olmadığını ölçer. Çalışmamızın KMO değeri 0,951 olması sebebiyle (>0.6) örneklem büyüklüğü mükemmel seviyede yeterlidir. Bartlett's testi Chi-Square değeri 1 7370,199 ve serbestlik derecesi 780 olup anlamlı ($p=0.00$, $p<0.05$) olarak bulunduğu için Bartlett testi de görüldüğü gibi anlamlıdır (Çizelge 4.26).

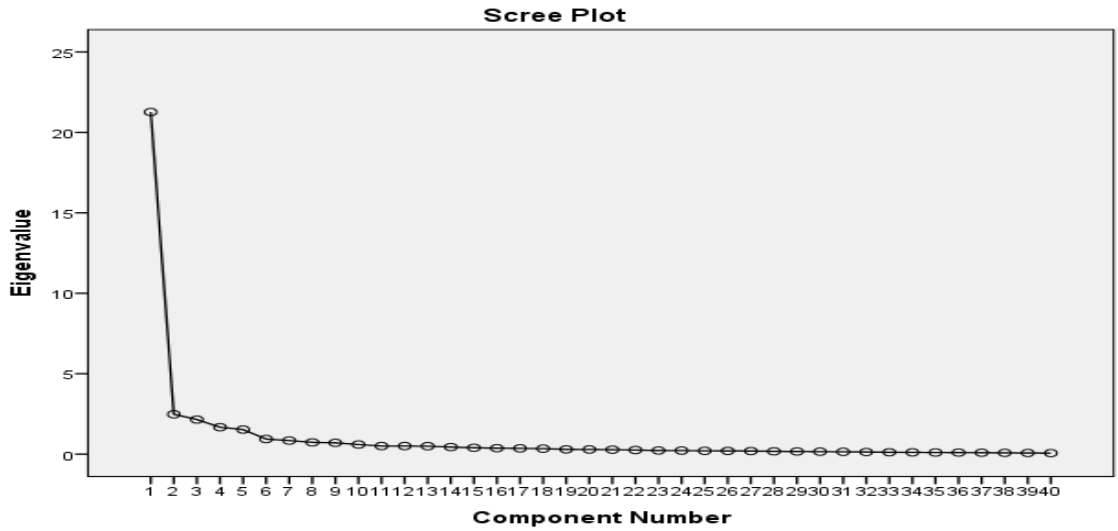
Faktör analizi iki aşamalı gerçekleştirilmiştir.

- Faktör sayısına karar verilmiş
- Faktör sayısı döndürülmüştür.

Sonucunda açıklanabilir faktör yükleri ortaya çıkmıştır. Faktör yüklerinin 0,30 ve üzerinde yüklenmesi gerekir. Çalışma bu koşulu sağlamıştır.

Çizelge 4.26. KMO and Bartlett testi

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,951
	Approx. Chi-Square	17370,199
Bartlett's Test of Sphericity	df	780
	Sig.	,000

Şekil 4.1. Scree plot

Faktör sayısının belirlenmesinde değişik yöntemler söz konusudur. Özdeğer istatistiği 1'den büyük olan faktörleri anlamlı olarak belirlenebileceğinden Şekil 4.1'de görüldüğü gibi yamaç grafiğinde (Scree Plot), özdeğer 1'den büyük 4 faktör söz konusudur. Aşağıda Total Variance Explain Tablosundan görüldüğü gibi, birinci faktör toplam değişkenliğin %16,79'unu açıklamaktadır. İkinci faktör %13,92'sini, üçüncü faktör %12,77'sini ve dördüncü faktör %7,79'unu açıklamaktadır. Bu dört faktör toplam değişkenliğin % 68,91'ünü açıklayabilmektedir. Scree Plot'tan da görüleceği gibi 3 veya 4 faktörden sonra değişkenlik azalmaktadır.

Çizelge 4.2.7. Açıklanabilir toplam varyans

Total Variance Explained							
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings ^a
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	21,264	53,161	53,161	21,264	53,161	53,161	16,797
2	2,478	6,194	59,355	2,478	6,194	59,355	13,929
3	2,150	5,374	64,729	2,150	5,374	64,729	12,775
4	1,674	4,185	68,914	1,674	4,185	68,914	7,794
5	1,529	3,821	72,735				
6	,939	2,348	75,084				
7	,845	2,112	77,196				
...				
40	,063	,158	100,000				

Communality (ortak varyans) bir değişkenin analizde yer alan diğer değişkenlerle paylaştığı varyans miktarıdır. Faktör analizinde düşük ortak varyansa sahip olan değişkenler; örneğin 0,50'nin altında kalan değerler analizden çıkartılarak, faktör analizi yeniden yapılabilir. Bu durumda KMO ve açılanan varyans istatistikleri daha yüksek çıkma olasılığı mevcuttur. Mevcut veri setinde 0,50'nin altında değer bulunmamaktadır. Veri setine dâhil olan her değişkenin bir ortak varyansı bulunmakla birlikte bu değer 0 ve 1 arasında farklılık göstermektedir. Ortak yükler tablosunda başlangıç diye tabir edilen sütündeki bütün rakamlar 1 olarak görüntülenir.

Communality değerinin 1'in üstünde çıkması durumunda ya veri seti çok küçüktür ya da araştırmada çok sayıda ya da az sayıda faktör belirtilmiştir. Çalışmada kullanılan veri setinde (4.28) bu durum söz konusu değildir. Buna göre veri setinin yeterli büyüklükte olduğu ve faktör sayısının uygun belirlendiğini söylemek mümkündür.

Çizelge 4.28. Ortak varyans

Communalities					
	Initial	Extraction		Initial	Extraction
A1	1,000	,717	B4	1,000	,730
A2	1,000	,705	B5	1,000	,793
A3	1,000	,670	B6	1,000	,665
A4	1,000	,594	B7	1,000	,665
A5	1,000	,678	C1	1,000	,737
A6	1,000	,729	C2	1,000	,737
A7	1,000	,663	C3	1,000	,746
A8	1,000	,656	C4	1,000	,822
A9	1,000	,403	C5	1,000	,709
A10	1,000	,648	C6	1,000	,777
A11	1,000	,528	C7	1,000	,746
A12	1,000	,677	C8	1,000	,728
A13	1,000	,701	C9	1,000	,748
A14	1,000	,578	D1	1,000	,846
A15	1,000	,581	D2	1,000	,850
A16	1,000	,355	D3	1,000	,806
A17	1,000	,388	D4	1,000	,789
B1	1,000	,730	D5	1,000	,776
B2	1,000	,716	D6	1,000	,765
B3	1,000	,759	D7	1,000	,653

Çizelge 4.29’ da bileşen matrisi her maddenin her faktör içindeki göreceli önemini göstermektedir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, maddelerin faktörler ile ilişkisini açıklayan bir katsayıdır. Her bir maddenin yüklerinin en az 0, 30 olması gerekir. Veri setinde 0,30’ un altında sorunlu madde yoktur. Bu durumda sorunlu madde olmadığı görülmektedir. Birinci faktör, değişkenlerle mümkün olan en iyi ilişkiyi kurar. Toplam varyanstan en yüksek değeri alır. Tüm veri seti dikkate alındığında birinci faktör varyansın en iyi özetleyicisidir ve genel faktör şeklinde isimlendirilir. (Patır, 2009). Bundan sora gelen her faktör ise açıklanamayan varyansın en çoğunu açıklamaya çalışmaktadır. Öteki faktörler ise kendi öz değerlerini maksimize etmeye çalışır. Çalışılan veri setinde bu durumun gözlemlendiğini söylemek mümkündür. Ayrıca binişiklik durumunun önlenmesi amaçlı her bir maddenin farklı faktörlerdeki yükleri arasında en az 0,10’luk bir fark olması gerekir. Veri setinin bu koşulu sağladığı görülmektedir.

Çizelge 4.29. Bileşen matrisi

Component Matrix ^a									
	Component					Component			
	1	2	3	4		1	2	3	4
A1	,724	,127	-,365	,209	B4	,788	,157	,094	-,274
A2	,728	,158	-,303	,239	B5	,817	,142	,091	-,311
A3	,669	,382	-,273	-,040	B6	,729	,153	,157	-,293
A4	,676	,265	-,243	-,092	B7	,715	,083	,270	-,272
A5	,751	,199	-,271	,039	C1	,822	-,153	-,161	-,111
A6	,752	,121	-,353	,157	C2	,830	-,157	-,145	-,050
A7	,523	,161	-,561	,222	C3	,829	-,193	-,041	-,141
A8	,684	,233	,125	,344	C4	,845	-,115	,054	-,302
A9	,536	,142	-,276	,139	C5	,820	-,128	,058	-,128
A10	,752	,261	-,089	,075	C6	,832	-,014	,039	-,288
A11	,410	,428	,287	,308	C7	,821	-,133	,107	-,208
A12	,487	,366	,551	,043	C8	,834	-,139	,110	-,009
A13	,585	,275	,523	,103	C9	,837	-,184	,089	-,081
A14	,709	,094	,224	,127	D1	,735	-,456	,118	,290
A15	,562	,342	,221	,316	D2	,726	-,466	,175	,275
A16	,566	-,066	-,109	-,135	D3	,732	-,448	,161	,210
A17	,354	,273	,257	,350	D4	,778	-,373	-,087	,193
B1	,814	,172	-,161	-,110	D5	,838	-,270	-,007	-,017
B2	,839	,030	-,065	-,087	D6	,829	-,267	-,066	,043
B3	,813	,229	,069	-,200	D7	,641	-,384	,152	,267

4.5. Kooperatif Ortaklarının Kooperatifte Yaşanabilecek Temel Sorunlara İlişkin Yargıları

Kooperatiflerde gerek yönetimin kooperatifçilik konusunda bilgi düzeyinin ve eğitim seviyelerinin yeterli olmayışından, gerekse mali konulardan kaynaklı sorunlar yaşanabilmektedir. Özalp (2017)'ın çalışmasında elde ettiği önemli sonuç gerek kooperatif başkanları gerek ise ortakların kooperatifçilik bilgi seviyelerinin yeterli düzeyde olmadığıdır. Kooperatif ortaklarına kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlara ilişkin sorular yöneltilmiş bu konudaki yargıları tespit edilmiştir.

Anket sorularına verilen cevapların değerlendirilmesinde aralıklar kullanılmıştır. Aralıkların eşit olduğu varsayılmış, aritmetik ortalamalar için puan aralığı 0,80 olarak hesaplanmıştır (Puan Aralığı = (En Yüksek Değer – En Düşük Değer)/5 = (5 – 4)/5 = 4/5 = 0,80). Bu hesaplama göre aritmetik ortalamaların değerlendirme aralığı: 1,00-1,80 kesinlikle katılmıyorum, 1,81-2,60 katılmıyorum, 2,61-3,40 kararsızım, 3,41-4,20 katılıyorum, 4,21-5,00 kesinlikle katılıyorum şeklindedir.

Çizelge 4.30'da kooperatif ortakları; yönetim kurulu üyelerinin başarılı olmalarında uzun süre görev yapmalarının etkin olduğunu “katılıyorum” şeklinde ifade etmişlerdir. Yine kooperatifte ürün paketleme ve işleme tesisi olmasının pazarlamada etkin olduğuna, kooperatifte çalışan personelin halkla ilişkilerinin iyi olmasının fayda sağlayacağına, kooperatif yöneticilerinin eğitim düzeylerinin yüksek olmasının ve yönetim konusunda profesyonel olmalarının avantajlı olduğuna, kooperatif faaliyetlerinde devlet denetiminin ve kooperatif başkan maaşının günün koşullarında yeterli olduğuna “katılıyorum” demişlerdir.

Kırsal alanda muhtar ve kooperatif başkanları zaman zaman birbirlerini rakip olarak algılayabilmektedir. Kooperatif ortakları kooperatif yönetimi ve muhtar uyumu için “kararsızım” demişlerdir.

Çizelge 4.30. Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlara ilişkin yargıları

	N	1	2	3	4	5	M	SS
Kooperatifimizde teknik konularda bilgi düzeyi yeterlidir.	408	31	56	64	106	151	3,23	1,105
Kooperatifçilik konusunda eğitim düzeyi yeterlidir.	408	36	41	187	96	48	3,19	1,060
Kooperatifimiz parasal ve mali konularda yeterlidir.	408	24	56	179	97	52	3,24	1,033
Kooperatifimizin alet ve ekipmanı yeterlidir.	408	32	60	156	92	68	3,25	1,136
Kooperatifimizin pazarlama sorunları yoktur.	408	27	48	204	76	53	3,20	1,026
Kooperatif denetim kurulu üyeleri denetim konusunda yeterince eğitilmiştir ve profesyonel tavır sergiler.	408	24	66	168	103	47	3,20	1,035
Kooperatifimizde ürün işleme, değerlendirme ve depolama yönünden yeterlidir.	408	52	76	169	78	33	2,91	1,098
Kooperatifte yönetim kurulu üyelerinin uzun süreli görev yapmaları başarılı olmalarında etkilidir.	408	33	38	129	117	91	3,48	1,171
Kooperatifimiz ürün, toprak ve kalite analizi yaptıрма konusunu önemser.	408	41	74	173	75	45	3,02	1,100
Kooperatife alınacak personel seçiminde isabetli kararlar alır.	408	17	49	166	127	49	3,35	,980
Kooperatifimizin ürün paketlenme ve işleme tesislerinin olması pazarlamada avantaj sağlar.	408	9	46	157	96	100	3,57	1,047
Kooperatifte çalışan personelin halkla ilişkilerinin iyi olması kooperatife fayda sağlar.	408	9	29	120	107	143	3,85	1,052
Kooperatif yöneticilerinin yönetim konusunda eğitilmiş ve profesyonel olmaları kooperatifimiz için avantajlı bir durumdur	408	12	35	141	89	131	3,72	1,094
Kooperatifte çalışan personelin mesleki yeterliliği istenen düzeydedir.	408	24	56	190	79	59	3,23	1,047
Kooperatif faaliyetlerinde devlet denetimi yeterlidir.	408	11	34	164	111	88	3,57	1,004
Kooperatif yönetimi ve muhtar uyumludur.	408	83	56	139	71	59	2,92	1,304
Kooperatif başkan maaşı günümüz koşullarında uygundur.	408	16	40	197	67	88	3,42	1,053

4.6. Kooperatif Ortaklarının Kooperatif Yönetim Şekli İle İlgili Yargıları

Alçiçek ve Karlı (2016) Burdur ilinde yaptıkları araştırmada tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %50'si yönetim kurulunda alınan kararların olumlu olduğuna katılmakta, %29,18'i alınan bütün kararların olumlu olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Bu çalışmada da kooperatif ortaklarının kendilerini yönetsel süreçlerde kooperatifte konumlandırmaları açısından ortaklara irdeleyici sorular yöneltilmiştir. Buna göre (Çizelge 4.31) kooperatifte her düzeyde ortakların faaliyetlerle ilgili görüş ve önerilerinin dikkate alındığına ve yöneticilerin ekip çalışmasını bir yönetim tarzı olarak benimsedikleri fikrine “katılıyorum” demişlerdir. Diğer yargıları “kararsızım şeklinde yanıtlamışlardır.

Çizelge 4.31. Kooperatif ortaklarının kooperatifte yönetim şekli ile ilgili yargıları

	N	1	2	3	4	5	M	SS
Kooperatifimizde her düzeyde ortakların faaliyetlerle ilgili görüş ve önerileri dikkate alınır.	408	14	60	142	113	79	3,45	1,066
Yöneticilerimiz ekip çalışmasını bir yönetim tarzı olarak benimsemektedirler	408	13	73	139	97	86	3,42	1,103
Kooperatif yöneticilerimiz görevlerini yaparken ortaklara karar verme yetkisi tanır.	408	14	59	173	74	88	3,40	1,081
Kooperatif yöneticilerimiz tarafından ortaklar kooperatifin amaç, hedef ve çalışmaları hakkında bilgi verilmektedir	408	18	64	145	97	84	3,40	1,111
Kooperatif ya da bireysel hedeflere ulaşabilmek için, yöneticiler ortakları doğru yönlendirmektedir.	408	20	66	157	87	78	3,34	1,107
Yönetim kuruluna görev verilirken bilgi ve yetenekleri dikkate alınır.	408	30	54	149	89	86	3,36	1,167
Kooperatifimizde bir görev verileceğinde herhangi bir ayırım yapılmadan doğru işe doğru eleman politikası uygulanır.	408	25	56	172	76	79	3,31	1,117

4.7. Kooperatif Ortaklarının Yönetim İle İlişkiler Hakkındaki Yargıları

Alçıçek ve Karlı (2016) araştırmalarında tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %41.67'sinin mevcut yönetiminden iyi derecede memnun oldukları belirtmişlerdir.

Bu çalışmada kooperatif ortaklarına yönetimle ilişkiler hakkındaki soruların çoğunu “katılıyorum” seviyesinde yanıtlamışlardır. Bu konular; yöneticilerin ortaklarla deneyimlerini paylaştığı, sorunlarına hızlı ve kalıcı bir şekilde çözüm getirdiği, yöneticilerin ortaklar arasında ayırım yapmayıp adil davrandığı, yöneticilerin kooperatifi başarıyla temsil ettiği ve yöneticilerine güvenlerinin tam olduğudur (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. Kooperatif ortaklarının yönetim ile ilişkiler hakkındaki yargıları

	N	1	2	3	4	5	M	SS
Kooperatif yöneticileri ortaklarla deneyimlerini paylaşır ve zaman ayırır.	408	19	63	129	111	86	3,45	1,122
Yöneticiler kooperatifle ilgili sorunlarımıza hızlı ve kalıcı çözümler getirirler.	408	32	43	137	114	82	3,42	1,153
Kooperatif yöneticilerimiz ortaklar arasında ayırım yapmaz, adil davranırlar.	408	32	53	127	105	91	3,42	1,193
Kooperatifimizde faaliyetler ve gelişmeler hakkında yöneticilerimiz tarafından bilgilendiriliriz.	408	21	64	131	101	91	3,43	1,148
Kooperatifimiz yöneticileri ortaklar ile şeffaf ve güvene dayalı ilişkiler kurar.	408	27	47	149	106	79	3,40	1,121
Kooperatifimiz yöneticileri, kooperatifi başarıyla temsil eder.	408	24	44	131	110	99	3,53	1,143
Kooperatif yöneticilerine güvenimiz tamdır.	408	7	52	155	111	83	3,52	1,008
Kooperatifimiz ortakları arasında iletişimsizlik yaşanmaz.	408	20	67	141	97	83	3,38	1,126
Kooperatif yönetimi ve ortaklar arasında iletişimsizlik yaşanmaz.	408	23	69	129	112	75	3,36	1,130

4.8. Kooperatif Ortaklarının Genel Memnuniyet Hakkındaki Yargıları

Alçıçek ve Karlı (2016) yaptıkları çalışmada ortakların % 60,31'i kooperatiflerini başarılı olarak değerlendirmişlerdir.

Bursa ili tarımsal kalkınma kooperatif ortakları kooperatiften genel memnuniyet yargılarının tamamını “katılıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Bu duruma göre ortaklar; kooperatife ortak olmaktan memnun olduklarını, çevrelerindekiilere kooperatife ortak olmayı tavsiye edebileceklerini, kooperatifi bir aile ve kendilerini de onun bir ferdi olarak gördüklerini, kooperatiflerinin herkes tarafından beğenildiğini düşündüklerini, kooperatiflerinin kendilerini memnun ettiğini, kooperatiflerinin kendini güncellediğini, değişimlere /gelişmelere uyum sağladığını, kooperatifin ortağı olmanın gurur verici olduğunu belirtmişlerdir. Ortakların kooperatife aidiyet hissi iyi seviyededir denilebilir (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.33. Kooperatif ortaklarının genel memnuniyet hakkındaki yargıları

	N	1	2	3	4	5	M	SS
Bu kooperatife ortak olmaktan çok memnunum.	408	4	21	98	148	137	3,96	,933
Kooperatifimize ortak olmayı çevremdekilere tavsiye ederim.	408	5	27	109	130	137	3,90	,985
Kooperatifimiz bir aile, kendimi de bu ailenin bir ferdi olarak görüyorum.	408	4	40	88	123	153	3,93	1,034
Kooperatifimizin faaliyetleri herkes tarafından beğenilmektedir.	408	12	64	111	90	131	3,65	1,168
Kooperatifimiz hizmet verdiği ortakların memnuniyetine önem veren bir kuruluştur.	408	4	57	105	115	127	3,75	1,074
Kooperatifimiz çağın gerektirdiği değişim ve gelişimi takip eder.	408	21	46	105	125	111	3,63	1,146
Bu kooperatifin ortağı olmak gurur vericidir.	408	4	32	92	108	172	4,01	1,025

4.9. T testi sonuçları

Tutumların aynı değişken içindeki grupta örneğin kadın ve erkeğe göre değişip değişmediğini tespit etmek amacıyla T testine uygulanır. T testi yapmak için dağılımın normal olması kuralı vardır. Bu ön koşul sağlanmıştır (K-S Z=0.38; p = 0,170; p>0.01) 0.01 anlamlılık düzeyinde normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir).

Çizelge 4.34' te görüldüğü gibi kadına ortaklar 68, erkek ortaklar 340'dır. Standart hata değerleri (örneklem sayısının 408 olduğu dikkate alınır) olması istendiği gibi birbirine yakındır.

Çizelge 4.34. Cinsiyet ve yargıların T testi

Group Statistics					
	Cins.	N	Ortalama	Std. Hata	Std. Hata ort.
Kooperatifte yaşanacak temel sorular yargıları ortalaması	Erkek	340	55,1327	12,62535	,68571
	Kadın	68	62,3529	9,14847	1,10941
Kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması	Erkek	340	23,0737	6,45310	,35048
	Kadın	68	26,6176	6,84155	,82966
Ortakların yönetimle ilişkiler yargılarının ortalaması	Erkek	340	30,3451	8,53753	,46369
	Kadın	68	33,6618	10,22962	1,24052
Ortakların genel memnuniyet yargılarının ortalaması	Erkek	340	26,4248	6,48047	,35197
	Kadın	68	28,7941	6,13665	,74418

Hipotez 1: Cinsiyete göre yargılarda anlamlı bir fark var mıdır?

T testinin varsayımlarından birisi de iki grupta varyansların benzer olmasıdır. Bu varsayım paket program tarafından test edilmiştir. (Levene testi). Varyanslar homojen ise kendi hizasındaki p değeri, değilse hemen altı sırada yer alan p değeri tercih edilerek asıl amaç olan yaş ortalamaları karşılaştırılır (Çizelge 4.35).

Örneklerde varyanslar homojendir (Levene testinde $p=0,055>0,05$), (Levene testinde $p=0,152>0,05$), (Levene testinde $p=0,067>0,05$) ve (Levene testinde $p=0,498>0,05$)

Karar: Cinsiyet bakımından 2 grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre “kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar”, “kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim şekli”, “kooperatif ortaklarının yönetimle ilişkileri” ve “kooperatif ortaklarının genel memnuniyet” hakkındaki yargılar kadın ve erkek ortaklar arasında anlamlı şekilde farklıdır ($p=0,00$).

Çizelge 4.35. Cinsiyet ve faktörlerin T testi (Independent Samples Test)

		Levene (varyans eşitliği)		Ortalamaların eşitliği				95% Farkın güven aralığı		
		F	Sig.	T	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	Alt	Üst
Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargılarının ortalaması	Varyans homojen	3,697	,055	-4,484	405	,000	-7,22020	1,61034	-10,38587	-4,05453
	Varyans homojen değil			-5,536	124,373	,000	-7,22020	1,30423	-9,80155	-4,63885
Kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması	Varyans homojen	2,059	,152	-4,091	405	,000	-3,54390	,86621	-5,24672	-1,84108
	Varyans homojen değil			-3,935	92,463	,000	-3,54390	,90065	-5,33256	-1,75525
Ortakların yönetimle ilişkiler yargılarının ortalaması	Varyans homojen	3,377	,067	-2,824	405	,005	-3,31663	1,17459	-5,62569	-1,00757
	Varyans homojen değil			-2,504	86,695	,014	-3,31663	1,32435	-5,94906	-,68421
Ortakların genel memnuniyet yargılarının ortalaması	Varyans homojen	,460	,498	-2,775	405	,006	-2,36934	,85370	-4,04758	-,69110
	Varyans homojen değil			-2,878	99,343	,005	-2,36934	,82322	-4,00271	-,73597

Çizelge 4.36 'da görüldüğü gibi evli ortaklar 335, bekâr ortaklar 73'tür. Standart hata değerleri (örneklem sayısının 408 olduğu dikkate alınır) olması istendiği gibi birbirine yakındır.

Çizelge 4.36. Medeni durum ile ve faktörlerin T testi

Group Statistics					
	Medeni durum	N	Ortalama	Std. Hata	Std. Hata ort.
Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargıları ortalaması	Evli	335	57,1587	12,31867	,67405
	Bekâr	73	52,5890	12,16420	1,42371
Kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması	Evli	335	24,0719	6,56048	,35897
	Bekâr	73	21,8082	6,75290	,79037
Ortakların yönetimle ilişkiler yargılarının ortalaması	Evli	335	31,6796	8,86853	,48526
	Bekâr	73	27,3288	8,28830	,97007
Ortakların genel memnuniyet yargılarının ortalaması	Evli	335	27,6677	5,93815	,32492
	Bekâr	73	22,9452	7,41412	,86776

Hipotez 2: Medeni duruma göre faktör yargılarında anlamlı bir fark var mıdır?

T testinin varsayımlarından birisi de iki grupta varyansların benzer olmasıdır. Bu varsayım paket program tarafından test edilmiştir. (Levene testi). Varyanslar homojen ise kendi hizasındaki p değeri, değilse hemen altı sırada yer alan p değeri tercih edilerek asıl amaç olan yaş ortalamaları karşılaştırılır (Çizelge 4.37).

Örneklerde varyanslar homojendir. (Levene testinde $p=0,694>0,05$), (Levene testinde $p=0,941>0,05$), (Levene testinde $p=0,425>0,05$)

D ort (Levene testinde $p=0,00>0,05$) olduğu görüldüğünden ikinci satır p dikkate alınmıştır. Çünkü varyans homojen değildir. İkinci satırda $p=0.00$ 'dir.

Karar: Medeni durum bakımından Buna göre “kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar”, “kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim şekli”, “kooperatif ortaklarının yönetimle ilişkileri” ve “kooperatif ortaklarının genel memnuniyet” hakkındaki yargılar evli olanlar ile bekâr olanlar arasında anlamlı şekilde farklıdır ($p<0,00$).

Çizelge 4.37. Medeni durum ile ve yargıların T testi (Independent Samples Test)

Bağımsız Örnekler Testi /Independent Samples Test		Levene (varyans eşitliği)		Ortalamaların Eşitliği							
		F	Sig.	T	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Farkın güven aralığı	Alt	Üst
Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargıları ortalaması	Varyans homojen	,155	,694	2,878405		,004	4,56964	1,58804	1,44781	7,69148	
	Varyans homojen değil			2,901106	106,735,005	,005	4,56964	1,57521	1,44688	7,69240	
Kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması	Varyans homojen	,005	,941	2,657405		,008	2,26364	,85209	,58857	3,93870	
	Varyans homojen değil			2,608103	103,814,010		2,26364	,86807	,54219	3,98508	
Ortakların yönetimle ilişkiler yargılarının ortalaması	Varyans homojen	,639	,425	3,841405		,000	4,35087	1,13285	2,12387	6,57787	
	Varyans homojen değil			4,011111	103,039,000		4,35087	1,08468	2,20152	6,50022	
Ortakların genel memnuniyet yargılarının ortalaması	Varyans homojen	13,504	,000	5,871405		,000	4,72246	,80442	3,14110	6,30382	
	Varyans homojen değil			5,09793	208,000	,000	4,72246	,92659	2,88248	6,56244	

4.10 Anova Sonuçları

Tek yönlü varyans analizi yapabilmek için dağılımın normal olması gerekmektedir. Değişkenlerin ortalaması (K-S $Z=0.38$; $p = 0,170$; $p>0.01$) 0.01 anlamlılık düzeyinde normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Levene testinde yargıların ortalaması $p=>0,05$ olduğundan varyanslar homojendir. Veriler Anova testi için homojenlik şartını da sağlamaktadır.

Hipotez 1: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının yaş değişkeninin “kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar” yargı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

H₀: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının “kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar” yargıları yaş değişkenine göre anlamlı bir fark

göstermemektedir.

H₁: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının “kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar” yargıları yaş değişkenine (farklı yaş grupları) göre anlamlı bir fark göstermektedir.

$p < \alpha$ olduğundan **H₀** hipotezi red,

$0.000 < 0.05$ olduğundan **H₁** kabul edilir.

Hipotez 2: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının yaş değişkeninin “kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim şekli yargı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

H₀: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının “kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim şekli” yargıları yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.

H₁: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının “kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim şekli” yargıları yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermektedir. Buna farklı yaş gruplarının yargıları farklılık göstermektedir.

$p < \alpha$ olduğundan **H₀** hipotezi red,

$0.000 < 0.05$ olduğundan **H₁** kabul edilir.

Hipotez 3: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının yaş değişkeninin

“kooperatif ortaklarının yönetimle ilişkileri yargı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

H₀: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının “kooperatif ortaklarının yönetimle ilişkileri” yargıları yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.

H₁: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının “kooperatif ortaklarının yönetimle ilişkileri” yargıları yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermektedir.

$p < \alpha$ olduğundan **H₀** hipotezi red,

$0.001 < 0.05$ olduğundan **H₁** kabul edilir.

Hipotez 4: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının yaş değişkeninin

“kooperatif ortaklarının genel memnuniyet yargı düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

H₀: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının “kooperatif ortaklarının genel memnuniyet” yargıları yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermemektedir.

H₁: Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının “kooperatif ortaklarının genel memnuniyet” yargıları yaş değişkenine göre anlamlı bir fark göstermektedir.

$p < \alpha$ olduğundan **H₀** hipotezi red,

$0.000 < 0.05$ olduğundan **H₁** kabul edilir.

Çizelge 4.38. Yaş ve yargıların analizi (Anova)

ANOVA		Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Sig.
Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı ortalaması	Grup içi	4557,294	4	1139,324	7,913	,000
	Gruplar arası	57879,914	402	143,980		
	Toplam	62437,209	406			
Kooperatif yönetim şekli yargısı ortalamaları	Grup içi	1604,349	4	401,087	9,881	,000
	Gruplar arası	16318,206	402	40,593		
	Toplam	17922,555	406			
Ortakların yönetimle ilişkileri yargısı ortalamaları	Grup içi	1439,997	4	359,999	4,694	,001
	Gruplar arası	30830,873	402	76,694		
	Toplam	32270,870	406			
Ortakların memnuniyet yargısı ortalamaları	Grup içi	1919,432	4	479,858	12,761	,000
	Gruplar arası	15116,475	402	37,603		
	Toplam	17035,907	406			

Grupların varyansları homojen olduğu için "Tukey" testi için uygunluk söz konusudur. Hangi grupların ortalamaları arasında farklılıklar olduğunu görmek için Çizelge 4.39. incelendiğinde her faktörün karşılaştırmaları yapılmış ve bu karşılaştırılan grupların ortalamaları arasındaki farklar (Mean Difference) sayısal olarak verilmiştir. Bu sayısal değerlerin yanında bir yıldız (*) işaretinin bulunması bu ikilinin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir.

Çizelge 4.39'a göre kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı dikkate alındığında 18-24 yaşında bulunan ortaklar ile 35-44, 45-54, 55-64 ve 65-100 yaşında bulunanlar arasında ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı dikkate alındığında 25-34 yaşında bulunan ortaklar ile 45-54, 55-64 ve 65-100 yaşında bulunan ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı dikkate alındığında 35-44 yaşında bulunan ortaklar ile 18-24 yaşında bulunan ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı dikkate alındığında 45-54 yaşında bulunan ortaklar ile 18-24 ve 25-34 yaşında bulunan ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı dikkate alındığında 55-64 yaşında bulunan ortaklar ile 18-24 ve 25-34 yaşında bulunan ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı dikkate alındığında 65-100 yaşında bulunan ortaklar ile 18-24 ve 25-34 yaşında bulunan ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Buna göre temel sorunlara ilgili grupların bakış açıları oldukça farklıdır. 18-24 yaş grubundaki ortakların bakış açıları hemen hemen bütün gruplarla anlamlı farklılık göstermektedir.

Çizelge 4.39.Yaş ve kooperatifte yaşanacak temel sorunlar ortalaması (Post Hoc)

Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar ortalaması (Bağımlı değişken)						
Multiple Comparisons						
Tukey HSD						
(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalama farkı (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Güven aralığı	
					Alt	Üst
18-24	25-34	-3,90000	2,78106	,627	-11,5206	3,7206
	35-44	-10,07532*	2,91838	,006	-18,0722	-2,0785
	45-54	-11,48901*	2,62535	,000	-18,6829	-4,2951
	55-64	-9,74859*	2,52989	,001	-16,6809	-2,8163
	65-100	-9,76333*	2,53397	,001	-16,7069	-2,8197
25-34	18-24	3,90000	2,78106	,627	-3,7206	11,5206
	35-44	-6,17532	2,28084	,055	-12,4252	,0746
	45-54	-7,58901*	1,89150	,001	-12,7720	-2,4060
	55-64	-5,84859*	1,75660	,008	-10,6620	-1,0352
	65-100	-5,86333*	1,76022	,008	-10,6867	-1,0400
35-44	18-24	10,07532*	2,91838	,006	2,0785	18,0722
	25-34	6,17532	2,28084	,055	-,0746	12,4252
	45-54	-1,41369	2,08816	,961	-7,1356	4,3082
	55-64	,32673	1,96679	1,000	-5,0626	5,7161
	65-100	,31199	1,97051	1,000	-5,0876	5,7116
45-54	18-24	11,48901*	2,62535	,000	4,2951	18,6829
	25-34	7,58901*	1,89150	,001	2,4060	12,7720
	35-44	1,41369	2,08816	,961	-4,3082	7,1356
	55-64	1,74042	1,49793	,773	-2,3642	5,8450
	65-100	-1,74042	1,50152	,773	-5,8450	2,3642
55-64	18-24	9,74859*	2,52989	,001	2,8163	16,6809
	25-34	5,84859*	1,75660	,008	1,0352	10,6620
	35-44	-,32673	1,96679	1,000	-5,7161	5,0626
	45-54	-1,74042	1,49793	,773	-5,8450	2,3642
	65-100	1,72568	1,50152	,780	-2,3888	5,8401
65-100	18-24	9,76333*	2,53397	,001	2,8197	16,7069
	25-34	5,86333*	1,76022	,008	1,0400	10,6867
	35-44	-,31199	1,97051	1,000	-5,7116	5,0876
	45-54	-1,74042	1,49793	,773	-5,8450	2,3642
	55-64	-1,72568	1,50152	,780	-5,8401	2,3888

Çizelge 4.40'a göre karşılaştırılan gruplar arasında ortalama farkları yanında bulunan yıldız işareti (*) işareti, grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında 18-24 yaşındaki ortaklar ile 35-44, 45-54, 55-64 ve 65-100 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında 25-34 yaşındaki ortaklar ile 45-54 ve 55-64 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında 35-44 yaşındaki ortaklar ile 18-24 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında 45-54 yaşındaki ortaklar ile 18-24, 25-34 ve 55-64 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında 55-64 yaşındaki ortaklar ile 18-24, 25-34 ve 55-64 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında 65-100 yaşındakiler ile 18-24, 45-54 ve 55-64 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Çizelge 4.40. Yaş ve kooperatif yönetim şekli (Post Hoc)

Kooperatif yönetim şekli (Bağımlı değişken)						
Multiple Comparisons						
Tukey HSD						
(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalama farkı (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Güven aralığı	
					Alt	Üst
18-24	25-34	-1,76154	1,47789	,756	-5,8112	2,2881
	35-44	-4,61218*	1,55086	,026	-8,8618	-,3626
	45-54	-6,88242*	1,39514	,000	-10,7053	-3,0595
	55-64	-4,32458*	1,34441	,012	-8,0085	-,6407
	65-100	-4,29188*	1,34547	,013	-7,9787	-,6050
25-34	18-24	1,76154	1,47789	,756	-2,2881	5,8112
	35-44	-2,85064	1,21206	,131	-6,1719	,4706
	45-54	-5,12088*	1,00516	,000	-7,8752	-2,3666
	55-64	-2,56304*	,93348	,049	-5,1209	-,0052
	65-100	-2,53034	,93463	,055	-5,0914	,0307
35-44	18-24	4,61218*	1,55086	,026	,3626	8,8618
	25-34	2,85064	1,21206	,131	-,4706	6,1719
	45-54	-2,27024	1,10967	,246	-5,3109	,7704
	55-64	,28760	1,04517	,999	-2,5764	3,1516
	65-100	,32030	1,04628	,998	-2,5467	3,1873

Çizelge 4.40. Yaş ve kooperatif yönetim şekli (Post Hoc) (Devamı)

45-54	18-24	6,88242*	1,39514	,000	3,0595	10,7053
	25-34	5,12088*	1,00516	,000	2,3666	7,8752
	35-44	2,27024	1,10967	,246	-,7704	5,3109
	55-64	2,55784*	,79602	,012	,3766	4,7391
	65-100	2,55784*	,79602	,012	-,47391	-,3766
55-64	18-24	4,32458*	1,34441	,012	,6407	8,0085
	25-34	2,56304*	,93348	,049	,0052	5,1209
	35-44	-,28760	1,04517	,999	-3,1516	2,5764
	45-54	-2,55784*	,79602	,012	-,47391	-,3766
	65-100	-2,59053*	,79726	,011	-,47752	-,4059
65-100	18-24	4,29188*	1,34547	,013	,6050	7,9787
	25-34	2,53034	,93463	,055	-,0307	5,0914
	35-44	-,32030	1,04628	,998	-3,1873	2,5467
	45-54	-2,55784*	,79602	,012	-,47391	-,3766
	55-64	-2,59053*	,79726	,011	-,47752	-,4059

Çizelge 4.41'e göre karşılaştırılan gruplar arasında ortalama farkları yanında bulunan yıldız işareti (*) işareti, grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargıları dikkate alındığında 18-24 yaşındaki ortaklar ile 45-54 ve 55-64 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargıları dikkate alındığında 45-54 yaşındaki ortaklar ile 18-24 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargıları dikkate alındığında 55-64 yaşındaki ortaklar ile 18-24 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargıları dikkate alındığında 65-100 yaşındaki ortaklar ile 18-24 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Çizelge 4.41. Yaş ve ortakların yönetimle ilişkileri (Post Hoc)

Ortakların yönetimle ilişkileri (Bağımlı değişken)						
Multiple Comparisons						
Tukey HSD						
(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalama farkı (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Güven aralığı	
					Alt	Üst
18-24	25-34	-3,60000	2,02969	,390	-9,1617	1,9617
	35-44	-5,58173	2,12990	,069	-11,4180	,2546
	45-54	-7,08352*	1,91605	,002	-12,3338	-1,8332
	55-64	-6,51923*	1,84637	,004	-11,5786	-1,4599
	65-100	-6,51156*	1,84940	,004	-11,5793	-1,4438
25-34	18-24	3,60000	2,02969	,390	-1,9617	9,1617
	35-44	-1,98173	1,66461	,757	-6,5431	2,5796
	45-54	-3,48352	1,38046	,087	-7,2662	,2992
	55-64	-2,91923	1,28201	,154	-6,4321	,5937
	65-100	-2,91156	1,28469	,158	-6,4319	,6087
35-44	18-24	5,58173	2,12990	,069	-,2546	11,4180
	25-34	1,98173	1,66461	,757	-2,5796	6,5431
	45-54	-1,50179	1,52399	,862	-5,6778	2,6742
	55-64	-,93750	1,43541	,966	-4,8708	2,9958
	65-100	-,92983	1,43816	,967	-4,8707	3,0110
45-54	18-24	7,08352*	1,91605	,002	1,8332	12,3338
	25-34	3,48352	1,38046	,087	-,2992	7,2662
	35-44	1,50179	1,52399	,862	-2,6742	5,6778
	55-64	,56429	1,09323	,986	-2,4313	3,5599
	65-100	-,56429	1,09323	,986	-3,5599	2,4313
55-64	18-24	6,51923*	1,84637	,004	1,4599	11,5786
	25-34	2,91923	1,28201	,154	-,5937	6,4321
	35-44	,93750	1,43541	,966	-2,9958	4,8708
	45-54	-,56429	1,09323	,986	-3,5599	2,4313
	65-100	,57195	1,09587	,985	-2,4309	3,5749
65-100	18-24	6,51156*	1,84940	,004	1,4438	11,5793
	25-34	2,91156	1,28469	,158	-,6087	6,4319
	35-44	,92983	1,43816	,967	-3,0110	4,8707
	45-54	-,56429	1,09323	,986	-3,5599	2,4313
	55-64	-,57195	1,09587	,985	-3,5749	2,4309

Çizelge 4.42'ye göre karşılaştırılan gruplar arasında ortalama farkları yanında bulunan yıldız işareti (*) işareti, grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir.

Ortakların genel memnuniyeti yargıları dikkate alındığında 18-24 yaşındaki ortaklar ile

45-54, 55-64, 65-100 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların genel memnuniyeti yargıları dikkate alındığında 18-24 yaşındaki ortaklar ile 45-54, 55-64, 65-100 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların genel memnuniyet yargıları dikkate alındığında 25-34 yaşındaki ortaklar ile 35-44, 45-54, 55-64, 65-100 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların genel memnuniyet yargıları dikkate alındığında 35-44 yaşındaki ortaklar ile 18-24, 25-34 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların genel memnuniyet yargıları dikkate alındığında 45-54 yaşındaki ortaklar ile 18-24, 25-34 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların genel memnuniyet yargıları dikkate alındığında 55-64 yaşındaki ortaklar ile 18-24, 25-34 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Ortakların genel memnuniyet yargıları dikkate alındığında 65-100 yaşındaki ortaklar ile 18-24, 25-34 yaşındaki ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Buna göre 18-24 ve 25-34 yaş grubu genel memnuniyet yargılarında diğer gruplardan farklı düşünmüşlerdir.

Çizelge 4.42. Yaş ve ortakların genel memnuniyeti (Post Hoc)

Ortakların genel memnuniyeti (Bağımlı değişken)						
Multiple Comparisons						
Tukey HSD						
(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalama farkı (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Güven aralığı	
					Alt	Üst
18-24	25-34	-2,01538	1,42176	,617	-5,9112	1,8805
	35-44	-6,02404*	1,49196	,001	-10,1123	-1,9358
	45-54	-5,67106*	1,34215	,000	-9,3488	-1,9933
	55-64	-6,97983*	1,29335	,000	-10,5238	-3,4358
	65-100	-6,95847*	1,29498	,000	-10,5070	-3,4100
25-34	18-24	2,01538	1,42176	,617	-1,8805	5,9112
	35-44	-4,00865*	1,16603	,006	-7,2038	-,8135
	45-54	-3,65568*	,96699	,002	-6,3054	-1,0060
	55-64	-4,96445*	,89802	,000	-7,4252	-2,5037
	65-100	-4,94309*	,89956	,000	-7,4081	-2,4781

Çizelge 4.42. Yaş ve ortakların genel memnuniyeti (Post Hoc) (Devamı)

35-44	18-24	6,02404*	1,49196	,001	1,9358	10,1123
	25-34	4,00865*	1,16603	,006	,8135	7,2038
	45-54	,35298	1,06753	,997	-2,5722	3,2782
	55-64	-,95579	1,00548	,877	-3,7110	1,7994
	65-100	-,93443	1,00702	,886	-3,6939	1,8250
45-54	18-24	5,67106*	1,34215	,000	1,9933	9,3488
	25-34	3,65568*	,96699	,002	1,0060	6,3054
	35-44	-,35298	1,06753	,997	-3,2782	2,5722
	55-64	-1,30877	,76579	,429	-3,4072	,7896
	65-100	1,30877	,76579	,429	-,7896	3,4072
55-64	18-24	6,97983*	1,29335	,000	3,4358	10,5238
	25-34	4,96445*	,89802	,000	2,5037	7,4252
	35-44	,95579	1,00548	,877	-1,7994	3,7110
	45-54	1,30877	,76579	,429	-,7896	3,4072
	65-100	-1,28741	,76735	,449	-3,3901	,8153
65-100	18-24	6,95847*	1,29498	,000	3,4100	10,5070
	25-34	4,94309*	,89956	,000	2,4781	7,4081
	35-44	,93443	1,00702	,886	-1,8250	3,6939
	45-54	1,30877	,76579	,429	-,7896	3,4072
	55-64	1,28741	,76735	,449	-,8153	3,3901

Yaşa göre kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargılarının ortalmasının "Descriptive" Çizelgesi incelendiğinde (Çizelge 4.43) kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargıları ortalamasının diğer gruplardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buna göre 45-54 (105) ve 35-44 (48) yaş grubundaki ortakların yargılarını diğer gruplardan yüksek puanladıkları söylenebilir.

Çizelge 4.43. Yaş ve tanımlayıcı veriler

Descriptives								
Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargılarının ortalaması								
	N	Ort.	Std. sapma	Std. Error	95% Ortalamanın güven aralığı		Min.	Max.
					Min.	Üst		
18-24	26	47,6538	13,13603	2,57619	42,3481	52,9596	24,00	68,00
25-34	65	51,5538	11,18178	1,38693	48,7831	54,3246	34,00	70,00
35-44	48	57,7292	10,00157	1,44360	54,8250	60,6333	41,00	85,00
45-54	105	59,1429	12,13659	1,18441	56,7941	61,4916	34,00	84,00
55-64	164	57,4024	12,51979	,97763	55,4720	59,3329	20,00	85,00
Total	408	56,3358	12,38599	,61320	55,1304	57,5412	20,00	85,00

Yaşa göre kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalamasının "Descriptive" Çizelgesi incelendiğinde (4.44) bazı kooperatif ortaklarının kooperatifte yönetim şekli yargıları ortalamasının diğer gruplardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buna göre 45-54 (105) yaş grubundaki ortakların yargılarını diğer gruplardan yüksek puanladıkları söylenebilir.

Çizelge 4.44. Yaş ve tanımlayıcı veriler

Descriptives								
Kooperatifte yönetim şekli yargılarının ortalaması								
	N	Ort.	Std. Sapma	Std. Error	95% Ortalamanın güven aralığı		Min.	Max.
					Min.	Üst		
18-24	26	19,3462	7,42397	1,45596	16,3475	22,3448	8,00	35,00
25-34	65	21,1077	7,19836	,89285	19,3240	22,8914	11,00	35,00
35-44	48	23,9583	5,70165	,82296	22,3027	25,6139	14,00	35,00
45-54	105	26,2286	6,09265	,59458	25,0495	27,4076	11,00	35,00
55-64	164	23,6707	6,19926	,48408	22,7149	24,6266	7,00	35,00
Total	408	23,6789	6,64120	,32879	23,0326	24,3253	7,00	35,00

Yaşa göre ortakların yönetimle ilişkileri yargılarının ortalamasının "Descriptive" Çizelgesi incelendiğinde (Çizelge 4.45) bazı ortakların yönetimle ilişkileri yargılarına ilişkin ortalamasının diğer gruplardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buna göre 45-54 yaş grubundaki 105 ortağın yargılarını diğer gruplardan yüksek puanladıkları söylenebilir.

Çizelge 4.45. Yaş ve tanımlayıcı veriler

Descriptives								
Ortakların yönetimle ilişkileri yargılarının ortalaması								
	N	Ort.	Std. Sapma	Std. Error	95% Ortalamanın güven aralığı		Min.	Max.
					Min.	Üst		
18-24	26	25,2308	8,44894	1,65697	21,8182	28,6434	14,00	43,00
25-34	65	28,8308	9,07533	1,12566	26,5820	31,0795	16,00	45,00
35-44	48	30,8125	7,83515	1,13091	28,5374	33,0876	18,00	45,00
45-54	105	32,3143	9,75401	,95189	30,4266	34,2019	9,00	45,00
55-64	164	31,7500	8,21369	,64138	30,4835	33,0165	9,00	45,00
Total	408	30,9044	8,90508	,44087	30,0378	31,7711	9,00	45,00

Yaşa göre ortakların genel memnuniyet yargılarının ortalamasının "Descriptive" Çizelgesi incelendiğinde (Çizelge 4.46) kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargıları ortalamasının diğer gruplardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buna göre 55-64 yaş grubundaki 164 ortağın yargılarını diğer gruplardan yüksek puanladıkları söylenebilir.

Çizelge 4.46. Yaş ve tanımlayıcı veriler

Descriptives								
Ortakların genel memnuniyet yargılarının ortalaması								
	N	Ort.	Std. sapma	Std. Error	95% Ortalamanın güven aralığı		Min.	Max.
					Min.	Üst		
18-24	26	21,5385	6,76006	1,32576	18,8080	24,2689	12,00	35,00
25-34	65	23,5538	6,82832	,84695	21,8619	25,2458	12,00	35,00
35-44	48	27,5625	5,23453	,75554	26,0426	29,0824	17,00	35,00
45-54	105	27,2095	6,18885	,60397	26,0118	28,4072	12,00	35,00
55-64	164	28,5183	5,92952	,46302	27,6040	29,4326	15,00	35,00
Total	408	26,8333	6,47480	,32055	26,2032	27,4635	12,00	35,00

Çizelge 4.47 incelendiğinde, "Sig." değeri $0.000 < 0.05$ olduğu için tek yönlü varyans analizi için olan H_0 hipotezi reddedilir. Yani " %95 güvenle, grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır." denilebilir.

Çizelge 4.47. Eğitim ve yargıların analizi (Anova)

ANOVA						
		Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	Sig.
Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı ortalaması	Grup içi	7820,571	6	1303,428	9,546	,000
	Gruplar arası	54616,638	400	136,542		
	Toplam	62437,209	406			
Kooperatif yönetim şekli yargısı ortalamaları	Grup içi	2512,784	6	418,797	10,871	,000
	Gruplar arası	15409,771	400	38,524		
	Toplam	17922,555	406			
Ortakların yönetimle ilişkileri yargısı ortalamaları	Grup içi	4207,455	6	701,242	9,995	,000
	Gruplar arası	28063,415	400	70,159		
	Toplam	32270,870	406			
Ortakların memnuniyet yargısı ortlamaları	Grup içi	3558,148	6	593,025	17,600	,000
	Gruplar arası	13477,759	400	33,694		
	Toplam	17035,907	406			

Çizelge 4.48'e göre karşılaştırılan gruplar arasında ortalama farkları yanında bulunan yıldız işareti (*) işareti, grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir.

Kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlar yargısı dikkate alındığında okur-yazar ortaklar ile ortaokul, önlisans, lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı fark vardır.

Kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlar yargısı dikkate alındığında İlkokul mezunları ile lisans mezunları arasında anlamlı bir fark vardır.

Kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlar yargısı dikkate alındığında ortaokul mezunları ile okuryazar ve lisans mezunları arasında anlamlı bir fark vardır

Kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlar yargısı dikkate alındığında lise mezunları ile lisans mezunları arasında anlamlı bir fark vardır.

Kooperatifte yaşanabilecek temel sorunlar yargısı dikkate alındığında önlisans mezunları ile okuryazar ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Buna göre kooperatifte yaşanacak sorunlara ilişkin okuryazar en çok yargı farkı ortaklar ile önlisans ve lisans mezunu ortaklar arasında gözlemlenmektedir.

Çizelge 4.48. Eğitim ve kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargılarının ortalaması
(Post Hoc)

Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargılarının ortalaması (Bağımlı değişken)						
Çoklu Karşılaştırma/Multiple Comparisons						
Tukey HSD						
(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ortalama fark(I-J)	Std. Error	Sig.	95% Güven aralığı	
					Alt	Üst
Okuryazar	İlkokul	8,72619	3,49159	,162	-1,6209	19,0732
	Ortaokul	11,52500*	3,61735	,026	,8053	22,2447
	Lise	8,85294	3,65875	,193	-1,9895	19,6953
	Önlisans	16,68750*	4,46232	,004	3,4638	29,9112
	Lisans	19,60000*	3,69515	,000	8,6497	30,5503
	Lisansüstü	2,58333	7,54270	1,000	-19,7688	24,9355

Çizelge 4.48. Eğitim ve kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargılarının ortalaması
(Post Hoc) (Devamı)

İlkokul	Okuryazar	-8,72619	3,49159	,162	-19,0732	1,6209
	Ortaokul	2,79881	1,58730	,574	-1,9050	7,5026
	Lise	,12675	1,67950	1,000	-4,8503	5,1038
	Önlisans	7,96131	3,05722	,127	-1,0985	17,0211
	Lisans	10,87381*	1,75740	,000	5,6659	16,0817
	Lisansüstü	-6,14286	6,80637	,972	-26,3130	14,0272
Ortaokul	Okuryazar	-11,52500*	3,61735	,026	-22,2447	-,8053
	İlkokul	-2,79881	1,58730	,574	-7,5026	1,9050
	Lise	-2,67206	1,92736	,809	-8,3836	3,0395
	Önlisans	5,16250	3,20010	,674	-4,3207	14,6457
	Lisans	8,07500*	1,99561	,001	2,1612	13,9888
	Lisansüstü	-8,94167	6,87173	,851	-29,3055	11,4221
Lise	Okuryazar	-8,85294	3,65875	,193	-19,6953	1,9895
	İlkokul	-,12675	1,67950	1,000	-5,1038	4,8503
	Ortaokul	2,67206	1,92736	,809	-3,0395	8,3836
	Önlisans	7,83456	3,24682	,196	-1,7871	17,4562
	Lisans	10,74706*	2,06970	,000	4,6137	16,8804
	Lisansüstü	-6,26961	6,89361	,971	-26,6982	14,1590
önlisans	Okuryazar	-16,68750*	4,46232	,004	-29,9112	-3,4638
	İlkokul	-7,96131	3,05722	,127	-17,0211	1,0985
	Ortaokul	-5,16250	3,20010	,674	-14,6457	4,3207
	Lise	-7,83456	3,24682	,196	-17,4562	1,7871
	Lisans	2,91250	3,28779	,975	-6,8306	12,6556
	Lisansüstü	-14,10417	7,35172	,469	-35,8904	7,6820
Lisans	Okuryazar	-19,60000*	3,69515	,000	-30,5503	-8,6497
	İlkokul	-10,87381*	1,75740	,000	-16,0817	-5,6659
	Ortaokul	-8,07500*	1,99561	,001	-13,9888	-2,1612
	Lise	-10,74706*	2,06970	,000	-16,8804	-4,6137
	Önlisans	-2,91250	3,28779	,975	-12,6556	6,8306
	Lisansüstü	-17,01667	6,91300	,176	-37,5028	3,4694
Lisansüstü	Okuryazar	-2,58333	7,54270	1,000	-24,9355	19,7688
	İlkokul	6,14286	6,80637	,972	-14,0272	26,3130
	Ortaokul	8,94167	6,87173	,851	-11,4221	29,3055
	Lise	6,26961	6,89361	,971	-14,1590	26,6982
	Önlisans	14,10417	7,35172	,469	-7,6820	35,8904
	Lisans	17,01667	6,91300	,176	-3,4694	37,5028

Çizelge 4.49'e göre karşılaştırılan gruplar arasında ortalama farkları yanında bulunan yıldız işareti (*) işareti, grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında okur-yazar ortaklar ile önlisans ve lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında ilkokul mezunu ortaklar ile önlisans, lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında ortaokul mezunu ortaklar ile önlisans, lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında lise mezunu ortaklar ile önlisans, lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında önlisans mezunu ortaklar ile okur-yazar, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Kooperatifin yönetim şekli yargısı dikkate alındığında lisans mezunu ortaklar ile okur-yazar, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Çizelge 4.49. Eğitim ve kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması (Post Hoc)

Kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması (Bağımlı değişken)						
Çoklu Karşılaştırma/Multiple Comparisons						
Tukey HSD						
(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ortalama Farkı (I-J)	Std. hata	Sig.	95% Güven aralığı	
					Alt	Üst
Okuryazar	İlkokul	3,89286	1,85464	,355	-1,6032	9,3889
	Ortaokul	3,87917	1,92144	,404	-1,8149	9,5732
	Lise	4,63725	1,94343	,207	-1,1219	10,3964
	Önlisans	10,35417*	2,37026	,000	3,3301	17,3782
	Lisans	9,80000*	1,96276	,000	3,9835	15,6165
	Lisansüstü	,66667	4,00648	1,000	-11,2062	12,5395
İlkokul	Okuryazar	-3,89286	1,85464	,355	-9,3889	1,6032
	Ortaokul	-,01369	,84313	1,000	-2,5122	2,4849
	Lise	,74440	,89210	,981	-1,8993	3,3881
	Önlisans	6,46131*	1,62391	,002	1,6490	11,2736
	Lisans	5,90714*	,93348	,000	3,1409	8,6734
	Lisansüstü	-3,22619	3,61535	,974	-13,9400	7,4876
Ortaokul	Okuryazar	-3,87917	1,92144	,404	-9,5732	1,8149
	İlkokul	,01369	,84313	1,000	-2,4849	2,5122
	Lise	,75809	1,02376	,990	-2,2757	3,7919
	Önlisans	6,47500*	1,69980	,003	1,4378	11,5122
	Lisans	5,92083*	1,06001	,000	2,7796	9,0621
	Lisansüstü	-3,21250	3,65007	,975	-14,0292	7,6042
Lise	Okuryazar	-4,63725	1,94343	,207	-10,3964	1,1219
	İlkokul	-,74440	,89210	,981	-3,3881	1,8993
	Ortaokul	-,75809	1,02376	,990	-3,7919	2,2757
	Önlisans	5,71691*	1,72462	,017	,6061	10,8277
	Lisans	5,16275*	1,09937	,000	1,9049	8,4206
	Lisansüstü	-3,97059	3,66170	,932	-14,8217	6,8805

Çizelge 4.49. Eğitim ve kooperatif yönetim şekli yargılarının ortalaması (Post Hoc) (Devamı)

Önlisans	Okuryazar	-10,35417*	2,37026	,000	-17,3782	-3,3301
	İlkokul	-6,46131*	1,62391	,002	-11,2736	-1,6490
	Ortaokul	-6,47500*	1,69980	,003	-11,5122	-1,4378
	Lise	-5,71691*	1,72462	,017	-10,8277	-,6061
	Lisans	-,55417	1,74638	1,000	-5,7294	4,6211
	Lisansüstü	-9,68750	3,90503	,169	-21,2597	1,8847
Lisans	Okuryazar	-9,80000*	1,96276	,000	-15,6165	-3,9835
	İlkokul	-5,90714*	,93348	,000	-8,6734	-3,1409
	Ortaokul	-5,92083*	1,06001	,000	-9,0621	-2,7796
	Lise	-5,16275*	1,09937	,000	-8,4206	-1,9049
	Önlisans	,55417	1,74638	1,000	-4,6211	5,7294
	Lisansüstü	-9,13333	3,67200	,167	-20,0150	1,7483
Lisansüstü	Okuryazar	-,66667	4,00648	1,000	-12,5395	11,2062
	İlkokul	3,22619	3,61535	,974	-7,4876	13,9400
	Ortaokul	3,21250	3,65007	,975	-7,6042	14,0292
	Lise	3,97059	3,66170	,932	-6,8805	14,8217
	Önlisans	9,68750	3,90503	,169	-1,8847	21,2597
	Lisans	9,13333	3,67200	,167	-1,7483	20,0150

Çizelge 4.50'ye göre karşılaştırılan gruplar arasında ortalama farkları yanında bulunan yıldız işareti (*) işareti, grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargısı dikkate alındığında okur-yazar ortaklar ile önlisans, lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargısı dikkate alındığında ilkokul mezunu ortaklar ile önlisans, lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargısı dikkate alındığında ortaokul mezunu ortaklar ile önlisans ve lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargısı dikkate alındığında lise mezunu ortaklar ile “önlisans ve lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargısı dikkate alındığında önlisans mezunu ortaklar ile okuryazar, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların yönetimle ilişkileri yargısı dikkate alındığında lisans durumu ile okur-yazar, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Çizelge 4.50. Eğitim ve ortakların yönetimle ilişkileri ortalaması (Post Hoc)

Ortakların yönetimle ilişkileri ortalaması (Bağımlı değişken)						
Çoklu Karşılaştırma/Multiple Comparisons						
Tukey HSD						
(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ortalama farkı (I-J)	Std. hata	Sig.	95% Güven aralığı	
					Alt	Üst
Okur Yazar	İlkokul	4,71429	2,50283	,492	-2,7026	12,1312
	Ortaokul	3,35000	2,59298	,855	-4,3341	11,0341
	Lise	4,64706	2,62265	,568	-3,1249	12,4191
	Önlisans	14,75000*	3,19866	,000	5,2710	24,2290
	Lisans	11,10000*	2,64875	,001	3,2507	18,9493
	Lisansüstü	,50000	5,40673	1,000	-15,5224	16,5224
İlkokul	Okuryazar	-4,71429	2,50283	,492	-12,1312	2,7026
	Ortaokul	-1,36429	1,13780	,894	-4,7361	2,0075
	Lise	-,06723	1,20389	1,000	-3,6349	3,5004
	Önlisans	10,03571*	2,19147	,000	3,5415	16,5299
	Lisans	6,38571*	1,25973	,000	2,6526	10,1188
	Lisansüstü	-4,21429	4,87891	,978	-18,6725	10,2440
Ortaokul	Okuryazar	-3,35000	2,59298	,855	-11,0341	4,3341
	İlkokul	1,36429	1,13780	,894	-2,0075	4,7361
	Lise	1,29706	1,38157	,966	-2,7971	5,3912
	Önlisans	11,40000*	2,29388	,000	4,6023	18,1977
	Lisans	7,75000*	1,43049	,000	3,5109	11,9891
	Lisansüstü	-2,85000	4,92577	,997	-17,4471	11,7471
Lise	Okuryazar	-4,64706	2,62265	,568	-12,4191	3,1249
	İlkokul	,06723	1,20389	1,000	-3,5004	3,6349
	Ortaokul	-1,29706	1,38157	,966	-5,3912	2,7971
	Önlisans	10,10294*	2,32737	,000	3,2060	16,9999
	Lisans	6,45294*	1,48359	,000	2,0564	10,8494
	Lisansüstü	-4,14706	4,94145	,981	-18,7906	10,4965
Önlisans	Okuryazar	-14,75000*	3,19866	,000	-24,2290	-5,2710
	İlkokul	-10,03571*	2,19147	,000	-16,5299	-3,5415
	Ortaokul	-11,40000*	2,29388	,000	-18,1977	-4,6023
	Lise	-10,10294*	2,32737	,000	-16,9999	-3,2060
	Lisans	-3,65000	2,35674	,715	-10,6340	3,3340
	Lisansüstü	-14,25000	5,26983	,100	-29,8667	1,3667
Lisans	Okuryazar	-11,10000*	2,64875	,001	-18,9493	-3,2507
	İlkokul	-6,38571*	1,25973	,000	-10,1188	-2,6526
	Ortaokul	-7,75000*	1,43049	,000	-11,9891	-3,5109
	Lise	-6,45294*	1,48359	,000	-10,8494	-2,0564
	Önlisans	3,65000	2,35674	,715	-3,3340	10,6340
	Lisansüstü	-10,60000	4,95535	,332	-25,2848	4,0848
Lisansüstü	Okuryazar	-,50000	5,40673	1,000	-16,5224	15,5224
	İlkokul	4,21429	4,87891	,978	-10,2440	18,6725
	Ortaokul	2,85000	4,92577	,997	-11,7471	17,4471
	Lise	4,14706	4,94145	,981	-10,4965	18,7906
	Önlisans	14,25000	5,26983	,100	-1,3667	29,8667
	Lisans	10,60000	4,95535	,332	-4,0848	25,2848

Çizelge 4.51'e göre karşılaştırılan gruplar arasında ortalama farkları yanında bulunan yıldız işareti (*) işareti, grup ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmektedir.

Ortakların genel memnuniyeti yargısı dikkate alındığında okuryazar ortaklar ile önlisans ve lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların genel memnuniyeti yargısı dikkate alındığında ilkokul mezunu ortaklar ile önlisans, lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların genel memnuniyeti yargısı dikkate alındığında ortaokul mezunu ortaklar ile önlisans ve lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların genel memnuniyeti yargısı dikkate alındığında lise mezunu ortaklar ile önlisans, lisans mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların genel memnuniyeti yargısı dikkate alındığında önlisans mezunu ortaklar ile okuryazar, ilkokul, ortaokul, lise mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Ortakların genel memnuniyeti yargısı dikkate alındığında lisans mezunu ortaklar ile okuryazar, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu ortaklar arasında anlamlı bir fark vardır.

Çizelge 4.51. Eğitim ve ortakların genel memnuniyet yargı ortalaması (Post Hoc)

Ortakların genel memnuniyet yargı ortalaması (Bağımlı değişken)						
Çoklu Karşılaştırma/Multiple Comparisons						
Tukey HSD						
(I) Eğitim	(J) eğitim	Ortalama farkı (I-J)	Std. hata	Sig.	95% Confidence Interval Alt	Üst
Okuryazar	İlkokul	1,66667	1,73448	,962	-3,4733	6,8067
	Ortaokul	1,55833	1,79695	,977	-3,7668	6,8835
	Lise	3,21569	1,81752	,570	-2,1704	8,6018
	Önlisans	8,33333*	2,21670	,004	1,7643	14,9023
	Lisans	9,50000*	1,83560	,000	4,0603	14,9397
	Lisansüstü	,41667	3,74691	1,000	-10,6870	11,5203
İlkokul	Okuryazar	-1,66667	1,73448	,962	-6,8067	3,4733
	Ortaokul	-,10833	,78851	1,000	-2,4450	2,2283
	Lise	1,54902	,83431	,511	-,9234	4,0214
	Önlisans	6,66667*	1,51870	,000	2,1661	11,1672
	Lisans	7,83333*	,87300	,000	5,2463	10,4204
	Lisansüstü	-1,25000	3,38113	1,000	-11,2697	8,7697

Çizelge 4.51. Eğitim ve ortakların genel memnuniyet yargı ortalaması (Post Hoc) (Devamı)

Ortaokul	Okuryazar	-1,55833	1,79695	,977	-6,8835	3,7668
	İlkokul	,10833	,78851	1,000	-2,2283	2,4450
	Lise	1,65735	,95744	,596	-1,1799	4,4946
	Önlisans	6,77500*	1,58968	,001	2,0641	11,4859
	Lisans	7,94167*	,99134	,000	5,0039	10,8794
	Lisansüstü	-1,14167	3,41360	1,000	-11,2576	8,9742
Lise	Okuryazar	-3,21569	1,81752	,570	-8,6018	2,1704
	İlkokul	-1,54902	,83431	,511	-4,0214	,9234
	Ortaokul	-1,65735	,95744	,596	-4,4946	1,1799
	Önlisans	5,11765*	1,61289	,027	,3380	9,8973
	Lisans	6,28431*	1,02814	,000	3,2375	9,3311
	Lisansüstü	-2,79902	3,42447	,983	-12,9471	7,3491
Önlisans	Okuryazar	-8,33333*	2,21670	,004	-14,9023	-1,7643
	İlkokul	-6,66667*	1,51870	,000	-11,1672	-2,1661
	Ortaokul	-6,77500*	1,58968	,001	-11,4859	-2,0641
	Lise	-5,11765*	1,61289	,027	-9,8973	-,3380
	Lisans	1,16667	1,63324	,992	-3,6733	6,0066
	Lisansüstü	-7,91667	3,65204	,316	-18,7392	2,9058
Lisans	Okuryazar	-9,50000*	1,83560	,000	-14,9397	-4,0603
	İlkokul	-7,83333*	,87300	,000	-10,4204	-5,2463
	Ortaokul	-7,94167*	,99134	,000	-10,8794	-5,0039
	Lise	-6,28431*	1,02814	,000	-9,3311	-3,2375
	Önlisans	-1,16667	1,63324	,992	-6,0066	3,6733
	Lisansüstü	-9,08333	3,43410	,116	-19,2600	1,0933
Lisansüstü	Okuryazar	-,41667	3,74691	1,000	-11,5203	10,6870
	İlkokul	1,25000	3,38113	1,000	-8,7697	11,2697
	Ortaokul	1,14167	3,41360	1,000	-8,9742	11,2576
	Lise	2,79902	3,42447	,983	-7,3491	12,9471
	Önlisans	7,91667	3,65204	,316	-2,9058	18,7392
	Lisans	9,08333	3,43410	,116	-1,0933	19,2600

Eğitim durumları için kooperatifte yaşanacak temel sorunlar ilgili "Descriptive" Çizelgesi (Çizelge 4.52) incelendiğinde kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargıları ortalamasının diğer gruplardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buna göre okuryazar 12 ortağın ve lisan üstü grubundaki 3 ortağın yargılarının diğer gruplardan daha farklı olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.52. Eğitim tanımlayıcı veriler

Descriptives								
Kooperatifte yaşanacak temel sorunlar ortalaması								
Eğitim durumu	N	Ort.	Standart sapma	Std. Error	95% Ortalamanın güven aralığı		Min.	Max.
					Alt sınır	Üst sınır		
Okuryazar	12	67,2500	2,45412	,70844	65,6907	68,8093	65,00	73,00
İlkokul	168	58,5238	12,42460	,95858	56,6313	60,4163	34,00	85,00
Ortaokul	81	55,7160	11,12568	1,23619	53,2560	58,1761	20,00	84,00
Lise	68	58,3971	11,58762	1,40520	55,5923	61,2019	37,00	79,00
Önlisans	16	50,5625	8,19731	2,04933	46,1945	54,9305	38,00	66,00
Üniversite	60	47,6500	12,25412	1,58200	44,4844	50,8156	24,00	75,00
Lisansüstü	3	64,6667	1,52753	,88192	60,8721	68,4612	63,00	66,00
Total	408	56,3358	12,38599	,61320	55,1304	57,5412	20,00	85,00

Eğitim durumları için kooperatif yönetim şekli ile ilgili "Descriptive" Çizelgesi (Çizelge 4.53) incelendiğinde kooperatif ortaklarından bazı grupların ortalamasının diğer gruplardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buna göre okuryazar 12 ortağın ve lisan üstü grubundaki 3 ortağın yargılarının diğer gruplardan daha farklı olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.53. Eğitim tanımlayıcı veriler

Descriptives								
Kooperatifte yönetim şekli ortalaması								
Eğitim durumu	N	Ort.	Standart sapma	Std. Error	95% Ortalamanın güven aralığı		Min.	Max.
					Alt sınır	Üst sınır		
Okuryazar	12	28,6667	1,87487	,54123	27,4754	29,8579	26,00	32,00
İlkokul	168	24,7738	5,99970	,46289	23,8599	25,6877	13,00	35,00
Ortaokul	81	24,8395	6,34913	,70546	23,4356	26,2434	7,00	35,00
Lise	68	24,0294	7,31176	,88668	22,2596	25,7992	13,00	35,00
Önlisans	16	18,3125	4,74298	1,18574	15,7851	20,8399	11,00	23,00
Üniversite	60	18,8667	6,15194	,79421	17,2775	20,4559	8,00	35,00
Lisansüstü	3	28,0000	,00000	,00000	28,0000	28,0000	28,00	28,00
Total	408	23,6789	6,64120	,32879	23,0326	24,3253	7,00	35,00

Eğitim durumları için kooperatif yönetim ile ilişkiler yargılar ortalamasıyla ilgili "Descriptive" Çizelgesi (Çizelge 4.54) incelendiğinde kooperatif ortaklarının bazılarının yargıları ortalamasının diğer gruplardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buna göre okuryazar 12 ortağın ve lisan üstü grubundaki 3 ortağın yargılarının diğer gruplardan daha farklı olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.54. Eğitim tanımlayıcı veriler

Descriptives								
Kooperatifte yönetim ile ilişkiler ortalaması								
Eğitim durumu	N	Ort.	Standart sapma	Std. Error	95% Ortalamanın güven aralığı		Min.	Max.
					Minimum			
					Alt sınır	Üst sınır		
Okuryazar	12	36,5000	1,93061	,55732	35,2733	37,7267	35,00	40,00
İlkokul	168	31,7857	8,36456	,64534	30,5116	33,0598	13,00	45,00
Ortaokul	81	33,1481	8,49575	,94397	31,2696	35,0267	9,00	45,00
Lise	68	31,8529	9,78769	1,18693	29,4838	34,2221	9,00	43,00
Önlisans	16	21,7500	3,58701	,89675	19,8386	23,6614	16,00	29,00
Üniversite	60	25,4000	8,18473	1,05664	23,2857	27,5143	14,00	45,00
Lisansüstü	3	36,0000	,00000	,00000	36,0000	36,0000	36,00	36,00
Total	408	30,9044	8,90508	,44087	30,0378	31,7711	9,00	45,00

Eğitim durumları için ortakların genel memnuniyet yargıları ortalaması ile ilgili "Descriptive" Çizelgesi (Çizelge 4.55) incelendiğinde kooperatif ortaklarının bazılarının yargı ortalamasının diğer gruplardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buna göre okuryazar 12 ortağın ve lisan üstü grubundaki 3 ortağın yargılarının diğer gruplardan daha farklı olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.55. Eğitim tanımlayıcı veriler

Descriptives								
Ortakların genel memnuniyet ortalaması								
Eğitim durumu	N	Ort.	Standart sapma	Std. Error	95% Ortalamanın güven aralığı		Min.	Max.
					Minimum			
					Alt sınır	Üst sınır		
Okuryazar	12	30,0833	1,78164	,51432	28,9513	31,2153	26,00	32,00
İlkokul	168	28,4167	5,56983	,42972	27,5683	29,2651	15,00	35,00
Ortaokul	81	28,5679	6,43222	,71469	27,1456	29,9902	13,00	35,00
Lise	68	26,8676	6,14478	,74516	25,3803	28,3550	17,00	35,00
Önlisans	16	21,7500	3,71484	,92871	19,7705	23,7295	17,00	27,00
Üniversite	60	20,5833	6,13766	,79237	18,9978	22,1689	12,00	35,00
Lisansüstü	3	29,6667	1,52753	,88192	25,8721	33,4612	28,00	31,00
Total	408	26,8333	6,47480	,32055	26,2032	27,4635	12,00	35,00

4.11. Pearson Analizi Sonuçları

Değişkenlerin ortalaması (K-S Z=0.38; p = 0,170; p>0.01) 0.01 anlamlılık düzeyinde normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenlerin birbiriyle ve değişkenlerin yargılarla korelasyonu test edilmiştir.

4.11.1. Bivariate yöntemi

Verilerin normallığı sağlandığından Ortakların “Eğitimi”, “gıda harcaması” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r=0.002$, ve $n=408$, $p=0,962$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: $p=0.962 > p=0.01$ olduğu görülmektedir.

Yorum: “ $p=0.962 > p=0.01$ ” olduğundan (0.05 önem seviyesinde) eğitim ile gıda harcaması arasında ilişki yoktur. Denilir.

“Eğitim”, “yaş” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r= - 0.668$, ve $n=408$, $p=0,000$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: $p=0,000 < p=0.01$ olduğu görülmektedir.

Yorum: $p=0,000 < p=0.01$ olduğundan (0.01 önem seviyesinde) eğitim ve yaş arasında negatif yönlü yüksek bir ilişkiden söz edilir. Yaş arttıkça eğitim seviyesi düşmektedir.

“Gıda harcaması”, “yaş” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r=0,098$, ve $n=408$, $p=0,049$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: $p=0,049 < p=0.05$ olduğu görülmektedir.

Yorum: $p=0,049 < p=0.05$ olduğundan (0.05 önem seviyesinde) gıda harcaması ve yaş arasında pozitif yönlü 0,098 seviyesinde çok zayıf bir ilişki söz konusudur (4.56).

Çizelge 4.56. Eğitim seviyesi gıda harcaması yaş arasında ilişki.

Kolerasyon / Correlations		Eğitim	Gıda Harcaması	Yaş
Eğitim	Pearson Correlation	1	-,002	-,668**
	Sig. (2-tailed)		,962	,000
	N	408	408	408
Gıda Harcaması	Pearson Correlation	-,002	1	,098*
	Sig. (2-tailed)	,962		,049
	N	408	408	408
Yaş	Pearson Correlation	-,668**	,098*	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,049	
	N	408	408	408

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.
* . Korelasyon 0.05 düzeyinde önemlidir.

“Eğitim seviyesi”, “Genel kurula dzenli katılım”, “Risturn tanımını bilme” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında (0.01 ve 0.05 önem seviyelerinde) ;

“Eğitim seviyesi” ve“genel kurula dzenli katılım” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r=0,120$, ve $n=408$, $p=0,016$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: : $p=0,016 < p=0.05$ olduğu gdrvlmektir.

Yorum: $p=0,016 < p=0.05$ olduğundan (0.05 önem seviyesinde) eğitim seviyesi ve genel kurula dzenli katılım arasında pozitif ydnlü 0,120 seviyesinde zayıf bir ilişki söz konusudur.

“Eğitim seviyesi” ve“risturn tanımını bilme” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r=0,171$, ve $n=408$, $p=0,001$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: : $p=0,001 < p=0.01$ olduğu gdrvlmektir.

Yorum: $p=0,001 < p=0.01$ olduğundan (0.01 önem seviyesinde) eğitim seviyesi ve risturn tanımını bilme arasında pozitif ydnlü 0,120 seviyesinde zayıf bir ilişki söz konusudur.

“Genel kurula dzenli katılım” ve“risturn tanımını bilme” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r=0,263$, ve $n=408$, $p=0,000$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: $p=0,000 < p=0.01$ olduğu gdrvlmektir.

Yorum: $p=0,000 < p=0.01$ olduğundan (0.01 önem seviyesinde) Genel kurula dzenli katılım ve risturn tanımını bilme arasında pozitif ydnlü 0,263 seviyesinde zayıf bir ilişki söz konusudur (Çizelge 4.57). Genel kurullarda mali durum müzakere edilirken eğer mevcut ise dönem net karının bahsi geçmektedir. Dönem net karının dağıtılıp dağıtılmaması (ristun’a göre) gündem maddelerinde bulunabileceğinden genel kurula dzenli katılan ortakların bu duruma aşına olması olasıdır.

Çizelge 4.57. Eğitim seviyesi genel kurula düzenli katılım risturn tanımını bilme arasındaki ilişki.

Kolerasyon / Correlations		Eğitim seviyesi	Genel kurula düzenli katılım	Risturn tanımını bilme
Eğitim seviyesi	Pearson Correlation	1	,120*	,171**
	Sig. (2-tailed)		,016	,001
	N	407	399	399
Genel kurula düzenli katılım	Pearson Correlation	,120*	1	,263**
	Sig. (2-tailed)	,016		,000
	N	399	399	391
Risturn tanımını bilme	Pearson Correlation	,171**	,263**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	
	N	399	391	399

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde önemlidir..
 **. Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir..

“Kooperatife ortak olduktan sonra gelir artışı”, “Kooperatifte ortaklıktan başka görev alınması”, arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r=0,516$, ve $n=408$, $p=0,000$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: $p=0,000 < p=0,01$ olduğu görülmektedir.

Yorum: $p=0,000 < p=0,01$ olduğundan (0.01 önem seviyesinde) Kooperatife ortak olduktan sonra gelir artışı ve kooperatifte ortaklıktan başka görev alması arasında pozitif yönlü 0,516 seviyesinde orta şiddette bir ilişki söz konusudur (Çizelge 4.58).

Çizelge 4.58. Kooperatife ortak olduktan sonra gelir artışı ve kooperatifte ortaklıktan başka görev alınması arasında ilişki

Kolerasyon / Correlations		Kooperatife üye olduktan sonra gelir artışı	Kooperatifte ortaklıktan başka görev alınması
Kooperatife üye olduktan sonra gelir artışı	Pearson Correlation	1	,516**
	Sig. (2-tailed)		,000
Kooperatifte ortaklıktan başka görev alınması	Pearson Correlation	,516**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.

“Medeni durum” ve “Genel kurula düzenli katılım”, arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r=0,140$, ve $n=408$, $p=0,005$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: $p=0,005 < p=0.01$ olduğu görülmektedir.

Yorum: $p=0,005 < p=0.01$ olduğundan (0.01 önem seviyesinde) Medeni durum ve genel kurula düzenli katılım arasında pozitif yönlü 0,140 seviyesinde çok zayıf bir ilişki söz konusudur (Çizelge 4.59).

Çizelge 4.59. Medeni durum ve genel kurula düzenli katılım arasında ilişki.

Kolerasyon / Correlations		Genel kurula düzenli katılım	Medeni durum
Genel kurula düzenli katılım	Pearson Correlation	1	,140**
	Sig. (2-tailed)		,005
Medeni durum	Pearson Correlation	,140**	1
	Sig. (2-tailed)	,005	
	N	408	408

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.

“Eğitime katılım ” ve “Risturn tanımını bilme”, arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında;

Test Kalıbı [$r=0,281$, ve $n=408$, $p=0,000$] olarak yazılacak olunursa

Karşılaştırma: $p=0,000 < p=0.01$ olduğu görülmektedir.

Yorum: $p=0,000 < p=0.01$ olduğundan (0.01 önem seviyesinde) eğitime katılım ve risturn tanımını bilme arasında pozitif yönlü 0,281 seviyesinde zayıf bir ilişki den bahsetmek mümkündür (Çizelge 4.60). Bu durumda eğitime katılımda büyük oranda “kooperatifçilik” eğitimi olduğu göz önüne alınırsa; katılımın risturn tanımını bilme durumuna etkisi vardır, denilebilir.

Çizelge 4.60. Eğitime katılım ve risturn tanımını bilme arasındaki ilişki.

Kolerasyon / Correlations		Eğitime katılım	Risturn tanımını bilme
Eğitime katılım	Pearson Correlation	1	,281**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	408	408
Risturn tanımını bilme	Pearson Correlation	,281**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	408	408

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.

Cinsiyet yaş eğitim durumu ve medeni durum değişkenleri ile ana sözleşme okuma, risturn tanımını bilme, eğitime katılım, kooperatifte başka görev alma, kooperatife ortak olduktan sonra gelirinde artış olup olmadığı, genel kurula düzenli katılım konuları arasında ilişki olup olmadığı kolerasyonla analiz edilmiştir (Çizelge 4.61).

Cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durumu ile değişkenler arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında (0.01 önem seviyesinde);

Cinsiyet, eğitim durumu ile ana sözleşme okuma durumuna bakıldığında negatif zayıf bir ilişki vardır.

Yaş ve ana sözleşme okuma durumuna bakıldığında pozitif zayıf yönlü 0,305 seviyesinde bir ilişki vardır.

Cinsiyet ile kooperatifte başka görev alma durumuna bakıldığında negatif orta seviyeli bir ilişki vardır.

Yaş ve genel kurula düzenli katılım durumuna bakıldığında negatif zayıf yönlü -,219 seviyesinde bir ilişki vardır.

Çizelge 4.61. Değişkenler arası ilişki

Kolerasyon / Correlations		Cinsiyet	Yaş	Eğitim durumu	Medeni durum
Ana sözleşme okuma	Pearson Correlation	-,214**	,305**	-,301**	-,049
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,323
Risturn tanımını bilme	Pearson Correlation	-,072	,115*	-,144**	-,048
	Sig. (2-tailed)	,149	,020	,003	,338
Eğitime katılım	Pearson Correlation	-,180**	-,015	,020	,166**
	Sig. (2-tailed)	,000	,762	,688	,001
Kooperatifte başka görev alma	Pearson Correlation	-,403**	-,022	-,046	-,060
	Sig. (2-tailed)	,000	,663	,357	,225
Kooperatife ortak olduktan sonra gelir artışı	Pearson Correlation	-,213**	,189**	-,162**	-,093
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,001	,061
Genel kurula düzenli katılım	Pearson Correlation	-,089	-,219**	,144**	,109*
	Sig. (2-tailed)	,074	,000	,004	,028

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.

N=408

Cinsiyet, eğitim, yaş, çiftçilik deneyimi ve temel sorun ifadeleri arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında (Çizelge 4.62) (0.01 önem seviyesinde);

Yaş ve “Kooperatifçilik konusunda eğitim düzeyi yeterlidir.” yargısı arasında negatif yönlü ve -0,261 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır.

Yaş ve “Kooperatifimizin pazarlama sorunları yoktur.” yargısı arasında negatif yönlü ve -0,268 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır.

Yaş ve “Kooperatif denetim kurulu üyeleri denetim konusunda yeterince eğitilmiştir ve profesyonel tavır sergiler.” yargısı arasında negatif yönlü ve -0,142 seviyesinde çok zayıf bir ilişki vardır.

Yaş ve “Kooperatif yönetimi ile muhtar uyumludur.” yargısı arasında negatif yönlü ve -0,142 seviyesinde çok zayıf bir ilişkiden bahsetmek mümkündür.

Cinsiyet ve “Kooperatifçilik konusunda eğitim düzeyi yeterlidir.” yargısı arasında pozitif yönlü ve 0,160 seviyesinde çok zayıf bir ilişki vardır.

Cinsiyet ve “Kooperatif denetim kurulu üyeleri denetim konusunda yeterince eğitilmiştir ve profesyonel tavır sergiler.” yargısı arasında pozitif yönlü ve 0,285 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır.

Eğitim ve “Kooperatif yönetimi ile muhtar uyumludur.” yargısı arasında pozitif yönlü ve 0,142 seviyesinde çok zayıf bir ilişkiden bahsetmek mümkündür.

Çiftçilik deneyimi ile “Kooperatifçilik konusunda eğitim düzeyi yeterlidir.” yargısı arasında pozitif yönlü ve 0,301 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır.

Çiftçilik deneyimi ile “Kooperatifimizin pazarlama sorunları yoktur.” yargısı arasında pozitif yönlü ve 0,270 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır.

Çiftçilik deneyimi ile “Kooperatif denetim kurulu üyeleri denetim konusunda yeterince eğitilmiştir ve profesyonel tavır sergiler.” yargısı arasında pozitif yönlü ve 0,300 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır.

Çiftçilik deneyimi ile “Kooperatif yöneticilerinin yönetim konusunda eğitilmiş ve profesyonel olmaları kooperatifimiz için avantajlı bir durumdur” yargısı arasında pozitif yönlü ve 0,187 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır.

Çizelge 4.62. Cinsiyet/eğitim/yaş/çiftçilik deneyimi ve temel sorun yargıları arasındaki ilişki

Kolerasyon / Correlations		Cinsiyet	Eğitim	Yaş	Çiftçilik deneyimi
Kooperatifçilik konusunda eğitim düzeyi yeterlidir.	Pearson Correlation	,160**	,132**	-,261**	,301**
	Sig. (2-tailed)	,001	,008	,000	,000
Kooperatifimizin pazarlama sorunları yoktur.	Pearson Correlation	,088	,140**	-,268**	,270**
	Sig. (2-tailed)	,077	,005	,000	,000
Kooperatif denetim kurulu üyeleri denetim konusunda yeterince eğitilmiştir ve profesyonel tavır sergiler.	Pearson Correlation	,256**	,152**	-,240**	,300**
	Sig. (2-tailed)	,000	,002	,000	,000
Kooperatif yöneticilerinin yönetim konusunda eğitilmiş ve profesyonel olmaları kooperatifimiz için avantajlı bir durumdur	Pearson Correlation	,285**	,085	-,142**	,187**
	Sig. (2-tailed)	,000	,088	,004	,000
Kooperatif yönetimi ile muhtar uyumludur.	Pearson Correlation	,058	,194**	-,145**	,025
	Sig. (2-tailed)	,242	,000	,003	,617

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.
N=408

“Cinsiyet”, “Eğitim”, “Yaş”, “Çiftçilik deneyimi” ve “Ortakların yönetim şekli-karar verme-katılım hakkında ifadeleri” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında (Çizelge 4.63) (0.01 önem seviyesinde);

“Kooperatifimizde her düzeyde ortakların faaliyetlerle ilgili görüş ve önerileri dikkate alınır.” Yargısı ile cinsiyet arasında 0,157 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır. Bu yargının puanlanmasında cinsiyet durumu zayıfta olsa fark yaratmıştır.

“Kooperatifimizde her düzeyde ortakların faaliyetlerle ilgili görüş ve önerileri dikkate alınır.” Yargısı ile eğitim arasında pozitif yönlü 0,105 seviyesinde zayıf bir ilişki vardır.

Yaş değişkeni ile faktörlerin tamamıyla -0,254 ile -0,311 arasında değişen seviyelerde negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Yaş değişkeninin ortakların kooperatif yönetimiyle ilgili yargıların puanlamasında etkili olduğu söylenebilir.

Çiftçilik deneyimi değişkeniyle faktörlerin tamamı ile 0,202 ile 0,304 arasında değişen seviyelerde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Çiftçilik tecrübesinin

ortakların kooperatif yönetimiyle ilgili yargıların puanlamasında etkili olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.63. Cinsiyet/eğitim/yaş/çiftçilik deneyimi ve ortakların yönetim şekli hakkında ifadeler arasında ilişki.

Kolerasyon / Correlations		Cinsiyet	Eğitim	Yaş	Çiftçilik deneyimi
Kooperatifimizde her düzeyde ortakların faaliyetlerle ilgili görüş ve önerileri dikkate alınır.	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,157** ,001	,105* ,034	-,254** ,000	,301** ,000
Yöneticilerimiz ekip çalışmasını bir yönetim tarzı olarak benimsemektedirler	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,177** ,000	,165** ,001	-,308** ,000	,304** ,000
Kooperatif yöneticilerimiz tarafından ortaklar kooperatifin amaç, hedef ve çalışmaları hakkında bilgi verilmektedir	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,187** ,000	,176** ,000	-,283** ,000	,295** ,000
Kooperatif ya da yöneticiler bireysel hedeflere ulaşabilmek için, ortakları doğru yönlendirmektedir..	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,185** ,000	,169** ,001	-,290** ,000	,202** ,000
Yönetim kuruluna görev verilirken bilgi ve yetenekleri dikkate alınır.	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	,121* ,014	,166** ,001	-,311** ,000	,268** ,000

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde önemlidir.
 **. Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.
 N=408

“Cinsiyet ”, “Eğitim”, “Yaş ” , “Çiftçilik deneyimi” ve “Ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki ifadeleri” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında (Çizelge 4.64) (0.01 ve 0.05 önem seviyelerinde);

Cinsiyet değişkeni ile ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki yargı maddelerinin tamamı arasında faktörlerin tamamı ile 0,127 ile 0,173 arasında değişen seviyelerde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Cinsiyetin ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki yargıların puanlamasında etkili olduğu görülmektedir.

Eğitim seviyesi değişkeni ile ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki yargı maddelerinin tamamı arasında faktörlerin tamamı ile 0,106 ile 0,204 arasında değişen

seviyelerde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesinin ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki yargıların puanlamasında etkili olduğu görülmektedir.

Yaş değişkeni ile ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki yargı maddelerinin tamamı arasında faktörlerin tamamı ile -0,175 ile -0,304 arasında değişen seviyelerde negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Yaş değişkeninin ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki yargıların puanlamasında etkili olduğu görülmektedir

Çiftçilik deneyimi değişkeni ile ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki yargı maddelerinin tamamı arasında faktörlerin tamamı ile 0,117 ile 0,212 arasında değişen seviyelerde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Çiftçilik deneyimi değişkeninin ortakların yönetimle ilişkiler hakkındaki yargıların puanlamasında etkili olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.64. Cinsiyet /eğitim/yaş/çiftçilik deneyimi ve ortakların yönetim ile ilişkiler hakkındaki ifadeleri arasındaki ilişki.

Kolerasyon / Correlations					
		Cinsiyet	Eğitim seviyesi	Yaş	Çiftçilik deneyimi
Yöneticiler kooperatifle ilgili sorunlarımıza hızlı ve kalıcı çözümler getirirler.	Pearson Correlation	,140**	,106*	-,196**	,180**
	Sig. (2-tailed)	,005	,032	,000	,000
Kooperatifimiz yöneticileri ortaklar ile şeffaf ve güvene dayalı ilişkiler kurar.	Pearson Correlation	,146**	,160**	-,222**	,197**
	Sig. (2-tailed)	,003	,001	,000	,000
Kooperatifimiz yöneticileri, kooperatifi başarıyla temsil eder.	Pearson Correlation	,173**	,160**	-,175**	,123*
	Sig. (2-tailed)	,000	,001	,000	,013
Kooperatif yöneticilerine güvenimiz tamdır.	Pearson Correlation	,149**	,204**	-,304**	,212**
	Sig. (2-tailed)	,003	,000	,000	,000
Kooperatif yönetimi ve ortaklar arasında iletişimsizlik yaşanmaz.	Pearson Correlation	,149**	,201**	-,224**	,117*
	Sig. (2-tailed)	,003	,000	,000	,019

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde önemlidir.
 **. Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.
 N=408

“Cinsiyet ”, “Eğitim”, “Yaş ” , “Çiftçilik deneyimi” ve “Genel memnuniyete ilişkin ifadeler” arasında ilişki olup olmadığına bakıldığında (Çizelge 4.65) (0.01 ve 0.05 önem seviyelerinde);

Cinsiyet değişkeni ile ortakların genel memnuniyetine ilişkin yargı maddelerinden “bu kooperatife ortak olmaktan çok memnunum” , “kooperatifimize ortak olmayı çevremdekilere tavsiye ederim” ile “kooperatifimiz bir aile, kendimi de bu ailenin bir ferdi olarak görüyorum” arasında herhangi bir ilişki yoktur. “Cinsiyet değişkeni ile “Kooperatifimizin faaliyetleri herkes tarafından beğenilmektedir”, “Kooperatifimiz çağın gerektirdiği değişim ve gelişimi takip eder” ile “Bu kooperatifin ortağı olmak gurur vericidir” maddeleri arasında 0,147 ile 0,169 arasında değişen seviyelerde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Eğitim seviyesi değişkeni ile ortakların genel memnuniyetine ilişkin yargı maddelerinin tamamı arasında 0,245 ile 0,361 arasında değişen seviyelerde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesinin ortakların kooperatifle ilgili genel memnuniyet yargılarının puanlamasında etkili olduğu görülmektedir.

Yaş değişkeni ile ortakların genel memnuniyetine ilişkin yargı maddelerinin tamamı arasında -0,329 ile -0,421 arasında değişen seviyelerde zayıf ve orta şiddette negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Yaş ortakların kooperatifle ilgili genel memnuniyet yargılarının puanlamasında etkili olduğu görülmektedir.

Çiftçilik deneyimi değişkeni ile ortakların genel memnuniyetine ilişkin yargı maddelerinin tamamı arasında 0,158 ile 0,313 arasında değişen seviyelerde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Çiftçilik tecrübesinin ortakların kooperatifle ilgili genel memnuniyet yargılarının puanlamasında etkili olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.65. Cinsiyet /eğitim/yaş /çiftçilik deneyimi ve genel memnuniyete ilişkin ifadeler arasındaki ilişki

Korelasyon / Correlations		Cinsiyet	Eğitim seviyesi	Yaş	Çiftçilik deneyimi
Bu kooperatife ortak olmaktan çok memnunum.	Pearson Correlation	,074	,271**	-,379**	,266**
	Sig. (2-tailed)	,135	,000	,000	,000
Kooperatifimize ortak olmayı çevremdekilere tavsiye ederim.	Pearson Correlation	,092	,265**	-,348**	,252**
	Sig. (2-tailed)	,062	,000	,000	,000
Kooperatifimiz bir aile, kendimi de bu ailenin bir ferdi olarak görüyorum.	Pearson Correlation	,092	,361**	-,421**	,313**
	Sig. (2-tailed)	,062	,000	,000	,000
Kooperatifimizin faaliyetleri herkes tarafından beğenilmektedir.	Pearson Correlation	,147**	,259**	-,329**	,180**
	Sig. (2-tailed)	,003	,000	,000	,000
Kooperatifimiz çağın gerektirdiği değişim ve gelişimi takip eder.	Pearson Correlation	,154**	,245**	-,353**	,158**
	Sig. (2-tailed)	,002	,000	,000	,001
Bu kooperatifin ortağı olmak gurur vericidir.	Pearson Correlation	,169**	,310**	-,343**	,221**
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,000	,000

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde önemlidir.
**. Korelasyon 0.01 düzeyinde önemlidir.
N=408

4.12. Bursa İlinde Tarımsal Örgütlerin Swot Analizi

İngilizce literatürde SWOT olarak geçen yöntem durum tespiti için de günümüzde sıkça kullanılmaktadır. İngilizce strengths (güçlü yönler), weaknesses (zayıf yönler), opportunities (fırsatlar) ve threats (tehditler) kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır. Güçlü ve zayıf yönler içsel faktörleri, fırsatlar ve tehditleri dışsal faktörleri oluşturur. Her ne kadar ölçülebilir sonuçları içermese de SWOT analizi, çevrenin fırsat ve tehditlerini açığa çıkaran, aydınlatan ve kuruluşların güçlü ve zayıf yönlerini inceleyen bir stratejik planlama aracıdır. Dahası SWOT, tespit edilen güçlü-zayıf yönlerle fırsat ve tehditlerin ümit veren kombinasyonlarını temel alan stratejiler için bir taslak içermektedir (Rauch, 2007).

Mevcut durumun analizi, işletmenin, kooperatifin veya kurumun çevresini ve kendisini daha gerçekçi bir yaklaşımla değerlendirip ve tespit edilen sonuçlara göre geleceğe yönelik sağlıklı bir şekilde hazırlanmasına yardım edecektir (Toksoy ve ark. 2009).

4.12.1.Güçlü Yönler

Bursa'da tarımsal amaçlı örgütlenmelerin pazarlama yönünden; konumları itibarıyla her türlü pazara yakın olması, kara, hava, deniz taşımacılığında faydalanma olanağı, yardımlaşmanın köklü bir geleneğine sahip olması, üreticilerle birlikte yanı sıra pazarlama araçlarının kooperatifleşmiş olması da avantajlı durumlardır. Türkiye'nin Güney Marmara bölgesinde bulunan Bursa ili ve civarı uygulanan polikültür tarım sistemi ile önde gelen tarımsal üretim merkezlerindedir (Turhan ve ark. 2013). Kooperatif çeşitliğinin Bursa'da Türkiye'ye göre düşük olduğu gözlenmesine karşın; tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yürüten tarımsal kalkınma kooperatifleri sayısının toplam içindeki payı Türkiye payına göre oldukça yüksektir (Anonim, 2018a). İşbirliği bakımından ortakların birlikte hareket etmesi, bir grup olması bakımından sosyal grup algısı ile aidiyet hissini pekiştirilmesi tarımsal örgütlenmelerden tarımsal kalkınma kooperatiflerinin güçlü yönleri arasında sayılabilir. Ortaklar için koruyucu bir sistem içinde hem kooperatifin hem ortakların beraber gelişmesine katkı sunması, demokratik bir platform olması, diğer kooperatiflerle işbirliği yapabilme kabiliyetinde olması, kolektif bilincin oluşturulması ve maliyetlerin azaltılması nedeniyle toplumsal gelişime katkı sunması yine güçlü yönleri arasında sayılabilir.

4.12.2. Zayıf Yönler

Bununla birlikte Bursa ilinde tarımsal amaçlı örgütlenmenin ve kooperatifleşmenin yetersiz/eksik tanınması, bu konuda Türkiye genelinde olduğu gibi Bursa'da da toplumsal bilincin az gelişmiş olması tarımsal kalkınma kooperatifleri için zayıf yönler arasında saymak mümkündür. Batık kooperatifler nedeniyle kooperatifçilik aleyhinde oluşan olumsuz algı, ortakların hak ve sorumluklarını bilmemesinden kaynaklı kooperatif ortaklarının kooperatifleriyle iş yapmak istememesi, kişisel beklentilerin kurumsal beklentilerin önünde olması, medya organlarında program veya kamu spotlarında örgütlenmelere yeteri kadar yer verilmemesi gibi konular, zayıf yönleri oluşturmaktadır (Anonim, 2018a). Ayrıca eğitim yetersizliği yani yöneticilerin ve ortakların eğitim düzeylerinin arzu edilen seviyede olmaması, kooperatif yönetimi ve denetim kurulundaki üyelerin eğitim seviyelerinin de beklenti doğrultusunda ve konularına vakıf olmayışları da önemli bir sorundur. Tarımsal amaçlı örgütlenmelerin finansal sorunları; sermaye yetersizliği, sermaye durumlarının güçlü olmayışı, düşük sermayelerle faaliyet göstermeye çalışmaları sebebiyle piyasada itibar görmeyişleri, rekabet kavramının yeterince önemsenmeyişinden kaynaklı zararlar yaşanması, finans kaynaklarına hem erişimde hem de kontrolünde sorunlar yaşanması, devlet desteklerinin istenilen seviyede olmayışı da kooperatifleri olumsuz yönde etkilemektedir. Profesyonel yönetimin olmayışından kaynaklı kurumsal yönetim anlayışının olmaması, zayıf yönler arasında sayılabilir.

4.12.3.Fırsatlar

Bursa'nın tarıma uygun alanları ve üretim yapılan sahaların genişliği, coğrafi açıdan stratejik konumu gereği ülkenin kalkınmasına destek olması, yeni kooperatifler kurulması, kooperatifler ve kooperatifçilik konusunda eskiye dayanan tecrübeye ve geleneğe sahip olması tarımsal kalkınma kooperatifleri için fırsat olarak kabul edilebilir. Avrupa Birliği hibelerinden ve kooperatifçiliği desteklemeye dönük diğer hibelerden faydalanılması, kamu kurumlarının/kuruluşlarının kooperatifçilik konusunda hem donanımlı oluşu ve hem de olumlu bir yaklaşım içerisinde olmaları da fırsat olarak nitelenebilir (Anonim, 2018a). Kamu kurumlarının/kuruluşlarının kooperatifleri yönlendirici ve bilgilendirici bir rol alması, Türkiye'nin kendi

alanında marka olmuş tarımsal amaçlı kooperatiflere ev sahipliği yapması, fırsatlar arasında sayılabilir.

4.12.4.Tehditler

Bununla birlikte tarımsal amaçlı örgütlenmeleri tehdit eden faktörlerde vardır. Devlet desteklerinin kooperatifler için yetersiz kalması ve eğitimin ortaklar açısından istenilen seviyelerde olmaması sebebiyle ortaklık kültürün yeterince yerleşemeyişi tehditler arasında saymak mümkündür. Kooperatifçilikle ilgili eğitim eksikliği, bürokratik sorunlar, mevzuattaki yetersizlikler, örgütlenmelerde eğitim eksikliğinden dolayı proje üretilmemesi, yöneticilerinin siyaseti yönetim kararlarına karıştırmaması, tarımsal örgütlenme konusunun üç ayrı bakanlığın çalışma alanlarına girmesi, tarımsal amaçlı örgütlenmelerinin üniversitelerle işbirliğinin yetersiz oluşu, başarının karşısında sıralanabilecek tehditlerdir (Anonim, 2018a). Tarımsal amaçlı örgütlenmelerin kalite yönetim sistemlerinin oluşturulması ve bunların etkinleştirilmesi, kamu destek ve teşviklerinde bürokrasinin azaltılması, üretilen tüm ürünleri kapsayacak şekilde devlet desteklerinin belirlenmesi, pazarlama/ markalaşma ve rekabetçiliğinin artırılması, profesyonel yönetim oluşturulması başarı ve sürdürülebilirlik açısından elzemdir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada; genelden özele doğru bir yol izlenerek Bursa ilindeki tarımsal örgütlenme yapısının belirlenmesi, tarımsal kalkınma kooperatiflerinde kooperatif-ortak ilişkilerinin değerlendirilmesi ve bu ilişkiyi etkileyen faktörlerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmanın saha çalışmasında bilgiler anket yolu ile toplanmış ve ortakların sosyo-ekonomik durumları ve ortak oldukları tarımsal kooperatiflerle olan ilişkileri incelenmiştir.

Bursa ilinde kurulu 1 163 Sayılı Kanuna göre faaliyetlerini yürüten toplamda 313 adet faal durumda tarımsal amaçlı kooperatif ve 3 adet tarımsal amaçlı kooperatif birliği vardır. Bursa'da 5 996 Sayılı Kanunu'na göre faaliyetlerini sürdüren 4 adet yetiştirici birliği mevcuttur. 5 200 Sayılı Kanununa göre faaliyetlerini sürdüren 23 adet üretici birliği vardır. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin toplam 33 334 ortağı, sulama kooperatiflerinin 6 434 ve su ürünleri kooperatiflerinin 1 047 ortağı vardır. Bursa ilinde toplamda 40 815 kişi kooperatif ortağıdır. Kooperatif birliklerine bağlı 226 kooperatif mevcuttur. Üretici birliklerinin 7 850 üyesi, yetiştirici birliklerinin 6 874 üyesi vardır.

Bursa ilinde tarımsal örgütlenmelere kayıtlı toplam 55 549 üretici bulunmaktadır.

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının cinsiyet durumuna göre oransal olarak erkekler % 84,2, kadınlar %15,8'dir. Ortakların medeni durumu Oransal olarak evliler % 82,1 bekârlar %17,9'dur. Tarımsal kalkınma ortaklarının yaş ortalaması 49,5'tir. Ortaklar çoğunlukla (62,8)ilçe mahallesinde yaşamaktadırlar. Kooperatif ortaklarından ilkokul mezunları %41,2, ortaokul mezunları %19,9, lise mezunları %16,7, ön lisans mezunları %3,9, lisans mezunları %14,7, Lisansüstü mezunları %0,7'dir. Doktora mezunu yoktur. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ortaklarının en sık tekrarlanan frekansla %26,8'inin çiftçilik deneyimi 26 ve üzerindedir. Ortakların aylık gıda harcaması % 39,8'inin 500 TL ve altındadır. Ortakların %34,4'ü, 4 kişilik ailelerden oluşmaktadır. Ortakların ortaklık sürelerine bakılacak olunursa en sık tekrarlanan frekansla 162'si, 11-15 yıl ortaklık söz konusudur. Oransal olarak %39,7 olup ortalama 12,5 yıldır. Ortakların ana sözleşme okuma oranı %69,3'tür. Oransal olarak ortaklığı devam ettirmeyi düşünenler % 94,6 ortaklığı sonlandırmayı düşünenler %5,4'tür. Ortaklardan başka kooperatiflere üye ortak olanlar%33,3, olmayanlar

%66,7'dir. En çok Marmarabirlik'e ortaklık söz konudur. Marmarabirlik'e ortak olanlar oransal olarak %44'tür. Oransal olarak %20'dir. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının ortaklık dışı görev almaya ilişkin; görevi bulunanlar % 28,4'tür.

Oransal olarak genel kurula düzenli katılanlar %69,1'dir. Ortaklarının kooperatife ortak olduktan sonra gelir artışına ilişkin; . Oransal olarak geliri artanlar %27,7'dir. Ortakların kooperatif kanalıyla yaptığı faaliyetler %32 ile kredi temini olmuştur. Kooperatif ortaklarının düzenlenen eğitimlere katılımına ilişkin oransal olarak katılanlar %74,3'tür. Ortaklar ağırlıklı olarak birinci sırada "kooperatifçilik eğitimlerine katıldıklarını belirtmişlerdir. Ortaklar düzenlenen eğitimlerle ilgili %78'i faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Ortakların kooperatifçilik ilkelerinden rısturn tanımını bilme durumları; bilenler %46'dır.

Kooperatif ortaklarına beklentileri sorulmuştur. Bu sorulara daha çok kadın ortaklar tarafından yanıtlanmıştır. 16 maddenin 11'i kadın ortaklar tarafından dile getirilmiştir. Kadın ortakların teknik gezi talepleri, yerel yönetimler kamu kuruluşlarından daha fazla destek talepleri, yerel ve kamu kuruluşlarıyla işbirliği beklentiler arasındadır. Devletten reklam ve tanıtım desteği, kooperatiflerine ulaşım sağlanması, eğitimlerin çeşitlendirilmesi de beklentiler arasında sıralanmıştır. Ortaklara önerileri sorulmuş yine kadın ortaklar tarafından çoğunlukla yanıtlanmıştır. Öneriler kısmında kooperatif ilkeleriyle örtüşen ifadeler söz konusudur. Dayanışma ve işbirliği vurgusunun öne çıktığı gözlenmiş, eğitim ve mali konularda yetkin yönetim talepleri dile getirilmiştir. Yine kooperatiflerin tanıtımlarının yapılmasının pazarlama olanaklarını artıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Pazar olanaklarının artırılması yine öneriler arasındadır. Kadın kooperatifleri desteklenmesi pozitif ayrımcılık anlayışının kooperatifler içinde geçerli olması önerisi mevcuttur. Kooperatifler arası ve kooperatiflerin diğer sektörlerle işbirliği, kooperatif marka ve patent konularında kaynak yaratılması gerektiği önerisi dile getirilmiştir. Kooperatiflerde gençlere olanak sağlanması ve genel kurullara katılım sağlanması öneri şeklinde sunulmuştur. Ayrıca tarım kredi kooperatiflerinde olduğu gibi kooperatiflerin devlet eliyle yürütülmesi, kooperatiflere alanında uzman bir ziraat mühendisinin atanmasının iyi olacağı aksi durumda ortaklarla başarının sağlanamayacağı, akrabalık ilişkilerinin de süreci olumsuz etkilediği dile getirilmiştir.

Kooperatif bilincinin oluşturulması ve bu konuda bilincin artırılması amacıyla Bursa ilinde her yıl “kooperatif şöleni” yapılması önerilmiştir.

Kooperatif ortakları kooperatifte yaşanacak temel sorunlara ilişkin yargılarında yönetim kurulu üyelerinin başarılı olmalarında uzun süre görev yapmalarının etkin olduğu görüşü hâkimdir. Yine kooperatifte ürün paketlenme ve işleme tesisi olmasının pazarlamada etkin olduğuna, kooperatifte çalışan personelin halkla ilişkilerinin iyi olmasının fayda sağlayacağına, kooperatif yöneticilerinin eğitim düzeylerinin yüksek olmasının ve yönetim konusunda profesyonel olmalarının avantajlı olduğuna, kooperatif faaliyetlerinde devlet denetiminin ve kooperatif başkan maaşının günün koşullarında yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Kırsal alanda muhtar ve kooperatif başkanları zaman zaman birbirlerini rakip olarak algılayabilmektedir. Kooperatif ortakları kooperatif yönetimi ve muhtar uyumu için “kararsızım” demişlerdir. Ortakların muhtar ve kooperatif yönetimi ilişkisini katılıyorum şeklinde yanıtlamaması bariz olmasa da bir çatışmadan sözedilebilir. Bu durum kırsal yerleşimde gözlenebilen bir olgudur.

Thomas’a göre (1990) çatışma, süreç açısından değerlendirildiğinde “tarafardan birinin diğeri tarafından engellendiği ya da engelleneceğini düşündüğü sırada ortaya çıkan bir süreç”tir. Bu durumsa zaman zaman kooperatiflerin varlığını ve başarısını tehdit edebilir.

Ortakların yönetsel süreçlere (yönetim şekli, karar verme, katılım) ilişkin; ortaklar kooperatifte her düzeyde ortakların faaliyetlerle ilgili görüş ve önerilerinin dikkate alındığına ve yöneticilerin ekip çalışmasını bir yönetim tarzı olarak benimsedikleri fikrine “katılıyorum” demişlerdir. Diğer yargılara “kararsızım şeklinde yanıtlamışlardır. Kooperatif ortaklarına yönetimle ilişkiler hakkındaki soruların çoğunu “katılıyorum” seviyesinde yanıtlamışlardır. Bu konular; yöneticilerin ortaklarla deneyimlerini paylaştığı, sorunlarına hızlı ve kalıcı bir şekilde çözüm getirdiği, yöneticilerin ortaklar arasında ayırım yapmayıp adil davrandığı, yöneticilerin kooperatifi başarıyla temsil ettiği ve yöneticilerine güvenlerinin tam olduğudur.

Kooperatif ortakları kooperatiften genel memnuniyet yargılarının tamamını “katılıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Bu duruma göre ortaklar; kooperatife ortak olmaktan memnun olduklarını, çevrelerindekiilere kooperatife ortak olmayı tavsiye edebileceklerini, kooperatifi bir aile ve kendilerini de onun bir ferdi olarak gördüklerini, kooperatiflerinin herkes tarafından beğenildiğini düşündüklerini, kooperatiflerinin kendilerini memnun ettiğini, kooperatiflerinin kendini güncellediğini, değişimlere /gelişmelere uyum sağladığını, kooperatifin ortağı olmanın gurur verici olduğunu belirtmişlerdir. Ortakların kooperatife aidiyet hissi iyi seviyededir denilebilir.

T testi sonuçlarına göre; erkek ortaklar ile kadın ortaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre “kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar”, “kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim şekli”, “kooperatif ortaklarının yönetimle ilişkileri” ve “kooperatif ortaklarının genel memnuniyet” hakkındaki yargılar kadın ve erkek ortaklar arasında anlamlı şekilde farklıdır

Medeni durum bakımından Buna göre “kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar”, “kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim şekli”, “kooperatif ortaklarının yönetimle ilişkileri” ve “kooperatif ortaklarının genel memnuniyet” hakkındaki yargılar evli olanlar ile bekâr olanlar arasında anlamlı şekilde farklıdır.

Anova sonuçlarına göre; erkek ortaklar ile kadın ortaklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre “kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar”, “kooperatif ortaklarının kooperatif yönetim şekli”, “kooperatif ortaklarının yönetimle ilişkileri” ve “kooperatif ortaklarının genel memnuniyet” hakkındaki yargılar yaş durumlarına göre ortaklar arasında anlamlı şekilde farklıdır. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığına bakıldığında 18-24 yaş grubu diğer yaş gruplarından anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Kooperatif ortaklarının kooperatifte yaşanacak temel sorunlar yargısı dikkate alındığında 65-100 yaşında bulunan ortaklar ile 18-24 ve 25-34yaş yaşında bulunan ortaklar arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre temel sorunlara ilgili grupların bakış açıları oldukça farklıdır.

Eğitim durumları dikkate alındığında Buna göre kooperatifte yaşanacak sorunlara ilişkin en çok yargı farkı okuryazar ortaklar ile önlisans ve lisans mezunu ortaklar arasında gözlenmektedir.

Eğitimle yaş arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Yaş arttıkça eğitim seviyesi düşmektedir. Gelir ile yaş arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Yaş arıkça gelir de yükselmektedir.

Eğitim seviyesi ve genel kurula düzenli katılım/risturn tanımını bilme arasında da pozitif bir ilişki varlığı söz konusudur. Evli veya bekar oluşun genel kurula düzenli katılıma etkisine bakıldığında zayıf bir ilişki söz konudur. Kooperatifte ortaklık dışında başka görev alma ile cinsiyet arasında da bir ilişki mevcuttur.

Çalışma birçok açıdan bir ilk oluşturmaktadır. Tarımsal örgütlenmeler ait sayısal veriler, konumları, faaliyetleri ve ortakların yargıları; bu alanda çalışma yürüten kamu kurumları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşları, araştırmacılar, öğrenciler vb. için derli ve düzenli bir veri içermesi açısından da kaynak oluşturacaktır.

Kooperatif ortaklarının tutum ve davranışları kooperatifin başarısını ve devamlılığını doğrudan etkileyeceğinden tespit edilen artı ve eksi yönler göre eylem planı oluşturulması açısından da çalışmanın sunduğu veriler önem arz etmektedir. Mevcut tarımsal örgütlenme politikalarının revize edilmesi ve yeni oluşturulacak politikalarda ortakların öneri ve beklentilerinin dikkate alınması tarımsal örgütlenmenin başarısı açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Acar, İ., Yıldırım, İ. 2000.** Mandıra İşleten Dönerdere Tarımsal Kalkınma Kooperatifine ortak işletmelerin ekonomik analizi, *Tarım Bilimleri Dergisi*, 10(1):61-70.
- Akçaöz, H., Özkan, B., Kızılay, H. 2005.** Tarımsal üretimde çiftçilerin tutum ve davranışları: Çiftçilik amaçları ölçeği (FOS). *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 104-125.
- Akgül, A., Çevik, O. 2005.** İstatistiksel Analiz Teknikleri Spss'te İşletme Yönetim Uygulamaları, Mustafa Kitabevi, Ankara, 456 s.
- Albayrak, H. 2017.** Ab Tarım Politikaları Açısından Türk Tarımında Katılımcı Bir Model Önerisi; TİGEM Örneği 170 s.
- Alçıçek, G., Karlı, B. 2016.** Burdur İlinde tarımsal kooperatiflerde kooperatif-ortak ilişkilerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 0-0.
- Alpar, R. 2003.** Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemlere giriş 1, 2. Baskı, Nobel Yayınevi, Ankara. s.382
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. 2005.** Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya Kitabevi, 4. Baskı, Sakarya.
- Anonim, 2012.** http://koop.gtb.gov.tr/data/5208ef43487c8e1404428a02/strateji_belgesi
HYPERLINK
"http://koop.gtb.gov.tr/data/5208ef43487c8e1404428a02/strateji_belgesi%202007.11.2012.pdf"%202007.11.2012.pdf (Erişim Tarihi 13.12.2018)
- Anonim, 2017a.** <http://koop.gtb.gov.tr/data/592ea2dd1a79f514ac499aae/TKR-2016-2017%200804-BASIM.pdf> (Erişim tarihi : 26.03.2019)
- Anonim,2017b.**https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/bursa.pdf (Erişim Tarihi: 22.04.2019)
- Anonim, 2018a.** www.bebka.org.tr (Erişim tarihi : 05.12.2018)
- Anonim, 2018b.** AB Komisyonu resmi internet sitesi (Erişim tarihi: 28.11.2018)
- Anonim, 2018c.** Fortune Global 500 listesi. <http://fortune.com/global500/> Erişim tarihi: 27.12.2018 **HYPERLINK** "http://fortune.com/global500/").
- Anonim, 2018d.** Türkiye Kooperatifçilik Kurumu Kayıtları, www.koopkur.org.tr. (Erişim tarihi : 02.12.2018)
- Anonim, 2018e.** World Cooperative Monitor 2015 Yılı Raporu, ICA Avrupa Bölgesi resmi internet sitesi.
http://monitor.coop/sites/default/files/WCM_2015%20WEB.pdf. (Erişim tarihi: 22.12.2018)
- Anonim, 2018f.** <https://www.icmif.org/news/world-cooperative-monitor-new-ranking-world%E2%80%99s-300-largest-cooperatives> (Erişim Tarihi 01.03.2019)
- Anonim,2018g.** <http://blog.milliyet.com.tr/dunyadakooperatifler/Blog/?BlogNo=402266> (Erişim Tarihi 15.03.2019)
- Anonim, 2019a.** Türkiye İstatistik Kurumu <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (Erişim

tarihi: 04.04 2019)

Anonim, 2019b. Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Ortakları Rehberi, Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Ankara

Anonim, 2019c. Birinci altı aylık faaliyet raporu 2019, Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, Temmuz 2019, Bursa.

Aydın, M. 1988. Eğitim yönetimi. Hatiboğlu Yayınevi, Çağ Matbaası

Başaran, H., Irmak, E. 2018. Edirne’de tarımsal amaçlı kooperatiflerde ortaklık yapısı ve kooperatif faaliyetlerinin değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 21 (), 116-122.

Bayaner, A. 2014. Kooperatiflerin ekonomideki rolü. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (28), 53-70.

Bayraktar, E. 1997. Tekirdağ İli Malkara İlçesi köylerinde Trakya Birliğinin tarımsal yayım hizmetlerinin değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.

Black, W. E., Knutson, R.D. 1984. Attitudes and Options of Texas Agricultural Cooperative Members, Bulletin Texas Agricultural Experiment Station No: B-1483,24 p, OAE.

Boekel, G., Logtestijn, M. 2004. Applying the comprehensive LED approach: the case of mozambique, cooperative branch international labour office, ILO, Geneva.

Bulut, O. 2017. Aksaray ilinde hay-koop ve tar-koop bölge birliğine bağlı kooperatif ortaklarından süt sığırcılığı işletmelerinde kooperatif ortak ilişkilerinin incelenmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi* Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Kahramanmaraş.

Büyüköztürk, Ş. 2013. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E. , Karadeniz, Ş. , Demirel, F. 2013. Bilimsel araştırma yöntemleri (Geliştirilmiş Onbeşinci Baskı), Ankara: Pegem-A Yayıncılık.

Çıkmın, A. 1992. Tarım kesiminde kooperatif örgütlenme ve tarımsal kooperatifçilik politikası. 2000’li Yıllara Doğru Türkiye Tarımı–Tarım Haftası Sempozyumu, TMMOB–ZMO, 7–10 Ocak 1992, Ankara.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. 2012. Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları. Ankara: Pegem Akademi.

Dedeoğlu, M., Yıldırım, İ. 2006. Emek Tarımsal Kalkınma Kooperatifine Ortak İşletmelerin ekonomik analizi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, *Tarım Bilimleri Dergisi*, 16(1): 39-48.

Demir, E., Saatçioğlu, Ö., İmrol, F. 2016. Uluslararası dergilerde yayımlanan eğitim araştırmalarının normallik varsayımları açısından incelenmesi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ölçme ve Değerlendirme Bölümü, Ankara.

Duguid, F., Durutaş G., Wodzicki, M. 2015. Türkiye’de kadın kooperatifleri’nin mevcut durumu. The World Bank Raporu

Efe, E., Bek Y., Şahin, M. 2000. Spss’te çözümleri ile istatistik yöntemler. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörlüğü, Yayın No:10. Ekonomi

Araştırma Enstitüsü, Sayı: 6, Eylül 2004.

Ergün, T., Polatoğlu, A. 1992. Kamu Yönetimine Giriş. T.O.D.A.İ.Yayınları. Sevinç Matbaası. ANKARA. s.95

Erol, M. 2007. Muhasebe meslek elemanlarının sundukları hizmetlerin mükellefleri tatmin eden özelliklerini belirlemeye yönelik ampirik bir çalışma, *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ. B. F. Dergisi*, s: 244-253

Ertan, A., Kaya, M. 2012. Çünür Sulama Kooperatifinde kooperatif - ortak ilişkilerinin analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 117-129.

Es, M., Mentеше, B. 2018. Yerel yönetimlerde dezavantajlı gruplara yönelik uygulanan sosyal politikalar: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*,7(19),525-551.

Everest, B., Yercan, M. 2016.Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini algılamaları üzerine bir araştırma: Tarım Kredi Kooperatifleri örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. Cilt: 53

Fairbairn, B., J. Bold, M. Fulton, L. Hammond Ketilson and D. Ish. 1991. Cooperatives and community development: economics in social perspective. Saskatoon, Saskatchewan, Canada: Centre for the study of cooperatives, University of Saskatchewan.

Ferreira, M. R., Rodrigues, A. C., Marques, C. P. 2015. Organizational culture in cooperatives: an exploratory approach. in proceedings of the 26th international business information management association conference - Innovation Management and sustainable economic competitive advantage: from regional development to Global Growth, IBIMA

Gertler, M. 2001. Rural Co-operatives and sustainable development. Saskatoon SK: Centre for the study of cooperatives, University of Saskatchewan.

Gümüšoğlu, F. 2012. Kadınların toplumsal alanda güçlenmesine bir örnek: “yağlar köyü tarımsal kalkınma kooperatifi”. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. s: 39-60

Haseki, M.İ. 2007. Kooperatifçilik ve pazarlama anlayışı: tarım satış kooperatiflerinin pazarlama faaliyetlerine yönelik tüketici görüşlerinin belirlenmesi üzerine bir çalışma. *Doktora Tezi*,ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Adana

Hoşcan, N. 2018. Küreselleşme sürecinde yöresel gastronomik ürünlerin üretiminde ve pazarlanmasında kooperatifçilik üzerine bir model önerisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(Ek.1), 390-413.

http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/cooperatives_en

İçöz, Y. 2004. “Dünyada ve Türkiye’de kooperatifçiliğin gelişimi”, Tarımsal İl Müdürlüğü veri tabanı, Haziran 2016.

İnan, H. 2004. “Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli”, İstanbul İstanbul Ticaret Odası, 2004.

Kalaycı, Ş. 2010. SPSS uygulamalı ve çok değişkenli istatistik teknikleri.5. Baskı.Asil Yayın Dağıtım.Ankara.

Kaplıanoğlu, E. 2014. Mesleki stresin temel nedenleri ve muhtemel sonuçları: Manisa İlindeki SMMM’ler üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*.

- Karlı, B., Çelik, Y. 2003.** GAP alanındaki tarım kooperatifleri ve diğer çiftçi örgütlerinin bölge kalkınmasındaki etkinliği, Teae Yayın No:97, Ankara, 109 s.
- Kaya, Ü., Esengün, K. 1996.** Tokat ili Kazova Yöresinde üreticilerin tarım kooperatiflerinden yararlanma durumları ve eğilimleri üzerine bir araştırma. Türkiye 2. Tarım Kongresi, Cilt 2, s. 394-398, Adana.
- Kesin, M., Taşkın, G. 2002.** Kooperatifçilik bilgisi. 1. Basım,
- Kılıç Topuz, B., Bozoğlu, M. 2015.** Samsun İlindeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinde ortak-kooperatif ilişkilerinin analizi. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 30 (3), 246-253.
- Kızılaslan, N. 2010.** Çiftçilerin tarımsal yayım konusundaki tutum ve davranışları (Tokat İli Yeşilyurt İlçesi araştırması). *TÜBAV Bilim Dergisi*, 2 (4), 439-445.
- Kocabaş, Ö.Y. 2010.** Türkiye'de tarımsal kooperatifçilik düşüncesinin gelişimi. Libra. 1-389 s.
- McKillup, S. (2012).** Statistics explained: An introductory guide for life scientists (Second edition). United States: Cambridge University Press, 418 pp.
- Mertler, C. A., Vannatta, R. A. 2005.** Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation (third edition). United States: Pyrczak Publishing, 348 pp.
- Metin, M. 2014.** Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Mülayim, Z.G. 1995.** Kooperatifçilik. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Neuman, W.L. 2006.** Toplumsal araştırma yöntemleri; nitel ve nicel yaklaşımlar (Çev: Sedef Özge), Yayın Odası Yayınları, Ankara.
- Özalp, A. 2017** Batı Akdeniz Bölgesi hayvancılık kooperatiflerinin performans analizleri ve ortak kooperatif ilişkilerin değerlendirilmesi *Doktora Çalışması Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.*
- Özdamar, K. 1999.** Paket programlar ile istatistiksel veri analizi 2(Çok Değişkenli Analizler). Kaan Kitabevi Yayın No:2, Eskişehir, 502 s.
- Özdamar, K. 2002.** paket programlar ile istatistiksel veri analizi-1, SPSS-MINITAB, 4. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir. s 662-663
- Özdemir, G. 2005.** Cooperative–Shareholder Relations in Agricultural Cooperatives in Turkey, *Journal Of Asian Economics* 16: 315–325.
- Özdemir, G., Mülayim, Z.G. 1997.** Tekirdağ İlinde tarımsal kooperatiflerde kooperatif ortak ilişkileri. *Kooperatif Dünyası Dergisi*, Yıl :27, Sayı:314, s. 1-11, T.C. Ziraat Bankası, Ankara.
- Özer, M. 2008.** Günümüz itibariyle sivil toplum kuruluşlarının iktisadi ve sosyal fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (26), 86-97
- Özüdoğru, H. 2004.** Köy-Koop Kırklareli Birliği'nin ekonomik analizi ve yöneticilerin kooperatif işletmelerinin başarısına etkilerinin değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri, Tarım Ekonomisi Bilim Dalı Ankara.
- Patır, S. 2010.** Faktör analizi ile öğretim üyesi değerlendirme çalışması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (4), 69-86.

- Rauch, P. 2007.** SWOT Analyses and SWOT Strateji Formulation for Forest Owner Cooperations in Austria, *Eur J Forest Res*, 126(3):413-420
- Serinikli, N. , İnan, İ. H. 2007.** Edirne Köy Kalkınma Kooperatifleri Birliğinin ekonomik analizi, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 4 (3): 237-248.
- Solak, B., Yürekli, E. 2017.** Mükelleflerin (işletmelerin) muhasebe meslek mensuplarından aldıkları hizmetler ve beklentilerinin incelenmesi: Denizli İli örneği, *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)* Vol: 3, Issue:10; pp:97-105.
- Şahin, A., Cankurt, M., Günden, C., Miran, B., Meral, Y. 2013.** Türkiye'de tarımsal kalkınma kooperatiflerinde; ortak –kooperatif ilişkileri. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, 16 (2), 21-33.
- Şahin, A., Miran, B., Cankurt, M., Günden, C., Kaynakçı, C. 2015.** Türkiye’de tarımsal kalkınma kooperatiflerinde yöneticilerin özellikleri. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, 18 (1), 1-12.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L.S. 2007.** Using multivariate statistics. Boston: Pearson/Allyn & Bacon.
- Tan, S., Karaönder, İ. 2013.** Türkiye’de tarımsal örgütlenme politikalarının ve mevzuatının irdelenmesi: tarımsal amaçlı kooperatifler örneği. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 87-94.
- Tavşancıl, E. 2005.** Tutumların ölçülmesi ve SPSS İle veri analizi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 224 s.
- Tokgöz, Z. 2014.** Kalkınmanın gücü kooperatifçilik, Pelin Ofset, Ankara,
- Toksoy, D., Yenigün, M., Şen, G. 2009.** Orman köylerindeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin swot analizi ile değerlendirilmesi (Maçka İlçesi Örneği). *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 9 (1), 12-18.
- Türkiye İstatistik Kurumu, 2019.**
<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr> (Erişim tarihi: 31.03.2019)
- Turan, İ., Şimşek, Ü., Aslan, H. 2014.** Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*; 2015.
- Turan, N. 2005.** Üretken bir istihdam yaratılmasında kooperatif işletmelerin potansiyel katkıları. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 99-111. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/bilgisosyal/issue/29119/311511>
- Turhan, Ş., Vural, H., Erdal, B .2013.** Bursa tarımının sosyo-ekonomik yapısının analizi. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 27-38.
- Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2014.**
- Ünal, V., Yercan, M., 2006.** Türkiye’de su ürünleri kooperatifleri ve balıkçılar için önemi, *E.Ü. Su Ürünleri Dergisi*, 23 (1-2):221-227.
- Ünal, V., Güçlüsoy, H., Franquesa, R. 2009.** A comparative study of success and failure of fishery cooperatives in the aegean,Turkey. *J. Appl. Ichthyol.* (2009), 1–7.
- Yavuz, O., Gürbüz, İ.B., Orkun, E. 2011.** Ağaköy köy monografisi. Uludağ Üniversitesi Kent tarihi ve Araştırmaları Merkezi, Yayın No:2002/86 s. 34-36, Bursa

Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S. 2004. Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yercan, M. 2007. Türkiye ve Avrupa Birliğinde tarımın örgütlenme deseni ve tarımsal kooperatifler. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 13 (1 ve 2), 19-29.

Yercan, M. 1996. İzmir Yöresinde seçilmiş bazı tarımsal amaçlı kooperatiflerde kaynak kullanımı ve kooperatif işletmelerde etkinliğin ölçülmesi üzerine bir araştırma. E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı *Doktora Tezi*, Bornova-İzmir.

Yıldırım, İ., Acar, İ. 1999. Süt ve mamullerinin değerlendirilmesi ve pazarlanmasında tarımsal kalkınma kooperatiflerinin rolü:Van Dönerdere Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği, Uluslararası Hayvancılık'99 Kongresi, 21-24 Eylül, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, İzmir, s.533-540.

Youde, J.G. 1977. Cooperative membership polices and market power”agriculturel cooperatives and the public interest projeedigs of a north central regional research Comitte 117 Sponsored Workshop. St. Louis. Mo.

Zen-Noh, 2016. ZEN-NOH Report 2015, <https://www.zennoh.or.jp/english/>, (Erişim Tarihi:31.03.2019)

EKLER

EK 1 Anket Formu (Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Ortak Farkındalık Analizi Anket Çalışması)

1. Cinsiyetiniz nedir?

Erkek Kadın

2. Medeni durumunuz nedir?

Evli Bekar

3. Kaç yaşındasınız?

18–24 25–34 35–44 45–54 55 – 64 65 -100
üzeri

4. Nerede yaşıyorsunuz?

İlçe Mahallesi (Köy) İlçe merkezi İl merkezi

5. Eğitim durumunuz nedir?

Okur-yazar değil Okur-yazar İlkokul Ortaokul

Lise Önlisans Üniversite Lisansüstü Doktora

6. Kaç yıldır çiftçilik yapıyorsunuz?

1-5 Yıl 6-10 Yıl 11-15 Yıl

16-20 Yıl 21-25 Yıl 26 ve üzeri

7. Aylık gıda harcamanız ne kadardır?

500 ve altı 501- 1000 1001- 1500 1501-2000 2001-2500

2501-3000 3001 ve üstü

8.Evinizde kaç kişi yaşamaktadır?

Yalnız 2 3 4 5 5'ten fazla

9.Kaç yıldan beri kooperatife ortakısınız?

1-5Yıl 6-10 Yıl 11-15 Yıl

16-20 Yıl 21-25 Yıl 26 ve üzeri

10.Kooperatife ortak olurken ana sözleşmeyi okudunuz mu?

Evet Hayır

11.Kooperatif ortaklığınızı devam ettirmeyi düşünüyor musunuz?

Evet Hayır

12.Tarımsal kalkınma kooperatifi dışında başka bir kooperatife ortak mısınız?

Evet Hayır

13. 12.soruya cevabınız evet ise hangi kooperatifler olduğunu belirtir misiniz.

.....

14. Tarımsal örgütte ortaklık dışında göreviniz var mı?

Evet Hayır

15.Genel Kurul toplantılarına düzenli katılıyor musunuz?

Evet Hayır

16.Kooperatife ortak olduktan sonra, ortak olmadan önceki yıllarla karşılaştığınızda, gelir düzeyinizde artış oldu mu?

Evet Hayır Kısmen

17.Kooperatif aracılığıyla ne gibi faaliyetleriniz oluyor? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

Kredi temininde kolaylık sağlıyor

Üretim girdisi temininde yardımcı oluyor

Üretim aşamasında yardımcı oluyor

Ürün işleminde yardımcı oluyor

Ürün pazarlamasında yardımcı oluyor

Üyelerine yönelik eğitim çalışmaları düzenliyor

Kooperatif üyelerine yönelik devlet yardımlarından faydalanmamızı sağlıyor.

Diğer (belirtiniz).....

18.Kooperatifiniz sizin için eğitim faaliyetleri düzenliyor mu?

Evet Hayır

Evet ise ne tür eğitimler düzenliyor? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Genel Kooperatifçilik
- Hayvan yetiştirme
- Bitkisel Üretim
- Yeni üretim teknikleri
- Pazarlama
- Ürün işleme
- Sulama
- Kişisel gelişim
- Diğer.....(belirtiniz)

19.Kooperatifinizin düzenlediği eğitim faaliyetlerine katılıyor musunuz?

- Evet Hayır

20.Kooperatif tarafından düzenlenen eğitimler hakkında fikriniz nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Faydalı oluyor
- Gereksiz konularda eğitim yapılıyor
- Eğitimin zamanı iyi ayarlanmıyor
- Faydalı değil
- Gereksiz konularda eğitim yapılıyor
- Eğitimin zamanı iyi ayarlanmıyor
- Fikrim yok
- Diğer(belirtiniz)

21.Risturn nedir, bilginiz var mı?

- [1]Evet [2]Hayır [3]Kısmen

22) Kooperatiflerde yaşanabilecek temel sorunlar hakkındaki görüşlerinizi belirtiniz.	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Kooperatifimizde teknik konularda bilgi düzeyi	☐	☐	☐	☐	☐

yeterlidir.					
Kooperatifçilik konusunda eğitim düzeyi yeterlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifimiz parasal ve mali konularda yeterlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifimizin alet ve ekipmanı yeterlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifimizin pazarlama sorunları yoktur.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatif denetim kurulu üyeleri denetim konusunda yeterince eğitilmiştir ve profesyonel tavır sergiler.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifimizde ürün işleme, değerlendirme ve depolama yönünden yeterlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifte yönetim kurulu üyelerinin uzun süreli görev yapmaları başarılı olmalarında etkilidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifimiz ürün, toprak ve kalite analizi yaptırmaya önemser.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatife alınacak personel seçiminde isabetli kararlar alır.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifimizin ürün paketleme ve işleme tesislerinin olması pazarlamada avantaj sağlar.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifte çalışan personelin halkla ilişkilerinin iyi olması kooperatife	☐	☐	☐	☐	☐

fayda sağlar.					
Kooperatif yöneticilerinin yönetim konusunda eğitilmiş ve profesyonel olmaları kooperatifimiz için avantajlı bir durumdur.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifte çalışan personelin mesleki yeterliliği istenen düzeydedir.	☐	☐	☐	☐	☐

23) Aşağıda yer alan yönetim şekli, karar verme ve katılım hakkındaki görüşlerinizi belirtiniz.	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Kooperatifimizde her düzeyde ortakların faaliyetlerle ilgili görüş ve önerileri dikkate alınır.	☐	☐	☐	☐	☐
Yöneticilerimiz ekip çalışmasını bir yönetim tarzı olarak benimsemektedirler.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatif yöneticilerimiz görevlerini yaparken ortaklara karar verme yetkisi tanır.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatif yöneticilerimiz tarafından ortaklar kooperatifin amaç, hedef ve çalışmaları hakkında bilgi verilmektedir	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatif ya da bireysel hedeflere ulaşabilmek için, yöneticiler ortakları doğru yönlendirmektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
Yönetim kuruluna görev verilirken bilgi ve yetenekleri dikkate alınır.	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatifimizde bir görev verileceğinde	☐	☐	☐	☐	☐

herhangi bir ayırım yapılmadan doğru işe doğru eleman politikası uygulanır.					
---	--	--	--	--	--

24)Aşağıda yer alan sorulara göre yönetimle ilişkiler hakkındaki görüşlerinizi belirtiniz.	Hiç katılmıyorm	Katılmıyorm	Fikrim yok	Katılıyorm	Kesinlikle katılıyorm
Kooperatif yöneticileri ortaklarla deneyimlerini paylaşır ve zaman ayırır.	[]	[]	[]	[]	[]
Yöneticiler kooperatifle ilgili sorunlarımıza hızlı ve kalıcı çözümler getirirler.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatif yöneticilerimiz ortaklar arasında ayırım yapmaz. Adil davranırlar.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatifimizde faaliyetler ve gelişmeler hakkında yöneticilerimiz tarafından bilgilendiriliriz.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatifimiz yöneticileri ortaklar ile şeffaf ve güvene dayalı ilişkiler kurar.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatifimiz yöneticileri, kooperatifi başarıyla temsil eder.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatif yöneticilerine güvenimiz tamdır.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatifimiz ortaklar arasında iletişimsizlik yaşanmaz.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatif yönetimi ve ortakları arasında iletişimsizlik yaşanmaz.	[]	[]	[]	[]	[]

25) Aşağıda yer alan sorulara göre genel memnuniyet hakkındaki görüşlerinizi belirtiniz.	Hiç katılmıyorm	Katılmıyorm	Fikrim yok	Katılıyorm	Kesinlikle katılıyorm
Bu kooperatife ortak olmaktan çok memnunum.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatifimize ortak olmayı çevremdekilere	[]	[]	[]	[]	[]

tavsiye ederim.					
Kooperatifimiz bir aile, kendimi de bu ailenin bir ferdi olarak görüyorum.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatifimizin faaliyetleri herkes tarafından beğenilmektedir.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatifimiz hizmet verdiği ortakların memnuniyetine önem veren bir kuruluştur.	[]	[]	[]	[]	[]
Kooperatifimiz çağın gerektirdiği değişim ve gelişimi takip eder.	[]	[]	[]	[]	[]
Bu kooperatifin ortağı olmak gurur vericidir.	[]	[]	[]	[]	[]

ÖZGEÇMİŞ

- Adı Soyadı : Songül ACIKÖSE
Doğum Yeri ve Tarihi : Aksaray/1972
Yabancı Dili : İngilizce
Eğitim Durumu :
Lise : Trabzon Ev Ekonomisi Meslek Lisesi (1991)
Önlisans : Anadolu Üniversitesi (Tarım)
Lisans : Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü (2016)
Yüksek Lisans : Uludağ Üniversitesi (2016-2019)
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Çalıştığı Kurum ve Yılı : Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Hasköy İlçe Müdürlüğü (Muş) (1991-1996)
: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Nevşehir İl Müdürlüğü (1996-2001)
: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Gülağaç İlçe Müdürlüğü (Aksaray) (2001-2005)
: Tarım ve Orman Bakanlığı
Bursa İl Müdürlüğü Kırsal Kalınma ve Örgütlenme Şubesi (2005-)
İletişim (e-posta) : songulen74@gmail.com
Yayımları :
Acıköse,S., Gürbüz,İ.B. 2018. "Bursa Kiraz İhracat Araştırması". *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi* 5 (2018): 191-202
Gürbüz.İ.B., Acıköse.S. 2018. "The Role and Efficiency of Agricultural Cooperatives in European Union" IX. IBANESS Congress Series – Edirne / Turkey 29-30 Eylül (2018)
Gürbüz.İ.B., Acıköse.S. 2019. Bursa İlinde Tarımda Üretici Örgütlenmesinin Önemi ve Gelişimi, The Importance And Development Of Agricultural Producer Organizations In Bursa
DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.22836> : 639-652

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	SONGÜL ACIKÖSE
Tez Adı	KIRSAL KALKINMA İÇİN BURSA İLİNDE TARIMSAL ÖRGÜTLENME MODELİ
Enstitü	FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Anabilim Dalı	TARIM EKONOMİSİ
Tez Türü	Araştırma
Tez Danışman(lar)ı	Dr. Öğr. Üyesi İ. Bülent GÜRBÜZ
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :19/09/2019

İmza :

